

РЕПУБЛИКА СРПСКА
ГРАД БАЊА ЛУКА
ГРАДОНАЧЕЛНИК
ГРАДСКА УПРАВА
Одјељење за друштвене дјелатности

**ОМЛАДИНСКА ПОЛИТИКА
ГРАДА БАЊЕ ЛУКЕ
2025–2029.**

- приједлог -

Бања Лука, 2024. године

Попис табела	4
Попис графикана	4
Координационо тијело и радне групе	6
Скраћенице	8
1. УВОД	9
1.1. Политике према младима/омладинске политике у Европској унији	9
1.2. Политике према младима у Босни и Херцеговини	10
2. СТРАТЕШКА ПЛАТФОРМА	10
Процес израде документа	10
Усклађеност документа	11
2.1. Ситуациона анализа	12
2.1.1. Уставни и правни оквир за доношење документа	12
2.1.2. Омладинске политике у Републици Српској	12
2.1.3. Закони, политике и стратегије усмјерене према младима	13
2.1.4. Институционални оквир организовања и подршке за младе у Републици Српској	14
2.2. Млади у граду Бањој Луци	15
2.3. Анализа положаја и потреба младих Града Бање Луке	21
2.3.1. Формално и неформално образовање младих	21
Правни и институционални оквир	25
Финансијски оквир	29
2.3.2. Запошљавање и предузетништво младих	31
Правни и институционални оквир	31
Финансијски оквир	35
2.3.3. Социјална брига и здравствена заштита младих	35
Правни и институционални оквир	37
Финансијски оквир	44
2.3.4. Стамбено збрињавање младих	45
Правни и институционални оквир	46
Финансијски оквир	48
2.3.5. Безбједност младих	48
Правни и институционални оквир	49
2.3.6. Култура, спорт и слободно вријеме младих	52
Правни и институционални оквир	52
Финансијски оквир	57
2.3.7. Активизам, учешће у одлучивању, волонтирање, мобилност и информисање младих	58
Правни и институционални оквир	59
Финансијски оквир	62
2.4. SWOT анализа	62
2.5. Визија развоја омладинске политике Града Бање Луке	73

2.5.1.	Правци дјеловања Омладинске политике Града Бање Луке	73
3.	СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ	77
	Стратешки циљ 1 – град Бања Лука као образовни и пословни центар је примјер заједнице која младима обезбјеђује предуслове за одржив развој	78
	Приоритет 1.1. Унаприједити подршку образовању младих кроз квалитетно образовање, како формално тако и неформално, које олакшава стицање знања и вјештина којима остварују своје дугорочне циљеве у даљем школовању и на тржишту рада.	78
	Потребе и проблеми младих у области образовања.....	78
	Приоритет 1.2. Креирати стимулативан амбијент који унапређује конкурентност, подстиче предузетништво, а младима олакшава приступ тржишту рада и запошљавање	85
	Потребе и проблеми младих у области запошљавања и предузетништва	85
	Стратешки циљ 2 – Бања Лука је примјер града који младима обезбјеђује хуману безбједност; млади Бање Луке имају социјалну заштићеност, промовишу здраве животне стилове и навике и безбједни су у свом граду	92
	Приоритет 2.1. Млади Бање Луке су добро информисани и без препрека користе права и програме социјалне и здравствене бриге	92
	Потребе и проблеми младих у области социјалне бриге и здравствене заштите.....	92
	Приоритет 2.2. Подршка младима у стамбеном збрињавању креира основу за останак и повратак младих у Бању Луку	96
	Потребе и проблеми младих у одлуци за останком и стамбеном збрињавању	96
	Приоритет 2.3. Безбједност за све – млади су информисани и едуковани о облицима насиља у заједници и школи те знају коме могу да се обрате за помоћ у ризичним ситуацијама.	100
	Потребе и проблеми младих у области безбједности	100
	Стратешки циљ 3. Млади Бање Луке су примјер изврности одговорног дјеловања младих у заједници	103
	Приоритет 3.1. Млади на квалитетан начин проводе слободно вријеме захваљујући богатим и промовисаним културним и спортским садржајима према младима.	103
	Потребе и проблеми младих у области културе, спорта и слободног времена	103
	Приоритет 3.2. Млади Бање Луке су активни учесници у демократском друштву кроз адекватну системску подршку за омладинско организовање, учешће у одлучивању, волонтеризам, информисање за бригу о околини и друга питања од значаја за младе.	105
	Потребе и проблеми младих у области активизма и учешћа младих (организовање младих, заштита животне средине, мобилност и информисање младих)	105
4.	ПРИКАЗ ЦИЉЕВА, ПРИОРИТЕТА, МЈЕРА И ИНДИКАТОРА	109
5.	МЕХАНИЗМИ ЗА ПРОВОЂЕЊЕ ОМЛАДИНСКЕ ПОЛИТИКЕ	113
6.1.	Мониторинг и евалуација	113
6.2.	Закључак о мониторингу и евалуацији омладинске политике.....	115
	Литература	116

Попис табела

Табела 1. Демографске карактеристике популације младих у Бањој Луци.....	16
Табела 2. Демографске карактеристике узорка	16
Табела 3. Брачни статус	17
Табела 4. Образовне установе у граду Бањој Луци.....	22
Табела 5. Број уписаних ученика у основне и средње школе града Бање Луке	24
Табела 6. Преглед додијељених стипендија по годинама	28
Табела 7. Преглед планираних и реализованих средстава за образовање – пројекти за младе у 2023. г. ...	30
Табела 8. Стање на евиденцији Завода за запошљавање РС – Биро Бања Лука – квалификације	33
Табела 9. Стање на евиденцији Завода за запошљавање РС – Биро Бања Лука – старосна структура.....	34
Табела 10. Програми подршке запошљавању и предузетништву у граду Бањој Луци	35
Табела 11. Права у социјалној заштити остварена путем ЈУ Центар за социјални рад Бања Лука у 2022. години.....	41
Табела 12. SWOT анализа.....	63

Попис графикана

Графикон 1. Посљедњи завршени степен образовања.....	17
Графикон 2. Лични приходи младих Бање Луке током прошлог мјесеца	18
Графикон 3. Средње образовање у Бањој Луци	23
Графикон 4. Број студената (уписаних и дипломираних) у Бањој Луци и Републици Српској	24
Графикон 5. Планирана и извршена средства за стипендирање ученика и студената са подручја Града Бање Луке.....	28
Графикон 6. Планирана и извршена средства за стипендирање ученика и студената са подручја града Бање Луке.....	30
Графикон 7. Средње образовање у већим градовима у Републици Српској /број ученика по школским годинама/	78
Графикон 8. Број студената (уписаних и дипломираних) у Бањој Луци и Републици Српској	79
Графикон 9. Разлози због којих млади нису наставили школовање	79
Графикон 10. Адекватност образовања	80
Графикон 11. Потребне измјене у формалном образовању.....	81
Графикон 12. Практична настава	81
Графикон 13. Похађање курсева	82
Графикон 14. Стипендирање младих.....	83
Графикон 15. Стопе запослености и незапослености у Републици Српској	85
Графикон 16. (Не)запосленост младих у Бањој Луци.....	86
Графикон 17. Врста уговора код запослених младих	87
Графикон 18. Однос образовања и радног мјеста	88
Графикон 19. Најбоље радно мјесто.....	89
Графикон 20. Став младих о покретању сопственог бизниса	89
Графикон 21. Подршка за покретање сопственог бизниса.....	90
Графикон 22. Познавање владиних програма за запошљавање.....	91
Графикон 23. Задовољство услугама које пружа дом здравља.....	93
Графикон 24. Систематски преглед.....	93
Графикон 25. Разлози систематског прегледа	94
Графикон 26. Гинеколошки преглед	94
Графикон 27. Интерес младих за одласком из БиХ	96
Графикон 28. Разлози евентуалног одласка у иностранство.....	97
Графикон 29. Начин становања.....	98
Графикон 30. Задовољство безбједносном ситуацијом	101
Графикон 31. Задовољство радом полицијских служби.....	101

Графикон 32. Перцепција прилика за посјеђивањем културних и умјетничких садржаја/спортских догађаја	103
Графикон 33. Спремност на посјеђивање спортских, културних и умјетничких садржаја	103
Графикон 34. Задовољство подршком културним и спортским садржајима	104
Графикон 35. Бављење спортом младих	104
Графикон 36. Чланство младих у организацијама	105
Графикон 37. Занимање за политику	106
Графикон 38. Утицај младих на доношење одлука	107
Графикон 39. Учинковитост начина промјена у друштву	107
Графикон 40. Коришћење медија	108

Координационо тијело и радне групе

Координационо тијело за израду „Омладинске политике града Бање Луке за период 2025–2029. године:

1. координатор радне групе за формално и неформално образовање младих – Сњежана Кесеровић;
2. координатор радне групе за запошљавање и предузетништво младих – Иван Бабић;
3. координатор радне групе за социјалну и здравствену бригу о младима – Катарина Тодић;
4. координатор радне групе за стамбено збрињавање младих – Тања Тугорић;
5. координатор радне групе за активизам и учешће младих – Марија Бабић;
6. координатор радне групе за слободно вријеме, спорт и културу младих – Дејан Травар;
7. координатор радне групе за безбједност младих – Гаврило Керкез.

Радне групе:

1. Радна група за формално и неформално образовање младих:

- Сњежана Кесеровић, Градска управа Града Бање Луке, координатор;
- Маја Шукало, ЈУ „Техничка школа“, члан;
- Гордана Касагић, ЈУ „Гимназија“, члан;
- Дрено Зельковић, ЈУ „Центар за образовање одраслих“, члан;
- Срђан Остојић, УГ „Perpetuum mobile – Институт за развој младих и заједнице“, члан;
- Дејан Срдих, УГ „Културни и спортски клуб студената“, члан.

2. Радна група за запошљавање и предузетништво младих:

- Иван Бабић, Градска управа Града Бање Луке, координатор;
- Градимир Станковић, „Digital Media Consulting доо“, члан;
- Петар Радуловић, Предузетнички центар Бања Лука, члан;
- Вања Тодоровић, Градска развојна агенција, члани;
- Ања Врањеш, Унија удружења послодаваца, члани;
- Томислава Граонић, ЈУ „Завод за запошљавање РС“ – филијала Бања Лука, члан.

3. Радна група за социјалну и здравствену бригу о младима:

- Катарина Тодић, Градска управа Града Бање Луке, координатор;
- Сандра Добријевић Шипка, ЈУ „Центар за социјални рад Бања Лука“, члани;
- Бранкица Станетић Шипка, ЈУ „Дом здравља“ Бања Лука, члан;
- Соња Каваз, УГ „Perpetuum mobile – Институт за развој младих и заједнице“, члан;
- Теодоровић Анђела, Сервисни центар „Дајте нам шансу – Звјездице“, члан;
- Данило Цигановић, УГ „Центар модерних знања“, члан.

4. Радна група за стамбено збрињавање младих:

- Тања Туморић, Градска управа Бања Лука, координатор;
- Санела Кеџман, Градска управа Бања Лука, члан;
- Валентина Балабан, Градска управа Града Бање Луке, члан;
- Растко Вучић, УГ „Савез студената Правног факултета“, члан;
- Миодраг Бабић, ЈУ „Центар за социјални рад Бања Лука“, члан.

5. Радна група за активизам и учешће младих (организовање младих, заштита животне средине, мобилност и информисање младих):

- Марија Бабић, Градска управа Бања Лука, координатор;
- Лазар Марјанац, Градски омладински савјет, члан;
- Љубиша Аћимовић, УГ „Клуб студената Факултета политичких наука“, члан;
- Соња Милинчић, УГ „Perpetuum mobile – Институт за развој младих и заједнице“, члан;
- Сара Бојанић, Елта ТВ, члан;
- Дарија Комарнички, BLink, члан;
- Никола Карија, УГ „Центар за животну средину“, члан.

6. Радна група за слободно вријеме, спорт и културу младих:

- Дејан Травар, Градска управа Бања Лука, координатор;
- Никола Станковић, Кајак-кану клуб „Врбас“, члан;
- Саша Ковачевић, Гимнастички клуб „Спартак“, члан;
- Исидора Бањац, ЈУ „Музеј савремене умјетности“, члан;
- Огњен Богдановић, ДИС – позориште младих, члан;
- Невена Стојаковић, АК „Алфа“, члан;
- Тања Боромиса, УГ „Здраво да сте“, члан.

7. Радна група за безбједност младих:

- Гаврило Керкез, Градска управа Бања Лука, координатор;
- Бојан Зеџ, ЈУ „Центар за социјални рад Бања Лука“, члан;
- Горан Михајлица, Управа Криминалистичке полиције, члан;
- Јелена Јеличић, Фондација „Удружене жене“, члан;
- Игор Марић, Градски омладински савјет, члан.

Скраћенице

ЕУ – Европска унија

БиХ – Босна и Херцеговина

ФБиХ – Федерација Босне и Херцеговине

РС – Република Српска

ЈЛС – Јединице локалне самоуправе

Институт – Институт за развој младих КУЛТ

1. УВОД

1.1. Политике према младима/омладинске политике у Европској унији

Водећи се начелима учешћа младих у одлучивању као и равноправног кориштења прилика креираних за младе, Европска унија од 2002. године спроводи циљану сарадњу у контексту политика према младима ЕУ-а, а на основу начела учешћа и равноправног приступа могућностима. Сарадња је подстакла политичке и законодавне промјене у државама чланицама, али и значајно допринијела изградњи капацитета омладинских организација. До данас Европска унија је предложила и усвојила два стратешка документа за младе, а то су:

1. ЕУ Стратегија према младима 2010–2018. (EU Youth Strategy 2010–2018);
2. ЕУ Стратегија према младима 2019–2027. (EU Youth Strategy 2019–2027).

У Резолуцији¹ Савјета Европске уније и представника влада држава чланица, а у оквиру за европску сарадњу у подручју младих препознаје се да млади:

- имају посебну улогу у друштву и суочавају се са посебним изазовима;
- требају Стратегију за младе за период 2019–2027. год.;
- требају јасно дефинисане циљеве за младе.

Стратегија према младима за период 2019–2027. ЕУ представља стратешки документ у ком су садржане смјернице свим учесницима у области младих, што укључује првенствено владе држава чланица, одређене агенције и институције, те организације цивилног друштва, регионалне и локалне јединице самоуправе, али и све остале који се баве радом за младе и са младима, те оне који у свом раду обухватају на неки начин област од интереса за младе. Документ садржи важне смјернице и циљеве које настоји остварити, те се првенствено ослања на сарадњу, заједничку координацију и синергију наведених доносилаца и спроводилаца одлука које укључују младе. Стратегија према младима ЕУ промовише учешће младих људи у демократском животу и треба да се спроводи у државама чланицама ЕУ на основу 11 европских циљева за младе. Организације цивилног друштва као директна повезница младих с ЕУ-ом имају велику улогу и одговорност за спровођење и остваривање циљева Стратегије те је од кључне важности подршка коју учесници могу међусобно да осигурају како би се 11 циљева Стратегије спровело у складу са Стратегијом. Поред Стратегије према младима ЕУ-а, важно је поменути још два документа која пружају подстицај и дају приједлоге за унапређење окружења у ком млади живе и дјелују. То су:

- **Резолуција о Стратегији омладинског сектора Савјета Европе до 2030. године**, усвојена у јануару 2020. године, а која пружа подстицај јачању, признавању и даљем развоју политика и пракси у подручју рада с младима и представља оквир унутар ког ће да се спроводи сљедећих пет двогодишњих програма Млади за демократију;
- **Европска повеља о учешћу младих на локалном и регионалном нивоу** је документ који садржи препоруке младим људима, омладинским радницима, организацијама и локалним властима за промовисање и подстицање локалног учешћа младих људи широм Европе. Овим документом промовишу се инструменти за учешће младих у процесима одлучивања, али и учешћа у животу заједнице.

Документи креирани на нивоу ЕУ-а утичу и на креирања правног оквира у земљама западног Балкана, гдје је врло видљив напредак сусједних држава попут Републике Србије, која има уређен Закон о младима као и Националну стратегију за младе за период 2015–2025. Ови документи уређују области од важности за младе те дају препоруке за провођење механизма који иду у правцу побољшања положаја младих. У

¹ Резолуција Савјета Европске уније и представника влада држава чланица, који су се састали унутар Савјета, о оквиру за европску сарадњу у подручју младих: стратегија Европске уније за младе за период 2019.–2027. (Ц 465-1, 2018.) [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:42018Y1218\(01\)&from=ES#d1e32-18-1](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:42018Y1218(01)&from=ES#d1e32-18-1) (приступљено: 2. 11. 2023).

сусједној Републици Црној Гори усвојен је Закон о младима, а у 2023. нова Стратегија за младе за период 2023–2027. године са Акционим планом за 2023–2024.

1.2. Политике према младима у Босни и Херцеговини

У правном систему БиХ не постоји законска регулатива која се бави питањима младих на државном нивоу, иако се питања од значаја за младе обрађују у Министарству цивилних послова БиХ (Сектор за образовање, Одсјек за мобилност и младе). Устав БиХ предвиђа да је ентитетима дата у надлежност брига о младима на подручју дјеловања њихових институција таксативним навођењем надлежности институција БиХ и клаузулом која наводи да овлашћења која Уставом БиХ нису изричито додијељена институцијама БиХ припадају ентитетима. Данас на територији БиХ имамо три закона која регулишу права младих, и то Закон о младима Федерације Босне и Херцеговине² (у даљем тексту: Закон о младима ФБиХ), Закон о омладинском организовању Републике Српске³ (у даљем тексту: Закон о омладинском организовању РС) те Закон о младима Брчко дистрикта Босне и Херцеговине⁴ (у даљем тексту: Закон о младима БД БиХ). Сва три закона, поред тога што наглашавају важност поштовања људских и грађанских права младих, дефинишу додатна права за младе у друштву.

2. СТРАТЕШКА ПЛАТФОРМА

Стратешка платформа у главним цртама приказује мапирано стање и положај младих у референтним областима живота од значаја за младе који су представљени у виду ситуационе анализе, сачињене SWOT анализе, анализе о положају и потребама младих те одређивањем фокуса и приоритета праваца стратешког дјеловања у наредном периоду за остварење визије и стратешких циљева развоја.

Процес израде документа

На основу Закона о омладинском организовању Републике Српске и у складу са Омладинском политиком Републике Српске 2023–2027, а у циљу континуираног рада на побољшању положаја младих, Град Бања Лука приступа изради омладинске политике за период 2025–2029. године. Носилац овог процеса је „Градски омладински савјет“ Бања Лука, а у сврху израде стратешког документа за младе 2023. године потписан је Споразум о сарадњи са Институтом за развој младих КУЛТ, који ће подржати процес. Град Бања Лука је именовао Координационо тијело које је са Градским омладинским савјетом и Институтом за развој младих КУЛТ радило на анализи постојећих мјера намијењених унапређењу положаја младих те креирању приједлога мјера за провођење омладинске политике. Теренско истраживање о положају и потребама младих са подручја града Бања Лука обавили су посебно обучени млади анкетари из Бање Луке, чланови Градског омладинског савјета уз подршку Института за развој младих КУЛТ. Истраживање и израда Анализе положаја и потреба младих у граду Бањој Луци претходили су изради омладинске политике. Процес израде документа омладинске политике одвијао се у неколико фаза, које наводимо у наставку.

Припремна фаза је укључивала иницирање процеса израде стратешког документа са Одјељењем за друштвене дјелатности као надлежном службом, Градским омладинским савјетом и самосталним стручним сарадником за питање младих који дјелује у оквиру Градске управе као задужени службеник, дефинисање чланова Координационог и радних тијела и припрему методологије за истраживање о положају и потребама младих у граду Бања Лука.

Истраживачка фаза је укључивала сарадњу са самосталним стручним сарадником за питање младих и Градским омладинским савјетом на креирању тима и обуку анкетара, припрему и провођење теренског истраживања са младима на подручју града. Подаци су прикупљени у периоду од новембра 2023. године

² [Закон о младима Федерације Босне и Херцеговине](#) („Службене новине Федерације БиХ“, 36/10).

³ [Закон о омладинском организовању Републике Српске](#) („Службени гласник РС-а“, 98/04, 119/08, 1/12).

⁴ [Закон о младима Брчко дистрикта Босне и Херцеговине](#) („Службени гласник Брчко дистрикта БиХ“, 18/17).

до марта 2024. године путем стандардизованог упитника који Институт за развој младих КУЛТ користи за истраживање положаја и потреба младих на различитим нивоима власти у БиХ. Кроз теренско истраживање анкетирано је 390 младих особа.

Фаза израде нацрта документа се дијелом одвијала паралелно са теренским истраживањем, а обухватила је сарадњу са надлежном службом и Координационим и радним тијелима и укључивање свих релевантних актера у рад радних група. Кроз ову фазу Координационо и радно тијело анализирали су постојеће мјере и програме за младе, мапирали најзначајније проблеме и потребе младих те предложили мјере за унапређење положаја младих у седам области.

Фаза израде Приједлога омладинске политике укључује процес консултација на први приједлог Нацрта омладинске политике Града Бања Лука, који се одвија у сарадњи са надлежном службом и Координационим тијелом. Референтни период који је обухваћен анализом стања у институцијама власти Града је 2020–2023. г. Области које су разматране у Омладинској политици Града Бање Луке су:

1. формално и неформално образовање младих;
2. запошљавање и предузетништво младих;
3. социјална и здравствена бригаа о младима;
4. стамбено збрињавање младих;
5. активизам и учешће младих (организовање младих, заштита животне средине, мобилност и информисање младих);
6. слободно вријеме, спорт и култура младих;
7. безбједност младих.

Усклађеност документа

Процес израде Омладинске политике Града Бање Луке за период 2025–2029. у свим је фазама усмјераван и осигурао је усклађеност са релевантним стратешким документима као што су Стратегија развоја Града Бања Лука 2018–2027⁵ и Омладинска политика Републике Српске 2023–2027.

Омладинска политика Републике Српске за период 2023–2027. године, припремљена у складу са Законом о стратешком планирању и управљању развојем у Републици Српској („Службени гласник РС“, број 63/21), садржава низ приоритета и мјера дефинисаних у релевантним секторским стратегијама Републике Српске, обезбјеђује Омладинској политици града Бање Луке усклађеност са: Стратегијом запошљавања РС 2021–2027, Стратегијом развоја предшколског, основног и средњег васпитања и образовања у РС за период 2022–2028, Стратегијом развоја малих и средњих предузећа РС 2021–2027, Стратегијом развоја пољопривреде и руралних подручја РС 2021–2027, Стратегијом развоја науке и технологије, високог образовања и ИКТ индустрије у РС 2022–2028, Стратегијом за унапређење и развој волонтирања у РС 2019–2023, Стратегијом за унапређење сексуалног и репродуктивног здравља у РС 2019–2029. и Стратегијом развоја менталног здравља у РС 2020–2030.

Усклађеност Омладинске политике Републике Српске за период 2023–2027. са документима релевантним за процес европских интеграција и другим међународно преузетим обавезама Републике Српске и Босне и Херцеговине, укључујући Стратегију Европске уније за младе за период 2019–2027. године, Стратегију омладинског сектора Савјета Европе до 2030. године, Стратегију Уједињених нација за младе 2018–2030. године, Зелену агенду за Западни Балкан, Агенду Уједињених нација за одрживи развој 2015–2030. године, односно Оквир за реализацију циљева одрживог развоја у БИХ, обезбјеђује усклађеност омладинске политике Града Бање Луке и са свим релевантним међународним стратешким документима од важности за младе.

⁵ Доступно на: <https://www.scribd.com/document/379014167/Strategija-Razvoja-Grada-Banja-Luka>, приступљено 26. 9. 2023. г.

2.1. Ситуациона анализа

Ситуациона анализа обухвата следеће аспекте:

- уставни и правни оквир за омладинске политике те законе, политике и стратегије усмјерене према младима;
- институционални оквир организовања и подршке за младе у Републици Српској;
- анализу резултата истраживања о положају и потребама младих у граду Бањој Луци;
- „SWOT“ анализу;
- визију, стратешке циљеве омладинске политике, опис одговора мјера на мапиране потребе;
- приказ циљева, приоритета, мјера и индикатора те нацрт акционог плана и опис механизма провођења и евалуације.

2.1.1. Уставни и правни оквир за доношење документа

Уставни основ за доношење омладинских политика садржан је у Амандману XXXII, члан 68, тачка 12. Устава Републике Српске, према којем Република уређује и води бригу о дјечи и омладини, и тачка 18. Устава, према којој Република Српска уређује и обезбјеђује друге односе од интереса за Републику у складу са Уставом. Такође, чланом 40. се између осталог утврђује да омладина има посебну заштиту.

На основу члана 11. **Закона о омладинском организовању**, брига о омладини је од стратешког интереса за Републику Српску, који се штити уређивањем и стварањем услова за омладинско организовање и бригу о омладини, а остварује доношењем и реализацијом омладинске политике на нивоу Републике и јединице локалне самоуправе. На основу чланова 13. и 14. Закона о омладинском организовању и члана 13, став 4. Закона о стратешком планирању и управљању развојем у Републици Српској („Службени гласник РС“, број 63/21), омладинска политика се доноси на нивоу Републике и јединица локалне самоуправе на период од пет година.

2.1.2. Омладинске политике у Републици Српској

Законом о омладинском организовању Републике Српске утврђују се општи интерес и програми у области омладине, оснивање, удруживање омладинских организација, дјелатност, имовина и финансирање, права и обавезе, стручни рад и усавршавање, омладинске манифестације, међународна омладинска сарадња, информисање и тијела за развој омладинске политике. Надаље, дефинисано је да се омладинском политиком уређују основни циљеви, правци развоја и задаци у омладинском сектору, као што су васпитање младих, развој и његовање моралних, естетских, културних, спортских и других вриједности од значаја за просперитет друштва. Закон одговорност пружања подршке младима делегира на нивоу власти Републике, градова и општина, прије свега кроз дефинисање, усвајање и спровођење омладинских политика. Општи интерес остварује се доношењем и реализацијом утврђеног документа омладинске политике, а Република, град и општина издвајају дио средстава из буџета за финансирање програма, у складу са омладинском политиком, а на приједлог надлежних омладинских тијела (комисија, одбора).

Закон о омладинском организовању прописује обавезу локалном нивоу власти да самостално обезбиједи минимум мјера на плану рада с младима и омладинских активности те механизме и капацитете који укључују: а) обезбјеђење објеката и услова у којима млади могу да обављају омладинске активности; б) издвајање дијела средстава из буџета града/општине за финансирање програма у складу са омладинском политиком. За крај, када говоримо о обавезама јединица локалне самоуправе, прописано је да су оне дужне да успоставе регистар омладинских организација за своје подручје, у року од 60 дана од дана ступања на снагу Закона о омладинском организовању.

Закон у поглављу X, чланом 77, дефинише и тијела за развој омладинске политике, првенствено управљачки комитет за омладину, који се образује на републичком нивоу у сврху давања мишљења о

стручним питањима из области развоја омладинске политике и њене примјене, те чланом 78. предвиђа да и надлежни органи града, односно општине могу да образују своје управљачке комитете. Комитет у оквиру свог дјелокруга рада разматра, предлаже и даје мишљења о: циљевима, програмима и мјерама предложеним омладинском политиком; програмима који се финансирају из буџета, омладинским активностима које су од приоритетног значаја; критеријумима за распојелу средстава из буџета намијењених за реализацију програма утврђених омладинском политиком. У циљу ефикаснијег рада, Комитет може да формира комисије, експертске групе и друга радна тијела.

Када говоримо о институционалном учешћу младих у доношењу одлука, Закон о омладинском организовању прописује да ће надлежни органи Републике Српске, града и општине да обезбиједе услове да млади учествују у доношењу одлука, расправама и дебатама које се односе на њихову проблематику формирањем, између осталог, посебних комисија за младе. Комисије су стална радна тијела у скупштинама општине, града и Републике, а чланови комисије бирају се из реда представника омладинских савјета и представника законодавне власти.

Законом о омладинском организовању дефинисано је да млади имају право да буду правовремено и истинито информисани о свим питањима која су од интереса за њих, секретаријат и омладински савјет, у сарадњи са градовима и општинама; утврђују се програм и облик информисања младих у Републици који треба да обезбиједе несметан ток информација путем различитих медија, а које су од значаја за унапређење омладинске политике у Републици, развој омладинске сарадње и јачање омладинског сектора.

Омладинска политика Републике Српске ради се у континуитету од 2006. године у виду петогодишњих стратешких докумената у складу са Законом о стратешким планирању и управљању развојем у Републици Српској⁶. Омладинска политика је примјер мултисекторског стратешког документа јер се на рјешавању питања младих укрштају многе секторске политике, стратегије и надлежности. Ради се о интегрисаном, мултисекторском стратешком документу (мултисекторска стратегија) којим се дефинишу јавне политике и усмјерава развој других области значајних за младе, а реализација стратешких циљева и приоритета води ка побољшању услова живота младих и ствара предуслове за њихов опстанак у Републици Српској. Развој омладинске политике стога спада у ред најсложенијих изазова и најодговорнијих задатака, имајући у виду везу опстанка и развоја младих са опстанком и развојем Републике Српске.

2.1.3. Закони, политике и стратегије усмјерене према младима

Низ закона, политика и стратегија у Републици Српској усмјерен је према младима. Њихов кратак преглед обухвата следеће:

- Закон о омладинском организовању: овим законом се чланом 12. уређује да се путем Омладинске политике Републике Српске посвети пажња социјалној и здравственој заштити младих, а у члану 19. прецизније се дефинише област социјалне и здравствене заштите младих;
- Закон о волонтирању: овим законом води се брига о доброти и здрављу приликом волонтирања малољетних лица, а чланом 16. Закона дефинише се следеће: „Малољетни волонтер може волонтирати искључиво у активностима у складу са својим узрастом, физичким и психичким степеном развоја и вјештинама које не представљају ризик за његово здравље, развој и успјех у извршавању школских обавеза“;
- Стратегија за унапређење и развој волонтирања у Републике Српске (2019–2023. године) – усмјерена је на пружање подршке одрживој промоцији и развоју волонтирања те повећање волонтерског ангажмана у Републици Српској;
- Закон о спорту: овим законом, у члану 21, ставу 2, дефинише се да је „спорт за све“ област спорта која промовише бављење спортском активношћу ради одмора и рекреације, унапређења здравља или унапређења сопствених резултата дјете, омладине и одраслих, а у члану 5. овог закона наводи се да је бављење спортом у Републици Српској доступно свим грађанима у подједнаким условима без обзира на узраст, расу, националност, ниво физичких способности, степен евентуалне инвалидности, пол, род и било које друго лично својство, политичку и сваку другу припадност или опредјељење;

⁶ „Службени гласник Републике Српске“, број 63/21.

- Закон о високом образовању;
- Закон о студентском организовању;
- Закон о студентском стандарду;
- Закон о заштити и поступању са дјецом и малолјетницима у кривичном поступку;
- Стратегија запошљавања РС 2021–2027. г. – приоритет 1.3. јачање запошљивости младих;
- Стратегија развоја малих и средњих предузећа и предузетништва РС за период 2021–2027. године; стратешки циљ 1: обнављање и раст предузетничке дјелатности у Републици Српској; приоритет 1.2: развој предузетништва младих и предузетништва жена;
- Стратегија развоја науке и технологије и високог образовања и ИКТ индустрије у Републици Српској за период 2022–2028. године;
- Стратегија за унапређење сексуалног и репродуктивног здравља у Републици Српској за период 2019–2029. године – предвиђене су мјере/активности за заштиту сексуалног и репродуктивног здравља младих;
- Стратегија развоја менталног здравља у Републици Српској за период 2020–2030. године;
- Стратегија развоја туризма Републике Српске од 2021. до 2027. године је дефинисала слједећу мјеру: унаприједити припремљеност младих и студената за каријеру у туризму;
- Стратегија развоја пољопривреде и руралних подручја РС за период 2021–2027. године – један од водећих принципа за дефинисање стратешких циљева у овој стратегији је задржавање становништва, а посебно младих у руралним подручјима.

2.1.4. Институционални оквир организовања и подршке за младе у Републици Српској

Министарство породице, омладине и спорта, као ресорно министарство Владе Републике Српске за рјешавање питања младих, обрађивач је документа омладинске политике, као и нормативноправних аката у области омладинског рада и организовања. Министарство врши системско праћење стања, проблема, потреба и ставова младих у Републици; стварање претпоставки за рјешавање омладинске проблематике; подстицање активног учешћа младих у друштву; сарадњу са омладинским организацијама; међународну сарадњу у области омладинског организовања и дјеловања; стварање услова за развој спорта на нивоу Републике.

Савјет за младе Републике Српске је основала Влада РС на приједлог Министарства, а ради давања мишљења о стручним питањима из области развоја омладинске политике и њене примјене. Чланови Савјета су: министар породице, омладине и спорта, министар просвјете и културе, министар здравља и социјалне заштите, министар рада и борачко-инвалидске заштите, министар финансија, представник радног тијела које се бави питањима младих Народне скупштине Републике Српске и три представника Омладинског савјета Републике Српске. Савјет, у оквиру свог дјелокруга рада, разматра, предлаже и даје мишљења о: циљевима, програмима и мјерама предложеним омладинском политиком; програмима који се финансирају из буџета Републике и ЈЛС; омладинским активностима које су од приоритетног значаја за Републику и ЈЛС; критеријумима за расподелу средстава из буџета Републике и ЈЛС намијењених за реализацију програма утврђених омладинском политиком; Савјет ради и друге послове за које га овласти Влада Републике Српске. Надлежни органи ЈЛС могу да образују своје савјете за младе.

Одбор за питања дјете, младих и спорта Народне скупштине Републике Српске разматра законске приједлоге, стратегије, информације, извјештаје и годишње планове рада републичких органа и организација које су надлежне за област омладинске политике, спорта и заштите права и интереса дјете и омладине, разматра положај младих у друштву, разматра заштиту права дјете и младих, прати развој спорта и физичке културе, ради на промоцији права и интереса дјетета.

Јединице локалне самоуправе (градови и општине) уређивањем и стварањем услова за омладинско организовање и бригу о омладини, тј. доношењем и реализацијом утврђеног документа омладинске политике, међу главним су носиоцима који омогућавају активно учешће младих и бригу о омладини, и дужне су да обезбиједе средства за омладински рад и омладинске активности.

Омладински савјет Републике Српске је кровна омладинска организација која окупља локалне и републичке омладинске организације са циљем представљања и заступања њихових интереса у институцијама Републике Српске, у међународној сарадњи и другдје, а од 2010. г. има статус удружења од јавног интереса.

Омладинске организације дио су цивилног друштва, једног од најважнијих сегмената демократског друштва, а млади своје повјерење при заступању права и потреба највише и дају организацијама цивилног друштва. У омладинском регистру Министарства, закључно са 1. децембром 2022. године, уписано је: 196 омладинских организација, 234 организације за младе, 5 републичких омладинских организација и 3 локална омладинска савјета.

Локални омладински савјети је облик удруживања локалних омладинских организација, дефинисан Законом о омладинском организовању, и има значајну улогу у рјешавању проблема младих на подручју за које се оснивају. У омладински регистар, који води Министарство, уписане су само три организације које, на основу Закона о омладинском организовању и Правилника о упису у омладински регистар („Службени гласник РС“, број 45/12), имају статус локалних омладинских савјета.

Студентске организације и представници савјета ученика – Унија студената Републике Српске има највећи утицај од свих студентских представничких тијела. Студенти се организују и на нивоу ВШУ, што је гарантовано Законом о високом образовању.

Волонтерски сервис Републике Српске – основан 2014. г. као удружење грађана, чини га 15 локалних волонтерских сервиса са више од 3.500 регистрованих волонтера. Током 2022. године урађено је више од 13.000 волонтерских сати. Волонтери су најпотребнији у раду са рањивим групама (дјеца, лица са инвалидитетом, стари и немоћни, јавне кухиње), прикупљању хуманитарне помоћи, у организовању спортских и културних активности, у разним уличним акцијама подизања свијести грађана те едукативним и еколошким радионицама.

Мрежа омладинских центара за анимирање, развој и тренинг Републике Српске (М.О.Ц.А.Р.Т.) – основана је у децембру 2013. са циљем да унаприједи квалитет рада омладинских центара на локалним нивоима и побољша услуге и програме за младе. Један од главних програма је стандардизација омладинских центара у локалним заједницама. Тренутно је у Републици Српској регистровано и активно 15 омладинских центара.

Мрежа савјета ученика Републике Српске (мРЕСУРС) је заједничко тијело савјета ученика свих средњих школа у Републици Српској, чији је циљ представљање и заступање интереса, права и потреба средњошколаца, а које је регистровано 2006. године.

Фонд „Др Милан Јелић“ – функционише у оквиру Министарства за научнотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво Републике Српске као посебна јединица, чија је сврха пружање подршке најталентованијим студентима Републике Српске.

Спортске организације⁷ – у Републици Српској постоји 38 спортских савеза и шест спортских савеза лица са инвалидитетом. До сада је регистровано око 1.500 спортских организација широм Републике Српске.

2.2. Млади у граду Бањој Луци

Бања Лука је други по величини град у Босни и Херцеговини, средиште је регије на сјеверозападу БиХ и административни је центар Републике Српске. Подручје града има површину од 1.239 км². Бања Лука лежи са обје стране ријеке Врбас, а град се простире на 150 км². Просјечна надморска висина износи 164 метра.

⁷ Спорт у РС-у је организован у складу са Законом о спорту у РС-у („Службени гласник РС-а“, број 79/20).

Град Бања Лука има укупно 57 мјесних заједница. Градско средиште чине: Центар, Борик, Обилићево, Булевар, Старчевица, Кочићев вијенац, Побрђе, Лауш, Нова Варош, Росуље, Паприковац, Петрићевац и Лазарево. Бањој Луци припадају и насеља: Ребровац, Врбања, Дебелаци, Српске топице, Новоселија, Медено Поље, Чесма, Кумсале, Мађир, Траписти, Дракулић, Мотике, Дервиши, Новаковићи, Туњице, Вујиновићи, Залужани, Пријечани, Сарачица, Драгочај, Куљани те села: Кола, Јагаре, Карановац, Рекавице, Бочац, Агино Село, Крупа на Врбасу, Зелени Вир, Бистрица, Стратинска, Барловци, Страњани, Матошевци, Мишин Хан и Поткозарје.

У посљедњих неколико година Бања Лука постаје финансијско средиште, а 2002. са радом је почела новооснована Бањалучка берза. Осим берзе, у граду су смјештене и финансијске институције као што су Комисија за хартије од вриједности Републике Српске, Агенција за банкарство РС и Управа за индиректно опорезивање БиХ.

Јавни превоз у граду обавља се таксијима и путем више од 30 аутобуских линија које свакодневно повезују средишње дијелове града са предграђима. Жељезнички саобраћај одвија се на једној домаћој линији и међународним линијама Загреб – Бања Лука – Сарајево – Плоче и Бања Лука – Босански Шамац – Винковци – Београд. Зрачни саобраћај одвија се преко бањалучког аеродрома удаљеног 23 км од града.

Бања Лука је и универзитетско и културно средиште. Народна и универзитетска библиотека „Петар Кочић“ има 150.000 књига и 3500 униката велике вриједности. Народно позориште основано је 1930. године. У исто вријеме основан је и Музеј, који, као и Архив, посједује значајно културно-историјско благо. Ту су надале још и Умјетничка галерија и Дјечије позориште. Бања Лука је и медијски центар, јер у њој дјелују многобројне телевизијске и радијске станице, а мноштво листова и часописа излази у Бањој Луци. Према резултатима пописа становништва из 2013. године,⁸ град Бања Лука имао је 185.053 становника, од којих 336.070 особа старости од 15 до 30 година, што је представљало 20,03% укупног становништва. Гледано по добним петогодиштима, највише младих је било у доби од 25 до 30 година (43,43%).

Табела 1. Демографске карактеристике популације младих у Бањој Луци

	УКУПНО СТАНОВНИШТВО	М	Ж	15–19	20–24	25–30	15–30	%	УКУПНО ИСПИТАНИХ	М	Ж
Бања Лука	180.053	86.510	93.543	10.287	10.117	15.666	36.070	20,03%	390	41,3%	58,7%
		48,05%	51,95%	28,52%	28,05%	43,43%					

Извор: Републички завод за статистику Републике Српске и Институт за развој младих КУЛТ

Настојало се да узорак буде избалансиран по кључним демографским варијаблама, што су параметри који нам, поред величине узорка, омогућавају да, уз наведену маргину грешке, генерализујемо податке на популацију младих Бање Луке.

Табела 2. Демографске карактеристике узорка

Демографске карактеристике (варијабле)	Дисагрегација	Величина узорка	Постотак (узорак)	Популациони подаци о младима (извори: Попис 2013. и РЗС)
Пол	Женски	229	58,7%	50,44%
	Мушки	161	41,3%	49,56%
Мјесто пребивалишта	Градско	316	81,0%	75,53%
	Ванградско	74	19,0%	24,47%
Доб	15–19	124	31,8%	28,52%
	20–24	135	34,6%	28,05%
	25–30	131	33,6%	43,43%
TOTAL		390	100%	100%

Извор: Институт за развој младих КУЛТ и Републички завод за статистику Републике Српске

⁸ Агенција за статистику БиХ [онлине]. Попис 2013. (доступно на: <https://www.popis.gov.ba/popis2013/knjige.php?id=0> [приступљено: 12. 1. 2024]).

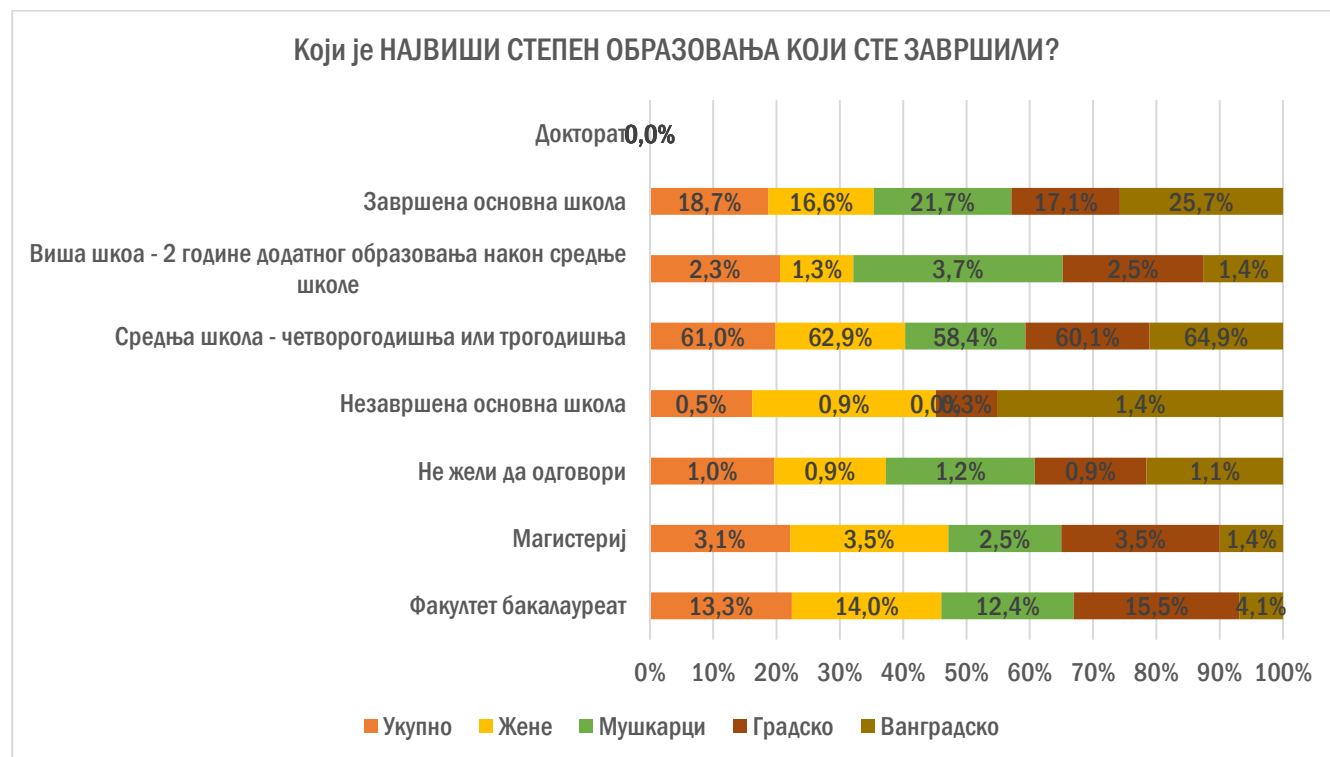
Највише младих Бање Луке, њих 33,3%, живи у четворочланим домаћинствима, 20,8% у домаћинствима са три члана, а 14,9% младих живи у домаћинствима са 5 чланова. Говорећи о брачном статусу младих Бање Луке, с обзиром на старосну групу коју чине млади, сасвим је разумљиво да је највише младих (83,8%) неудато/неожењено (и који не живе са партнером). Удатих/ожењених младих било је 5,6%, док их исто толико живи заједно са партнером (иако нису у браку). Очекивано, највише ожењених/удатих је у добној групи од 25 до 30 година старости (95% свих ожењених/удатих младих). Код младих који заједнички живе са партнером (али нису у брачној заједници), њих 50% је у доби од 20 до 24 године, док их је 40,9% у добној групи од 25 до 30 година. Дјецу има 4,9% испитаних младих, а који доминантно (89,5%) припадају старосној групи од 25 до 30 година. Доминантан број младих са дјецом живи у градској средини, 94,7% свих младих који су изјавили да имају дјецу живи у градским срединама.

Табела 3. Брачни статус

	Укупно	Тип насеља		Пол испитаника	
		Градско	Ванградско	Мушко	Женско
Формално у браку, али живите одвојено према избору	0,3%	0,3%	0,0%	0,0%	0,3%
Неудата/неожењен, не живите са партнером	83,8%	67,4%	16,4%	34,9%	49,0%
Разведена/разведен	1,5%	1,5%	0,0%	0,0%	1,5%
Удата/ожењен	5,6%	4,6%	1,0%	2,3%	3,3%
Заједнички живот. Нисте у браку, али живите са партнером	5,6%	4,6%	1,0%	2,8%	2,8%
Не жели да одговори	3,1%	2,6%	0,5%	1,3%	1,8%

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

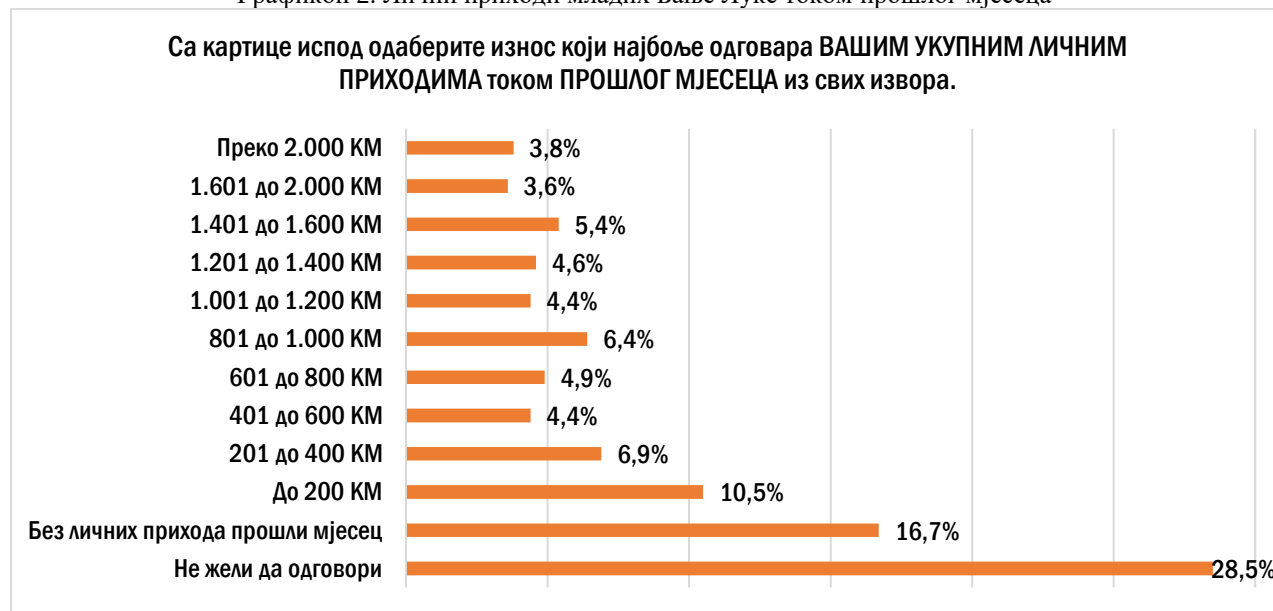
Графикон 1. Посљедњи завршени степен образовања

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Високо и више образовање има 16,4% младих, а највише их је са првим степеном – бакалауреат (13,3%). Магистериј је завршило 3,1% испитаника. Вишу школу, односно двије године додатног образовања након средње завршило је 2,3% младих. Средњошколско образовање има укупно 61,0% испитаних. Млади из ванградских средина чешће похађају средње усмјерене школе, док млади из градских средина знатно чешће похађају гимназију. Питање на које су млади одговарали односило се на то да наведу највиши похађани и комплетирани ниво образовања, те су млади који похађају средње школе наводили да су комплетирали основно образовање.

Графикон 2. Лични приходи младих Бање Луке током прошлог мјесеца⁹

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Кад је у питању радни статус, незапослено је 47,4% испитаних младих. Према сопственој изјави и процјени, 29,7% младих запослено је на пуно радно вријеме. Податак треба узети са резервом јер је приказани постотак израчунат на основу сопствене процјене младе особе. Узимајући у обзир доб испитаника, постојање рада „на црно“ и различите методологије које се користе за истраживање тржишта рада, изазовно је одредити прецизну стопу незапослености младих у некој локалној заједници, но ипак незапосленост младих и даље се процјењује високом у односу на радно активно становништво. 52,6% младих тврди да доприноси кућном буџету. Од тога, 32,3% редовно, док 20,3% доприноси повремено. Насупрот томе, 44,1% младих уопште не доприноси кућном буџету. Са годинама младих расте постотак оних који доприносе кућном буџету, при чему три четвртине младих особа (74,8%) у доби од 25 до 30 година редовно или повремено доприноси кућном буџету.

Податак да 16,7% младих из Бање Луке нема никакве личне приходе указује на недостатак финансијске независности у овој групи. Додатних 28,5% младих није било вољно да открије информације о својим примањима. Међу онима који су дијелили информације о личним приходима, 10,5% их је изјавило да располаже сумом до 200 KM мјесечно. Додатно, ваља напоменути да је од 1. јануара 2024. г минимална плата у Републици Српској 900,00 KM. Према подацима из истраживања, 43,4% младих није имало примања или је имало примања мања од минималне плате.

Закон о локалној самоуправи Републике Српске утврђује локалну самоуправу као право грађана, са надлежностима јединица локалне самоуправе у Републици Српској да регулишу сва питања од локалног значаја, а која нису искључена из надлежности општине или додијељена у надлежност другом нивоу

⁹ Због високе стопе одбијања младих да одговоре на ово питање, наведени постоци су информативне и оријентационе природе, те не можемо тврдити да представљају податке за које вриједе маргина грешке и интервал поузданости дефинисани овим истраживањем.

власти. Закон детаљно прописује и да јединица локалне самоуправе у области друштвене бриге о дјечи и омладини ради на побољшању улоге и статуса младих на свом подручју, те у том смислу доноси и реализује документе који доприносе стварању услова за омладинско организовање и бригу о омладини.

Закон о омладинском организовању Републике Српске надлежним органима Републике, града и општине прописује:

- формирање посебних комисија за младе – сталних радних тијела у скупштинама општине, града и Републике, чији се чланови бирају из реда представника омладинских савјета и представника законодавне власти Републике Српске, града или општине, а којима се обезбјеђују услови за учешће младих у доношењу одлука, расправама и дебатама које се односе на њихову проблематику;
- да ће у циљу остваривања бриге о омладини Република, град и општина издвајати дио средстава из буџета за финансирање програма у складу са омладинском политиком;
- обавезу нижих нивоа власти (град и општина) да осигурају одговарајуће просторије у којима млади могу да обављају своје активности и покажу своје креативне способности;
- обавезу јединица локалне самоуправе, градова и општине да успоставе регистар омладинских организација за своје подручје, у року од 60 дана од дана ступања на снагу Закона о омладинском организовању Републике Српске.

Омладинска политика је обавезан документ институција власти у Републици Српској који доносе Република и јединице локалне самоуправе у циљу побољшања положаја и рјешавања утврђених проблема младих у Републици Српској, а којим се дефинишу јавне политике и усмјерава развој других области значајних за младе у РС.¹⁰ Град Бања Лука континуирано улаже напоре на развијању механизма и програма за младе. У прилог томе иде и податак да су претходно израђене већ три омладинске политике Града Бање Луке (за период 2007–2011,¹¹ 2013–2017.¹² и 2018–2022¹³). Институт за развој младих КУЛТ пружа подршку у изради омладинске политике Града Бање Луке за период 2025–2029. године а на основу усвојене Омладинске политике Републике Српске 2023–2027.¹⁴

Према наведеном, Град Бања Лука је испунио мјере наведене у тексту који слиједи.

1. Савјет за питања младих и надлежна служба

При Скупштини Града Бање Луке као радно тијело дјелује **Савјет за спорт и младе**, који прегледа и одобрава слање Информације о утрошку средстава и Акционог плана на дневни ред Скупштине Града, али нажалост нема комуникацију са младима.

Општинска управа је одредила да је **Одјељењу друштвене дјелатности**, које садржи и **Одсек за образовање, здравство, омладину и спорт**, у оквиру својих овлашћења, између осталог, надлежно за: системско праћење стања, проблема, потреба и ставова младих у Граду и у складу са тим израду смјерница за рад Одјељења; старање о спровођењу и унапређењу омладинске политике, побољшање социјалног статуса младих и подршку развоју омладинског организовања; информисање младих; пружање стручне и административно-техничке помоћи у раду Савјета за младе; конципирање програма за унапређење еколошке и здравствене свијести омладине; афирмацију студентских спортских активности; осмишљавање програма за рад са талентованом омладином; подршку раду и организацији Омладинског савјета Града; унапређење и развој волонтирања и подршку развоју волонтерске инфраструктуре; стручно-аналитичке и друге послове из дјелокруга Града.

¹⁰ Закон о омладинском организовању („Службени гласник РС-а“, 98/04, 119/08 и 1/12) кроз члан 13 налаже да се омладинска политика дефинише на нивоу Републике, града и општине за краткорочни (годишњи) и средњорочни (петогодишњи) период.

¹¹ Омладинска политика Бања Лука 2007–2011, доступно на: <https://www.pm.rs.ba/wp-content/uploads/2016/01/Omladinska-Politika-Banja-Luka-2007-2011.pdf>; приступљено 28. 12. 2023. год.

¹² Омладинска политика Града Бања Лука за период 2013–2017. године, доступно на: <https://www.pm.rs.ba/wp-content/uploads/2016/01/Omladinska-politika-Banja-Luka-2013-2017.pdf>; приступљено 28. 12. 2023. год.

¹³ Омладинска политика Града Бања Лука за период 2018–2022. године, доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2018/02/omladinska_politika-1.pdf

¹⁴ **Омладинском политиком РС-а 2023–2027.** дефинисана су четири стратешка циља са укупно 15 приоритета и 44 мјере, те три стратешка пројекта, а за реализацију републичке стратегије планирана су средства у укупном износу од 266.389.000 КМ. Приступљено 25. 9. 2023. г.

Одјелење за друштвене дјелатности задужено је и за послове у вези са удружењима грађана, невладиним организацијама и организацијом волонтерског рада и развојем у областима: образовања, науке, здравства, социјалне заштите, друштвене бриге о дјечи и омладини, културе, спорта и физичке културе, издавачке дјелатности, информисања, културних добара, споменика и спомен обиљежја, националних мањина, цркава и вјерских заједница и удружења грађана, затим је задужено за израду аката из надлежности Одјелења, израду дугорочних и краткорочних планова, стратегије и програма развоја у области друштвених дјелатности, као и обезбјеђење средстава за њихову реализацију те утврђивање критеријума за расподјелу средстава и праћење намјенског трошка тих средстава.

2. Буџетска средства

Град Бања Лука није обезбиједио посебну буџетску ставку која се тиче питања младих, као дијела укупног буџета, али се кроз различите буџетске ставке финансирају програми и активности за младе. Буџетом за Одјелење за друштвене дјелатности су поред средстава за културу, социјалну заштиту, удружења грађана и вјерске заједнице предвиђена и средства за образовање, здравство, омладину и спорт којима су планирани грантови за студентске организације, организације које се баве образовањем и појединце у области образовања, затим стипендије те стимулација наталитета. Такође, буџет намјенљен за социјалну заштиту предвиђа издвајања на име дознаке социјалне заштите (дознаке пружаоцима услуга и дознаке грађанима). Буџетом Града Бање Луке предвиђена су средства за спровођење пројеката омладинских активности у износу од 100.000,00 КМ (исти износ је за године 2021, 2022, 2023. и 2024). Буџет се Акционим планом распоређује на два јавна позива (Јавни позив за суфинансирање омладинских организација и организација за младе, Јавни позив за суфинансирање програмских активности омладинских организација, организација за младе и удружења грађана у „Дому омладине“), на финансирање појединачних програмских активности од 500 до 2.000 КМ, финансирање омладинских центара (Омладински центар „Здраво да сте“) и финансирање рада омладинског савјета на нивоу јединице локалне самоуправе.

3. Простор за младе

Град Бања Лука је 2021. године донаторским средствима обезбиједио 100.000,00 КМ за оживљавање Дома омладине како би његови капацитети били максимално искоришћени и стављени на располагање младима. Град је препознао потребу да средства усмјери у пројекте који ће обогатити садржај за младе. Постојећи објекат је реновиран и прилагођен те се користи за организовање бројних догађаја, манифестација, радионица и других интересантних дешавања која доприносе да се млади осјећају комфорније и испуњеније у свом граду. У оквиру простора дјелује и кафетерија у којој раде млади са Дауновим синдромом, а размишља се и о коришћењу новоизграђеног кровног простора као сцене на отвореном Дома омладине како би његови капацитети били максимално искоришћени и стављени на располагање младима овог града.

4. Регистар омладинских организација

Град води Регистар омладинских организација и организација за младе у складу са Законом о омладинском организовању и Правилником о упису у Регистар Града Бања Лука. У регистру је тренутно уписано 61 правно лице, од чега 39 омладинских организација, 21 организација за младе и један омладински савјет.

5. Јачање капацитета запослених у пољу рада са младима

У Градској управи запослен је самостални стручни сарадник за питање младих који је на располагању младима за све информације код кога могу оставити и све своје сугестије и приједлоге. Такође, као један вид комуникације постављен је и „Мегафон“ на Тргу Крајине, а кроз промоцију млади су упознати са тим да ту могу јавно изнијети своје ставове. Јачање капацитета врши се у складу са актима који уређују стручно усавршавање службеника локалне самоуправе. Тренутно именовани стручни сарадник је похађао основну обуку службеника за младе коју је организовао Институт за развој младих КУЛП те је након спроведене обуке стекао сертификат за рад са младима и обуку за рад са младима коју је организовао „Perpetuum mobile“ – Институт за развој младих и заједнице. У том смислу, Град Бања Лука је додатно ојачао капацитете за рад са младима.

6. Стручно радно тијело за израду омладинске политике

Успостављено је стручно радно тијело за израду омладинске политике 2025–2029, које се састоји од укупно 42 члана распоређених у седам радних група за тематске области. Координационо тијело за израду „Омладинске политике Града Бање Луке за период 2025–2029. броји 7 чланова, а чине га координатори тематских група. У радном тијелу учествују представници младих.

Проблем неусклађености формалног образовања са потребама тржишта рада, незапосленост младих и спречавање негативних демографских трендова, побољшање перцепције безбједности и одрживости младих, унапређење здравља и животног стила јесу највећи изазови са којима се суочава град. Из тог разлога неопходно је креирање ефикасних и спроводивих програма и мјера који ће подстицати стамбену изградњу и омогућавати младима повољније услове под којима могу да буду стамбено збринуте, подстицати младе на развој предузетништва пружањем различитих видова подршке, мотивисати приватни сектор на запошљавање већег броја младих развијањем здравствених и социјалних мјера које ће да одговарају потребама младих те развијање инфраструктуре и осталог садржаја који ће младима да пружи боље услове за живот.

2.3 Анализа положаја и потреба младих Града Бање Луке

2.3.1. Формално и неформално образовање младих

Поред запошљавања, образовање је сигурно најважнији елемент којим се одређује социјални и економски положај младих јер представља један од кључних фактора за остваривање свих других права и покретачка је снага у оснаживању младих да сами обликују своју будућност и учествују у животу своје заједнице. Модерна друштва препознају три основна облика образовања: формално, неформално и информално образовање. Поред формалног образовања, сваки појединац има право и на додатну обуку и цјеложивотно учење којим поспјешује своје вјештине, знања и обезбјеђује услове за сопствени бољи положај.

Главни актери омладинске политике у домену образовања и науке младих су Министарство просвјете и културе те Министарство за научнотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво. Република Српска у политике према младима и стратешке програме развојних политика ову тему мора да постави као централну, с обзиром на то да у процесима креирања ових политика мора да се преузме обавеза изградње стратешких капацитета која ће бити базирана на конкурентности, а што произилази из претходних истраживања о положају младих у Босни и Херцеговини.

Формално образовање се дијели на предшколско, основно, средње и високо образовање. Од 2005/2006. у Републици Српској се примјењује Болоњски процес образовања, а цјелокупна реформа образовања може и треба да се унаприједи успостављањем једнако важних оквира у којим ће се она одвијати: законодавни, институционални, стратешки оквир јавних политика, као и финансијски.

Перманентни циљ Владе Републике Српске је прилагођавање образовног система потребама тржишта рада, што је назначено и у Стратегији запошљавања РС, а посебно се односи на ниво средњег, вишег и високог образовања. Средњим образовањем се стичу знања и вјештине потребни за рад у струци и за даље школовање. Постоји 89 јавних и пет приватних средњих школа у Републици Српској у којима се ученици образују у 13 струка за 105 занимања. У Републици Српској постоји 21 високошколска установа – девет универзитета (два јавна и седам приватних). образовање одраслих је дио јединственог образовног система Републике Српске, којим се обезбјеђује образовање, усавршавање и оспособљавање одраслих лица.

Област основног, средњег и високог образовања и науке регулисана је на нивоу Републике, који је и оснивач свих образовних установа. Изузев територијалне припадности и обављања специфичних функција у области образовања, општина нема других ингеренција над образовним установама.

✓ Образовне установе у Бањој Луци

Према подацима Републичког завода за статистику РС,¹⁵ већина младих укључена је у систем формалног образовања. Према подацима из Града Бање Луке, путем Радне групе за формално и неформално

¹⁵ Публикација „Градови и општине Републике Српске”, приступљено 31. 10. 2023. г.

образовање младих у школској 2023/2024. години у основне школе су уписана 16.582 ученика, број ученика уписаних у средње школе је 8999, док је број студената уписаних на факултете Универзитета у Бањој Луци 13.141.

Према подацима Градске управе,¹⁶ на подручју ове локалне заједнице дјелује 28 централних школа и 26 подручних одјељења, те двије приватне основне школе (Прва балетска школа и ОШ „Никола Тесла“). У школској 2022/2023. години у основним школама се школују 16.854 ученика од првог до деветог разреда. Такође, на подручју града дјелују и два центра за специјално образовање, што су Центар „Заштити ме“ и Центар за образовање и рехабилитацију слушања и говора.

Табела 4. Образовне установе у граду Бањој Луци

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ НА ПОДРУЧЈУ ГРАДА БАЊЕ ЛУКЕ	
- ОШ „Бранко Топић” Бања Лука - ОШ „Доситеј Обрадовић” Бања Лука - ОШ „Змај Јова Јовановић” Бања Лука - ОШ „Петар Петровић Његош” Бања Лука - ОШ „Бранислав Нушић” Бања Лука - ОШ „Иван Горан Ковачић” Бања Лука - ОШ „Свети Сава” Бања Лука - ОШ „Јован Цвијић” Бања Лука - ОШ „Бранко Радичевић” Бања Лука - ОШ „Иво Андрић” Бања Лука - ОШ „Алекса Шантић” Бања Лука - ОШ „Вук С. Караџић” Бања Лука - ОШ „Борисав Станковић” Бања Лука - ОШ „Георги С. Раковски” Бања Лука - ОШ „Младен Стојановић” Бронзани Мајдан - ОШ „Мирослав Антић” Бистрица - ОШ „Јанко Веселиновић” Доња Ивањска	- ОШ „Десанка Максимовић” Драгочај - ОШ „Милутин Бојић” Поткозарје - ОШ „Петар Кочић” Кола - ОШ „Милан Ракић” Карановац - ОШ „Војислав Илић” Крупа на Врбасу - ОШ „Ћирило и Методије” Пискавица - ОШ „Ђура Јакшић” Српски Милановац - ОШ „Станко Ракита” Врбања - ОШ „Јован Дучић” Залужани - ОШ „Милош Црњански” Бања Лука - УШ „Владо Милошевић” Бања Лука - Центар за образовање, васпитање и рехабилитацију слуха и говора Бања Лука - Центар „Заштити ме“ - Прва балетска школа - ОШ „Никола Тесла“
СРЕДЊЕ ШКОЛЕ НА ПОДРУЧЈУ ГРАДА БАЊЕ ЛУКЕ	
- Гимназија - Грађевинска школа - Економска школа - Електротехничка школа „Никола Тесла“ - Медицинска школа - Умјетничка школа „Владо Милошевић“ - Пољопривредна школа - Техничка школа - Технолошка школа	- Угоститељско-трговинско-туристичка школа - Политехничка школа - Средња школа унутрашњих послова - Центар за образовање, васпитање и рехабилитацију слушања и говора - Центар „Заштити ме“ - Умјетничка школа „Љубиша Младеновић“ - Опћа гимназија Католичког школског центра - Средњошколски центар „Gemit Apeiron“ - Средњошколски центар „Gaudeamus“

¹⁶ Званична веб-страница Града Бање Луке. Доступно на: : <https://www.banjaluka.rs.ba/gradjani/obrazovanje/osnovne-skole/> i https://www.banjaluka.rs.ba/gradjani/obrazovanje/?sr_pismo=lat [приступљено: 4. 3. 2024].

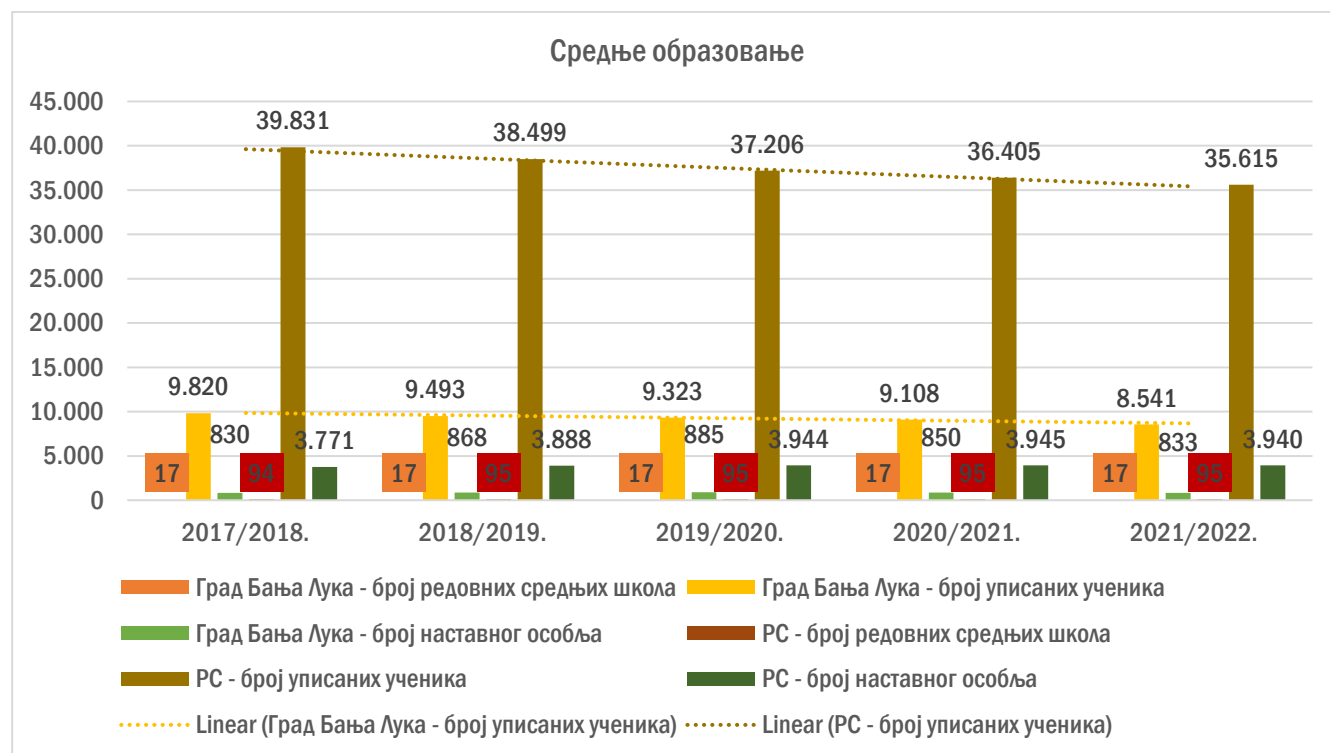
ВИСОКОШКОЛСКЕ УСТАНОВЕ НА ПОДРУЧЈУ ГРАДА БАЊЕ ЛУКЕ

1. Академија умјетности	13. Паневропски универзитет „Apeiron“
2. Архитектонско-грађевинско-геодетски факултет	14. Пољопривредни факултет
3. Економски факултет	15. Правни факултет
4. Електротехнички факултет	16. Природно-математички факултет
5. Факултет безбједносних наука	17. Шумарски факултет
6. Факултет физичког васпитања и спорта	18. Технолошки факултет
7. Факултет политичких наука	19. Универзитет за пословне студије
8. Филолошки факултет	20. Универзитет за пословни инжењеринг и менаџмент Бања Лука
9. Филозофски факултет	21. Висока школа „BANJA LUKA COLLEGE“
10. Машински факултет	22. Висока школа за примијењене и правне науке „Прометеј“
11. Медицински факултет	
12. Независни универзитет	

Извор: Град Бања Лука – Радна група за формално и неформално образовање младих

Средње образовање се на подручју града одвија у 17 средњих школа (13 јавних и четири приватне, од којих је једна приватна вјерска школа). У оквиру овог броја улазе и двије школе за специјално образовање. У школској 2022/2023. години школује се укупно 9.015 средњошколаца, од којих је 1.952 из других општина, али се школују у Бањој Луци. Број ученика у средњим школама на подручју Бање Луке биљежи тренд пада у протеклих пет година. Наиме, у школској 2021/2022. г. било је за 13,02% мање ученика уписаних у средње школе у односу на школску 2021/2018. г.

Графикон 3. Средње образовање у Бањој Луци

Извор: Републички завод за статистику

Према подацима Републичког завода за статистику,¹⁷ број ученика уписаних у 55 основних школа (централне и подручне) у референтном периоду (од школске 2019/2020. до школске 2021/2022. године) износи 49.812 ученика, од чега их је 21.219 уписано у разреде од 5. до 9. У истом периоду у 17 средњих школа уписана су 26.972 ученика и ученице. У средњим школама видљив је пад броја одјелења као и броја уписаних ученика.

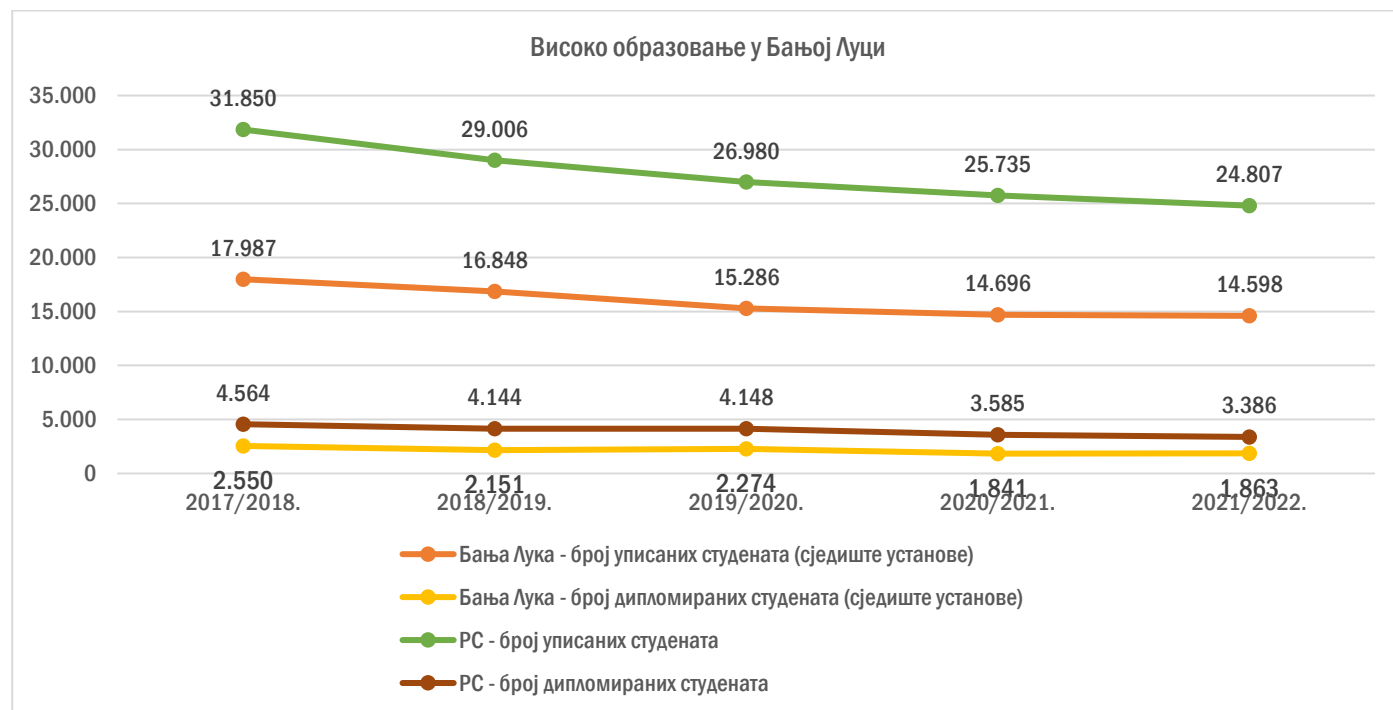
Табела 5. Број уписаних ученика у основне и средње школе града Бање Луке

Град/општина	Школска година	Основне школе				Средње школе		
		Број школа	Ученици			Број школа	Број одјелења	Ученици укупно
			Укупно	Разреди I–V	Разреди VI–IX			
Град Бања Лука	2019/20.	54	16454	9515	6939	17	406	9323
	2020/21.	55	16547	9480	7067	17	389	9108
	2021/22.	55	16811	9598	7213	17	366	8541

Извор: Републички завод за статистику

У истом референтном периоду (од школске 2019/2020. до школске 2021/2022. године) на факултете у Бањој Луци уписало се укупно 44.580¹⁸ студената, а 18.731 млада особа из Бање Луке је уписала студиј. Универзитет у Бањој Луци има 17 факултета са 93 студијска програма на којима студирају студенти из свих крајева Републике Српске, али и из иностранства. Универзитет у свом саставу има и три, за развој науке веома значајне јединице, а то су: Универзитетски рачунарска центар, Универзитетски предузетнички центар и Институт за генетичке ресурсе. На факултетима постоје и веома су активне студентске организације, као и Студентски парламент. Високошколско образовање стиче се и на универзитетима у приватном сектору. Таквих је у Бањој Луци четири, те три приватне високе школе. Укупно се у јавном и приватном сектору у области високог образовања школује око 22.000 студената.

Графикон 4. Број студената (уписаних и дипломираних) у Бањој Луци и Републици Српској

Извор: Републички завод за статистику РС-а

¹⁷ Публикација “Градови и општине Републике Српске”, приступљено 31. 10. 2023. г.

¹⁸ Билтен Републичког завода за статистику 2023. година; табела 14.5. Уписани студенти према сједишту високошколске установе; https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.rzs.rs.ba%2Fstatic%2Fuploads%2Fbilteni%2Fgradovi_i_opstine_republike_srpske%2F2023%2FGradovi_Opstine_Republike_Srpske_2023_LAT.xlsx&wdOrigin=BROWSELINK; приступљено 5. 2. 2024. године.

✓ **Сарадња образовних установа са Градом, другим институцијама и локалном заједницом у погледу рада са младима**

Сарадња образовних установа и Града Бање Луке огледа се првенствено кроз финансирање материјалних трошкова и набавке опреме за школе у смислу одржавања наставе, учешћа у појединим пројектима које покрећу школе, финансирања младих у области образовања у виду иновативних студентских пројеката, планирања обима стипендирања ученика и студената те подршке каријерној оријентацији младих. Сарадњу са локалном заједницом школе прецизније уређују на основу индивидуалних позива од установа и институција, а она се одвија у оквиру Програма сарадње са друштвеном средином, Програма културно-јавних и спортских манифестација, Школског развојног плана и Програма рада директора.

Град помаже рад образовних установа и у смислу опремања и помоћи око опреме и преко пројеката и повезивања са партнерима. Наиме, Градска развојна агенција и Одсјек за управљање пројектима Града Бање Луке путем међународних пројеката помажу школама у набавци опреме, предвиђа средства за партиципацију која школама омогућују учествовање у појединим пројектима. Град такође константно ради на промоцији установе и референци код препорука за одређене активности.

Правни и институционални оквир

Закони на нивоу ентитета, кантона и Брчко дистрикта Босне и Херцеговине треба да се усклађују са одредбама оквирних закона Босне и Херцеговине, а који се односе на област образовања. Област образовања у Републици Српској уређена је законским и подзаконским актима који уређују права и обавезе, начин рада образовних институција и њихово формирање у овој области. Важно је поменути **Закон о средњем образовању и васпитању**, који уређује оснивање и престанак рада средње школе, статус ученика, наставника, стручних сарадника и осталих радника, руковођење и управљање школом, вредновање квалитета образовно-васпитног рада, развијање наставних планова и програма, финансирање и надзор над радом школа, признавање свједочанстава те евиденције и јавне исправе, стицање квалификација, ванредно образовање и друга питања у вези са средњим образовањем.

Законом о високом образовању уређују се циљеви и принципи високог образовања у Републици Српској, нивои и врсте високог образовања, оснивање, организација и рад високошколских установа, општа начела у области обезбјеђења квалитета у високом образовању, образовна, научноистраживачка и умјетничка дјелатност високошколских установа, права и обавезе академског особља и студената, тијела у области високог образовања, финансирање високошколских установа, као и друга питања од значаја за обављање дјелатности високог образовања.

Поред поменутих законских рјешења, област образовања је уређена и другим законским актима који уређују ову област и важни су за положај младих. То су:

- Закон о звањима која се стичу завршетком високог образовања;
- Закон о студентском стандарду;
- Закон о ученичком стандарду;
- Закон о унији студената Републике Српске;
- Закон о школовању и стипендирању младих талената.

Законом о омладинском организовању РС дефинисано је и неформално образовање као скуп организованих и младима прилагођених образовних активности, а које нису предвиђене системом формалног образовања, заснованих на потребама и интересовањима младих. Овај вид образовања заснива се на принципима добровољног и активног учешћа младих у процесу учења и промоцији демократских вриједности, кроз које млади стичу компетенције неопходне за развој личних потенцијала, активно учешће у друштву и бољу запосленост. Дефинисањем неформалног образовања кроз овај закон заступа се и концепт цјеложивотног учења.

У Републици Српској постоји и Закон о образовању одраслих, који дефинише неформално образовање и његове пружаоце, а гдје се наводи да су то образовне установе и специјализоване организације које испуњавају услове према програму који изводе.

У области образовања надлежност имају Министарство просвјете и културе РС те Министарство за научнотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво РС. Министарство просвјете и културе РС-а врши управне и друге послове из области просвјете који се односе на предшколско и основно васпитање и образовање, средње образовање и васпитање и образовање одраслих, образовање дјеце грађана Републике Српске на раду у иностранству, нострификацију и еквиваленцију иностраних школских свједочанстава, ђачки стандард, припремање програма образовне сарадње са другим државама и међународним организацијама и међународних споразума у области образовања у складу са Уставом Републике Српске и Уставом БиХ. У склопу Министарства дјелују ресори за основно образовање, средње образовање и културу. Министарство врши и друге стручне послове у области културе.

Министарство за научнотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво РС-а врши управне и друге стручне послове који се односе на: научнотехнолошки развој, унапређивање високог образовања и развој информационог друштва у Републици Српској.

Такође, Министарство се бави изградом и праћењем стратегија за наведене области као и за друге области од важности за популацију младих попут:

- подстицања иноваторства и економског развоја кроз употребу нових технологија;
- високог образовања и студентског стандарда;
- нострификације и еквиваленције иностраних високошколских диплома;
- усклађености образовне политике са глобалним технолошким трендовима;
- академске и истраживачке мреже Републике Српске;
- израде законских и подзаконских аката у надлежности Министарства и др.

Одлуком Владе РС основана је Агенција за акредитацију високошколских установа која има својство правног лица, са правима и обавезама утврђеним Законом о високом образовању РС, стандардима и упутствима за обезбјеђење квалитета. Агенција је самостална, независна и непрофитабилна организација, а основна дјелатност је акредитација високошколских установа и студијских програма који се изводе на високошколским установама у Републици Српској, у складу са важећим стандардима и критеријумима.

Институција надлежна за стручне и савјетодавне послове у праћењу, унапређивању и развоју васпитања и образовања у предшколском, основном и средњем образовању је Републички педагошки завод који дјелује као управна организација у саставу Министарства просвјете и културе РС.

Завод за образовање одраслих Републике Српске основан је како би пружао подршку развоју модерног и флексибилног система образовања одраслих, а који ће пратити тржиште рада, начела цјеложивотног учења и примјере најбоље праксе из земаља чланица Европске уније. Завод је управна организација у саставу Министарства просвјете и културе РС.

Оквир јавних политика

Један од основних циљева ресорног министарства јесте стварање услова за потпуно увођење дуалног образовања, односно повезивање ученика средњих стручних и техничких школа са потребама тржишта рада. Први кораци у том смислу начињени су усвајањем новог Закона о средњем образовању. Процес реформи у области високог образовања у Републици Српској је започео потписивањем Болоњске декларације 2003. године увођењем, између осталог, троцикласног модела студирања и модернизацијом студијских програма у складу са потребама привреде.

Влада Републике Српске усвојила је Приједлог стратегије развоја предшколског, основног и средњег васпитања и образовања за период 2022–2030. године. Стратешки циљеви дефинисани овим документом су: иновирани уџбеници и програми образовања, помјерање фокуса система васпитања и образовања са поучавања на учење учења, обезбијеђени програми стручног усавршавања васпитно-образовних радника и јачање повезаности образовања са тржиштем рада. Документ се ослања на постигнуте резултате у претходном периоду, на савремене процесе у друштву и промјене посебно у области науке, технике, технологије и економије те дигитализације.

Влада РС усвојила је и Стратегију образовања одраслих у Републици Српској за период од 2021. до 2031. образовање одраслих представљања и инструмент у имплементацији социјално-економских мјера за унапређење продуктивности и конкурентности привреде, повећања запослености, повећања социјалне укључености, повезивања образовања и тржишта рада, тако да управљање и финансирање система образовања одраслих подразумијева расподелу одговорности и надлежности између већег броја министарстава. Стратешки циљеви у образовању одраслих су унапређење оквира у којем се развија систем образовања одраслих, развој флексибилнијег система образовања одраслих и већа доступност образовања одраслих, подршка тржишту рада и сарадња са друштвеним партнерима, унапређење квалитета образовања одраслих и осавремењивање процеса образовања одраслих.

Образовање одраслих је партнерска дјелатност и заједничка одговорност различитих актера: државе, послодаваца и запослених, привредних и стручних удружења, образовних институција и појединаца.

✓ **Подршка Града Бање Луке образовању младих**

Град Бања Лука, поред обезбјеђења средстава за материјалне трошкове јавних средњих школа, подржава образовање младих путем стипендија за средњошколце и студенте првог циклуса студија на високошколским установама, једнократне новчане помоћи ученицима и студентима из социјално угрожених породица, једнократна финансијска средства ученицима и студентима за стручно усавршавање и учешће на научним скуповима и међународним такмичењима, обезбјеђењем бесплатног јавног превоза за средњошколце и студенте из вишечланих породица као и за дјецу без родитељског старања те лица са инвалидитетом и лица са потешкоћама у развоју (око 400 дјеце користи право на бесплатне мјесечне карте) те финансира и прославу матурске вечери за око 2300 ученика средњих школа са подручја града Бање Луке (годишње се издвоји око 195.000,00 КМ за матурску прославу).

Град Бања Лука планира и обезбјеђује средства за образовање којима, дјеловањем Одјељења за друштвене дјелатности, подржава младе у образовању. Подршка се огледа у виду грантова планираних за финансирање студентских организација, студентских пројеката, Центра за едукацију одраслих, пројеката појединаца и/или других организација и удружења која се баве образовањем, те планираним дознакама за стипендије и набавку уџбеника. Град Бања Лука информације о расположивим конкурсима и приликама за подршку младих у образовању пласира путем друштвених мрежа и веб-странице.

У Бањој Луци едукацију млади могу добити и кроз дјеловање омладинских центара „Perpetuum mobile“ и „Здраво да сте“, који спроводе неформалне едукације из различитих области, неколико центара за стране језике. Кроз рад и у организацији ЈУ „Центар за образовање одраслих“ Бања Лука младима су на располагању и курсеви страних језика, курс дактилографије, информатике и курсеви за унапређење занатских вјештина, но ови курсеви и едукације нису бесплатни. Нажалост, образовне установе углавном нису повезане са другим центрима за едукацију младих.

Град нема програм волонтирања за младе људе који би уз студирање могли и волонтирати, али ове врсте програма као нпр. „Work and travel“ покрећу невладине организације.

✓ **Стипендирање ученика и студената**

Град Бања Лука има програм стипендирања ученика средњих школа и студената првог циклуса на високошколским установама, а он се реализује кроз додјелу стипендија кроз три категорије: према социјалном статусу, за дефицитарна занимања и за успех у школи/ студију, за које Град сваке године расписује конкурсе. Ученике и редовне студенте друге и виших година студија дефицитарних занимања Град стипендира на начин да Скупштина Града доноси Одлуку о утврђивању висине средстава за стипендирање ученика и студената из буџета Града Бање Луке, а дефицитарна и суфицитарна занимања се дефинишу на основу података добијених од Завода за запошљавање Републике Српске, филијала Бања Лука.

Конкурсом за додјелу стипендија ученицима средњих школа Града Бања Лука позива младе од другог разреда средње школе да се пријаве за једну од три врсте расположивих стипендија. Висина стипендија према социјалном статусу и за успјех у школи је 100,00 КМ, док је износ стипендије за дефицитарна занимања 170,00 КМ.

Редовни студенти првог циклуса, изузев студената за вријеме апсолвентског стажа, стипендијама према социјалном статусу и за успјех на студију добијају подршку која износи 150,00 КМ, а студентима који се образују за дефицитарна занимања подршка је нешто виша јер стипендија износи 260,00 КМ. Кроз наведени програм стипендирања у референтном периоду Град Бања Лука је подржао укупно 629 студената, и то 2020/2021. године 179 студената, 2021/2022. године 142 студента. Град је у школској 2022/2023. години стипендирао 1.381 ученика и 308 студената.¹⁹ У академској 2023/24. години Град ће стипендирати 348 студената првог циклуса на високошколским установама.

Табела 6. Преглед додијељених стипендија по годинама

Година	Број додијељених студентских стипендија
2020/2021.	179
2021/2022.	142
2022/2023.	308
УКУПНО	629

Извор: Град Бања Лука

Буџетом за 2023. годину за стипендије средњошколцима и студентима је издвојено 1.600.000,00 КМ, а до краја јуна 2023. реализовано је 1.025.010,00 КМ.²⁰ У 2024. години. Град је кумулативно планирао 1.400.000,00 КМ²¹ за стипендирање ученика и студената.

Графикон 5. Планирана и извршена средства за стипендирање ученика и студената са подручја Града Бање Луке

Планирана и исплаћена средства за стипендирање ученика и студената

Извор: Град Бања Лука: Буџет и Извјештај о извршењу буџета²²

¹⁹ Званична веб-страница Града Бања Лука, доступно на: <https://www.banjaluka.rs.ba/gradjani/obrazovanje/stipendije/>, приступљено 5. 2. 2024. г.

²⁰ https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2023/12/KONSOLIDOV.-IZV.-O-IZVRSENJU-DO-30062023_SG.pdf; приступљено 12. 1. 2024. г.

²¹ Град Бања Лука: Буџет Града Бања Лука за 2024. годину (https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2024/01/BUDZET-ZA-2024_SG_potpis..pdf).

²² Град Бања Лука (<https://www.banjaluka.rs.ba/gradska-uprava/budzet/>).

Град Бања Лука прати тренд подршке младима кроз додјелу стипендија те у ту сврху креира сет критеријума на основу којих се додјељују стипендије и расписује конкурсе.

Осим да су држављани БиХ, услови које студенти и средњошколци морају да испуњавају да би добили стипендију подијељени су на опште и посебне. Општи услови се односе на све апликанте, без обзира на врсту стипендије за коју се пријављују. Посебни услови детаљније дефинишу додатне захтјеве, а у зависности од врсте стипендије за коју се млада особа пријављује. Приспјеле пријаве за стипендије се прегледају комисијски те пријаве за стипендије према социјалном статусу и за дефицитарна занимања разматра Одјељење за друштвене дјелатности Града Бања Лука, док пријаве за стипендије по основу успјеха разматра Комисија за додјелу стипендија за успјех у школи/на студију, коју именује градоначелник.

✓ **Каријерна подршка средњошколцима**

Са циљем упознавања ученика завршних разреда са струкама и занимањима у бањалучким образовним установама, са фокусом на занимања која су потребна привреди, Град заједно са Градском развојном агенцијом и Унијом послодаваца организује „Сајам запошљавања“. У сарадњи са Градском развојном агенцијом Град организује и „Сајам иноватора и инвеститора“. У сарадњи са Савезом иноватора РС и Савезом иноватора Бање Луке организује се „ИНОСТ“, тј. Међународна изложба идеја, иновација и стваралаштва.

✓ **Подршка пројектима у области образовања**

Град Бања Лука финансира пројекте за младе из области образовања на начин да се буџетом издвајају средства за:

- грантове студентским организацијама;
- фонд за студентске пројекте;
- грант за ЈУ „Центар за образовање одраслих Бања Лука“;
- грантове појединцима у области образовања;
- грантове за једнократне новчане помоћи ученицима и студентима;
- грантове осталим удружењима из области образовања.

Финансијски оквир

Основни извори финансирања средњег образовања у Републици Српској су средства буџета Републике Српске, док се један дио финансирања преноси на ниво јединица локалне самоуправе. Министарство покрива трошкове бруто плата запослених, дио трошкова инвестиционог одржавања, капиталне издатке и сл., а из буџета јединице локалне самоуправе којој одређена средња школа припада финансирају се текући трошкови, расходи за енергију, дио трошкова инвестиционог одржавања, капитални издаци и сл. Учешће финансирања средњег образовања у укупном БДП-у износи 0,1%.

Стратегијом образовања РС за период 2016–2021. године указано је да је неопходно да се тежи постизању веће аутономије школе, развојне оријентације школе, преузимању одговорности на свим нивоима и повећавању партнерства међу субјектима који утичу на рад школе. Такође, потребно је да се утврде начини за обезбјеђивање већег учешћа небуџетских средстава у средњем образовању.

Буџетом Града за 2023. годину планирано је укупно 306.000,00 КМ на име грантова намијењених образовању, од чега је до краја јуна реализовано 274.273,00 КМ или 89,6% од одобрених средстава кроз подршку пројектима образовања младих.

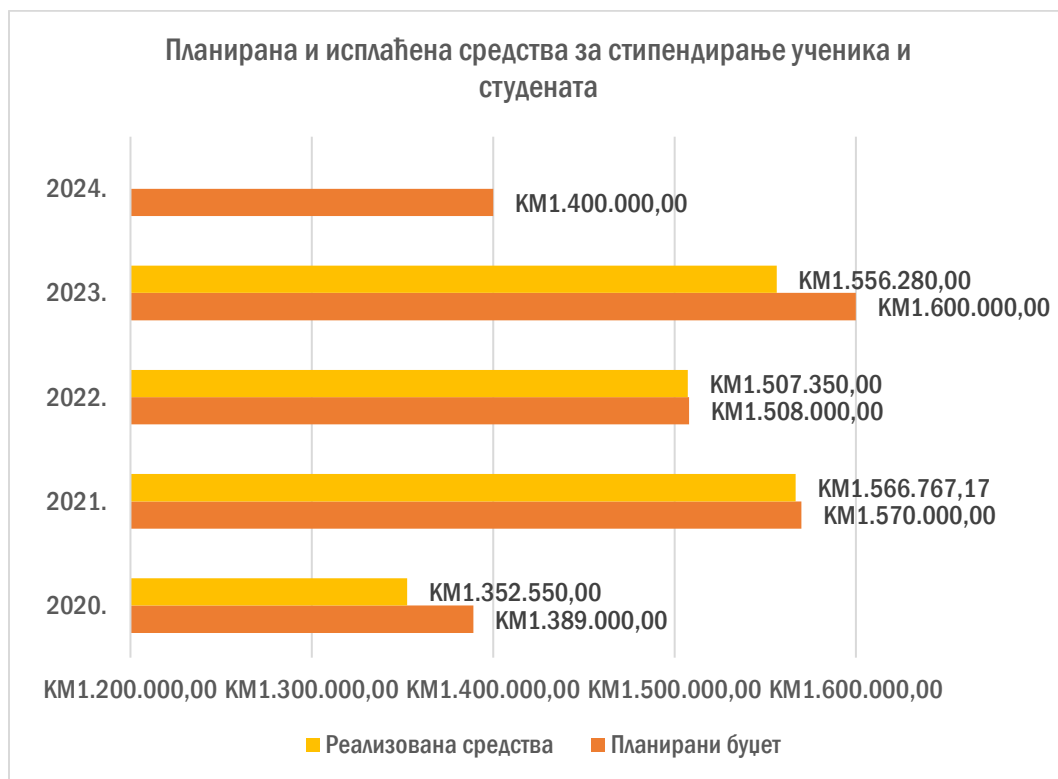
Табела 7. Преглед планираних и реализованих средстава за образовање – пројекти за младе у 2023. г.

Врста гранта	Издвојено	Утрошено	%
Текући грант студентским организацијама	16.000,00	8.700,00	54,4
Фонд за студентске пројекте	20.000,00	0	0
Текући грант – ЈУ „Центар за образовање одраслих Бања Лука“	120.000,00	60.000,00	50,0
Текући грантови појединцима у области образовања	115.000,00	190.623,00	165,8
Текући грантови појединцима – једнократне новчане помоћи ученицима и студентима	20.000,00	7.950,00	39,8
Текући грантови осталим удружењима из области образовања	15.000,00	7.000,00	46,7
Укупно	306.000,00	274.273,00	89,6%

Извор: Консолидовани извјештај о извршењу буџета Града Бања Лука за период 1. 1 – 30. 6. 2023.²³

Поред ових средстава, буџетом града се планирају и средства за стипендије. У 2023. години је за стипендије издвојено 1.600.000,00 КМ, а до јуна 2023. реализовано је већ 1.025.010,00 КМ или 64,1%. За 2024. годину планирана су средства у износу од 1.400.000,00 КМ.

Графикон 6. Планирана и извршена средства за стипендирање ученика и студената са подручја града Бање Луке

Извор: Град Бања Лука: Буџет и Извјештај о извршењу буџета²⁴

²³ Извјештај доступан на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2023/12/KONSOLIDOV.-IZV.-O-IZVRSENJU-DO-30062023_SG.pdf, приступљено 12. 1. 2024. г.

²⁴ Град Бања Лука (<https://www.banjaluka.rs.ba/gradska-uprava/budzet/>), приступљено 6. 3. 2024. г.

2.3.2. Запошљавање и предузетништво младих

Рад, запошљавање и предузетништво младих је једна од најактуелнијих тема за младе у Републици Српској. Актуелност теме произилази и из потребе на коју млади константно указују кроз све до сада рађене анализе. Наиме, незапосленост младих је један од горућих проблема на које још увијек нема адекватног одговора.

Под незапосленима Републички завод за статистику РС подразумева лица са 15 и више година која: 1. нису у референтној недјељи обављала никакву активност за плату или накнаду; 2. су у току четири недјеље (референтна и три претходне) активно тражила посао или су нашла посао и у скорој будућности ће почети да раде; 3. би могла да почну да раде у току наредне двије седмице ако им се понуди посао. Дакле, сва три критеријума треба да буду задовољена истовремено, а да бисмо могли да говоримо о незапослености.

Запослена лица су лица старе 15 година и више која су у референтној недјељи: 1. радила најмање један сат за плату или накнаду, без обзира на њихов формални статус или 2. нису радила, а имала су посао на који ће да се врате. У овом случају оба критеријума треба да буду задовољена. Радну снагу или активно становништво чине запослена и незапослена лица. Неактивно становништво чине лица која у референтној недјељи нису радила и која током четири недјеље (референтне и три претходне) нису предузимала никакве активности у циљу тражења посла као и лица која нису спремна да почну да раде у наредне двије недјеље ако би им се посао понудио. Референтни период је временски период за који се вршило прикупљање података. Већина података се односи на економску активност лица у конкретной календарској недјељи, од понедељка до недјеље, која се назива референтном недјељом.

Поред најчешће наведених разлога незапослености као што су економска криза и недостатак нових радних мјеста, младим особама је додатно отежан приступ тржишту рада и због неусклађености образовне структуре са потребама тржишта рада, недостатка радног искуства, мањка знања о методама тражења запослења те неразвијених личних вјештина. Незапослене младе поред бројности карактерише и то да се они налазе дуже од годину дана на евиденцији, а због чега улазе у категорију дугорочно незапослених лица, чије будуће запослење је додатно отежано.

„Истраживање тржишта рада у Републици Српској 2022/2023“;²⁵ тематски извјештај „Тржиште рада и образовање“ ЈУ Завода за запошљавање РС у области анализе даје преглед недостатака код тражилаца првог посла које су препознали послодавци: за особе које долазе директно из општих школа највећи број послодаваца (55,9% од укупног броја послодаваца који су запошљавали ову категорију радника) као највећи недостатак наводи недовољно радног и животног искуства или зрелости. Када су у питању техничке школе, 52,1% од свих послодаваца који су запошљавали ову категорију је као највећи недостатак навело мањак радног и животног искуства или зрелости, а њих 49,1% недостатак потребних техничких вјештина као и вјештина специфичних за дати посао. Када је ријеч о универзитетима, 37,4% послодаваца је као највећи недостатак препознало недостатак потребних техничких вјештина као и вјештина специфичних за дати посао.

Такође, из укупног узорка, 873, односно 86,0% послодаваца нема могућност да организује обуке за стручно оспособљавање и усавршавање незапослених лица. Ментора може да обезбиједи 11,7% послодаваца, 10,5% их може да обезбиједи опрему, њих 10,0% може да обезбиједи материјал за практичну наставу, а 9,8% послодаваца има обезбијеђен простор за практичну наставу.

Правни и институционални оквир

Закон који регулише рад и радне односе у Републици Српској је Закон о раду Републике Српске. Законом о посредовању и правима за вријеме незапослености регулишу се односи и права у вријеме незапослености лица од 15 година старости. Послове запошљавања који се односе на посредовање у запошљавању, савјетовање за избор занимања и оспособљавање и припрему за запошљавање обављају Завод за запошљавање РС те правна лица као привредна друштва и физичка лица као предузетници (агенције), а који испуњавају услове за обављање тих послова.

²⁵ [Истраживање тржишта рада у Републици Српској 2022/2023; тематски извјештај „Тржиште рада и образовање“](#); приступљено 30. 10. 2023.

Стручно оспособљавање и припрему за запошљавање организује и финансира Завод самостално или у сарадњи са образовним установама, организацијама за заштиту на раду, Фондом за пензијско и инвалидско осигурање и Фондом за професионалну рехабилитацију и запошљавање инвалида.

Мјере усмјерене на повећање запошљавања младих у Републици Српској су у оквирима надлежности Министарства рада и борачко-инвалидске заштите те ЈУ Завода за запошљавање РС. Законом о посредовању у запошљавању и правима за вријеме незапослености прописано је да послове који се односе на посредовање у запошљавању, савјетовање за избор занимања и оспособљавање и припрему за запошљавање, поред Завода за запошљавање РС, обављају и правна лица као привредна друштва и физичка лица као предузетници (агенције). Истовремено, прописано је да министар рада и борачко-инвалидске заштите правилником прописује услове за обављање послова напредовања у запошљавању. Агенције су у обавези да региструју дјелатности код надлежног органа (орган локалне самоуправе за предузетнике, односно надлежни регистрациони суд за правна лица). Након регистрације, а прије почињања бављењем дјелатности посредовања у запошљавању, дужне су да овом министарству упуте захтјев за издавање сагласности, уз који ће приложити адекватне доказе о испуњавању услова прописаних Законом и Правилником у погледу пословног простора, његове опремљености те лица која ће се непосредно бавити пословима посредовања у запошљавању.

Организациона структура ЈУ Завода за запошљавање Републике Српске на локалном нивоу послове обавља преко филијала, бироа и клубова за тражење посла. У Републици Српској је активно девет клубова за тражење посла (Бања Лука, Градишка, Србац, Зворник, Модрича, Теслић, Дервента, Нови Град и Невесиње).

Оквир јавних политика

Проблем незапослености младих у Републици Српској је препознат кроз стратешке документе као што су Омладинска политика Републике Српске 2023–2027. и Стратегија запошљавања РС (2021–2027). У складу са Стратегијом запошљавања РС 2011–2015, извршена је реорганизација Завода за запошљавање РС. У том контексту успостављен је садашњи систем регистрације незапослених лица, као и савјетодавни рад са тражиоцима посла. Конкретно из овог процеса је формирано шест центара за информисање, савјетовање и обуку (ЦИСО), а који у највећој мјери пружају услуге младима до 30 година.

Омладинском политиком РС за период 2023–2027. постављен је стратешки циљ „**Унаприједити прилике и интерес младих за бољи живот (одрживиост и повратак младих) у Републици Српској**“, а ради се прије свега о политикама, мјерама, инструментима и областима од значаја за економски развој. Због наведеног, Омладинском политиком 2023–2027. предложено је да се у склопу поменутог стратешког циља ради на остваривању оперативних циљева наведених у тексту који слиједи.

1.1. Унапређење професионалне оријентације и образовања младих (1.1.1. Успостављање ефикасног система професионалне оријентације, каријерног савјетовања и стицања компетенција, 1.1.2. Подршка развоју и интеграцији програма предузетничког учења у формално и неформално образовање и планирање каријере, 1.1.3. Унапређење атрактивности и квалитета образовања);

1.2. Подршка запошљавању младих (1.2.1. Унапређење запошљивости младих, 1.2.2. Унапређење квалитета и доступности радних мјеста и послова за младе, 1.2.3. Унапређење нормативног оквира за дуално образовање, студентско организовање и студентски рад);

1.3. Подршка предузетништву младих (1.3.1. Економско оснаживање младих кроз унапређење запошљивости и развој друштвеног предузетништва младих, 1.3.2. Подршка развоју стартап фирми (почетницима у пословању), 1.3.3. Подршка иновативном предузетништву младих, 1.3.4. Подршка предузетништву младих у руралним срединама).

Стратегијом запошљавања Републике Српске 2021–2027. дефинисан је приоритет 13. Јачање самозапошљавања младих који се има реализовати кроз: програм подршке запошљавању младих са ВСС (приправници), програм стручног оспособљавања лица са стеченим високим образовањем, програм подршке оспособљавању младих људи за запошљавање у области креативних индустрија, са фокусом на програмирање; и програм подстицаја за запошљавање младих у БПО индустрији.

Активности надлежног министарства

Министарство рада и борачко-инвалидске заштите надлежно је за област рада, запошљавања и предузетништва младих. Политика запошљавања у Републици Српској спроводи се у складу са Законом о посредовању у запошљавању и правима за вријеме незапослености,²⁶ Стратегијом запошљавања РС 2021–2027. те Омладинском политиком РС 2023–2027. Мјере које су предвиђене за испуњавање стратешких и оперативних циљева у овој области углавном спроводи Завод за запошљавање РС-а, а уз подршку или вођење одређених активности од стране Министарства просвјете и културе, Привредне коморе РС, Министарства индустрије, енергетике и рударства, Министарства породице, омладине и спорта, Министарства трговине и туризма, Републичке агенције за развој малих и средњих предузећа те Фонда за професионалну рехабилитацију и запошљавање инвалида.

Једна од мјера коју реализује Завод за запошљавање РС односи се на област каријерне оріјентације, информисања о избору занимања, планирању каријере и развоју цјеложивотног учења. Циљ ове мјере је повећање компетентности у доношењу одлука у вези са избором занимања/образовног пута свих заинтересованих појединаца и група ученика те подстицање успјешне професионалне адаптације и каријерног развоја појединаца. Политике које се доносе на вишем нивоу у сарадњи са управом Града Бање Луке могу да дају позитивне резултате када је у питању запошљавање младих особа.

Табела 8. Стање²⁷ на евиденцији Завода за запошљавање РС-а – Биро Бања Лука – квалификације

Стање на евиденцији	4419	2287					
Квалификациона структура	УКУПНО	ЖЕНЕ	% од УКУПНО	КВАЛИФИКАЦИЈА	УКУПНО	ЖЕНЕ	% од УКУПНО
0 Без школе	0	0	0	/	0	0	0
1 Неквалификовани радници	511	229	11,56	НК	511	229	11,56
2 ПК-НСС радници	56	21	1,27	ПК	56	21	1,27
3 Квалификовани радници	1255	404	28,40	КВ	1255	404	28,40
4 Техничари ССС	1458	857	32,99	ССС	1458	857	32,99
5 ВКВ специјалисти	30	7	0,68	ВКВ	30	7	0,68
6-1 Виша стручна спрема	77	34	1,74	ВШС	77	34	1,74
7-1 ВСС 180 ECTS	177	126	4,01	ВСС	944	672	21,36
7-2 ВСС 240 ECTS, 4 г., 5 г., 6 г.	767	546	17,36				
7-3 Мастер 300 ECTS	54	40	1,22	МР	80	60	1,81
7-4 Магистар стари програм	16	10	0,36				
7-5 ВСС 360 ECTS	10	10	0,23				
8 Доктори наука	8	3	0,18	ДР	8	3	0,18
У К У П Н О	4419	2287	100,00		4419	2287	100,00

Извор: евиденција Завода за запошљавање РС – Биро Бања Лука

²⁶ Закон о посредовању у запошљавању и правима за вријеме незапослености

www.zzzrs.net/images/uploads/dokumenti/Zakon_o_posredovanju_u_zaposljavanju_i_pravima_za_vrijeme_nezaposlenosti_7.pdf, приступљено 29. 1. 2024. г.

²⁷ Стање на евиденцији Завода за запошљавање РС-а – Биро Бања Лука на дан 31. 10. 2023; податке доставила Радна група за запошљавање и предузетништво младих за израду омладинске политике Града Бање Луке 2024–2028.

Табела 9. Стање на евиденцији Завода за запошљавање РС-а – Биро Бања Лука – старосна структура

Стање на евиденцији	4419	2287					
Старосна структура	УКУПНО	ЖЕНЕ	% од УКУПНО	ДОБ	УКУПНО	жене	% од УКУПНО
15–18	0	0	0,00	до 30 година	601	360	13,60
18–20	46	12	1,04				
20–24	144	65	3,26				
24–27	185	125	4,19				
27–30	226	158	5,11	Од 30 до 40 година	905	601	20,48
30–35	444	323	10,05				
35–40	461	278	10,43	Од 40 до 50 година	949	463	21,48
40–45	478	242	10,82				
45–50	471	221	10,66	Од 50 до 60 година	1254	540	28,38
50–55	533	240	12,06				
55–60	721	300	16,32	Од 60	710	323	16,07
60–65	710	323	16,07				
65	0	0	0,00				
УКУПНО	4419	2287	100,00		4419	2287	100,00

Извор: евиденција Завода за запошљавање РС – Биро Бања Лука²⁸✓ **Програми запошљавања и samozapoшљавања младих на подручју Бање Луке**

Одјељење за привреду и локални економски развој Градске управе Бање Луке је од 2022. године кроз Програм додјеле субвенција пословним субјектима у граду Бањој Луци посебну пажњу посветило младима у привреди, како онима који већ воде успјешне фирме на територији града тако и онима који желе да започну сопствени посао.

Субвенција за покретање самосталних предузетничких дјелатности (самозапошљавање) подијељена је на три линије.

Програмом је уведена **посебна линија (Линија 3)** која је **намијењена лицима старости до 30 година** која припадају сљедећим категоријама:

- предузетници старости до 30 година који су регистровали самосталну предузетничку радњу као основно занимање у 2023. години;
- незапослена лица старости до 30 година евидентирана у Заводу за запошљавање РС – Биро Бања Лука који желе да у току јавног позива региструју самосталну предузетничку радњу.

Тако, у 2022. години од 107 потписаних појединачних уговора за покретање самосталних предузетничких дјелатности, **29 уговора је са младима** (до 30 година) или 27,1%, што говори у прилог одређености Града да подржи наведену циљну групу и кроз активности које су у његовој надлежности пружи прилику како за њихово samozapoшљавање тако и за њихов даљи пословни раст и развој.

У 2023. години од 119 потписаних појединачних уговора за покретање самосталних предузетничких дјелатности, **21 уговор је са младима** (до 30 година) или 17,6%.

Поред младих, кроз Програм додјеле субвенција пословним субјектима у граду Бањој Луци додатни систем бодовања уведен је и женама које започињу сопствени посао.

У оквиру **Фонда за развој пословања** обезбијеђена су средства за покретање самосталних предузетничких активности маргинализованих група жена. Програм заједнички финансирају и реализују Град Бања Лука, Одјељење за привреду и локални економски развој и USAID/INSPIRE, и то 96.000 KM из буџета Града и 40.000 KM USAID/INSPIRE. Средства Фонда су намијењена незапосленим женама жртвама насиља, самохраним мајкама, млађим од 35 година, женама са инвалидитетом или са дјететом са инвалидитетом,

²⁸ Ибид.

женама које су у континуитету незапослене 3 године и више, женама из руралних подручја и женама које су на неки други начин маргинализоване. Крајем 2022. године уговори о субвенцији су додијељени за 17 корисница Фонда које су покренуле сопствени бизнис.

У 2021. и 2022. години путем пројекта „Подршка за покретање предузећа из области ИТ-а“, који је финансирао Међународна организација рада, обуку за покретање сопственог посла прошло је 100 младих предузетника до 35 година, а њих 20 је финансијски подржано грантом по 10.000,00 КМ приликом регистрације предузетничке радње из области ИТ-а.

Табела 10. Програми подршке запошљавању и предузетништву у граду Бањој Луци

Назив програма	Издвојена средства	Година реализације	Запослено лица
Субвенција за покретање самосталних предузетничких дјелатности	29.000,00 КМ	2022.	29 уговора са младима
	35.000,00 КМ	2023.	21 уговор са младима
Фонд за развој пословања	Укупно 136.000 КМ Град 96.000 КМ USAID/INSPIRE 40.000	2022.	17 уговора
Подршка за покретање предузећа из области ИТ-а	Међународна организација рада 200.000 КМ	2021. и 2022.	20 грантова
Укупно		2021–2023.	Укупно: 87

Извор: Радна група за запошљавање и предузетништво младих за израду Омладинске политике града Бање Луке 2025–2029.

Млади су о програмима подршке Града Бање Луке адекватно информисани путем веб-странице Града и Градске развојне агенције, дневног листа Глас Српске, као и директним контактом са запосленима у Одјелу за привреду и локални економски развој, Предузетничком центру, Омладинском центру и Градској развојној агенцији.

Такође Град у Дому омладине организује инфо дане, гдје се млади информишу о програму подстицаја. Информисање се врши и путем друштвених мрежа Града и Градске развојне агенције.

Иако Град улаже значајне напоре у смислу подржавања запошљавања и самозапошљавања младих, Радна група за ову тематску област мапирала је основне изазове и проблеме који успоравају напредак у овој области, а то су:

лоша повезаност образовног система са тржиштем рада, образовни систем је углавном базиран на теоретској настави без довољно практичне наставе, некомпатибилност образовања са потребама на тржишту рада, кашњење са реформама у образовном систему, не постоје политике развоја људских ресурса и др.

Финансијски оквир

Град Бања Лука је 2023. године за субвенције пословним субјектима одвојила 1.480.000,00 КМ, док је за линију самозапошљавања гдје су посебно дефинисане циљне групе (млади до 30 година и жене предузетнице) издвојено 675.000,00 КМ. За убудуће план је наставити започете активности помоћи младима и женама кроз Програм додјеле субвенција пословним субјектима у граду Бањој Луци.

2.3.3. Социјална брига и здравствена заштита младих

Млади у БиХ су често посматрани као маргинализована и социјално искључена друштвена група. Овакво посматрање и схватање младих у друштву је присутно већ дужи временски период, а што би требало да резултира унапређењем у контексту социјалних политика. У случају Републике Српске то би значило да Влада треба континуирано да ради на унапређењу међусекторске сарадње како би се заштитили интереси младих те промовисали позитивни ставови међу младима.

Социјална брига према младима подразумијева систем усмјерен ка подстицању развоја и социјалног укључивања младих у све сегменте живота, а посебно група које захтијевају додатну подршку и пажњу. Социјална брига о младима никако не би требало да буде усмјерена само на помоћ већ би требало да буде развојна како би младима могао да буде доступан систем који обезбјеђује њихову самосталност, напредак и перспективу за останак у заједници. Овдје је врло важно разумјети да би свим младима требао да буде обезбјеђен минимум социјалне бригае. Млади, као специфична категорија становништва која је уопште у повећаном ризику од социјалне искључености, имају и специфичне потребе када је у питању социјална политика. Међутим, млади често нису препознати као посебна категорија те њихове специфичне потребе нису у фокусу социјалних политика. Корисници социјалне заштите међу које се сврставају и младе особе јесу: дјеца без родитељског старања, васпитно занемарена дјеца, васпитно запуштена дјеца, дјеца чији је развој ометен породичним приликама, лица са инвалидитетом и лица ометена у физичком или психолошком развоју и лица изложена злостављању и насиљу у породици.

Постојеће анализе о положају младих у Босни и Херцеговини указују на то да постојећи административни апарат нема способност да препозна стварне потребе младих, бар не у цјелини. 25% младих у Босни и Херцеговини вјерује да социјални статус узрокује проблеме у њиховим заједницама. Под социјалним статусом подразумијева се положај појединца у одређеној друштвеној групи или структури, а захваљујући свом поријеклу, економској моћи или личним способностима и образовању. Као и образовање, социјални статус се веже за успјех, богатство и моћ. Уобичајени приступ на пољу социјалних политика, који подразумијева задовољавање парцијалних и врло базичних потреба, потребно је да се мијења у правцу успостављања система који је осјетљивији на специфичне и савремене потребе и интересе младих. Социјална политика за младе треба да буде креирана засебно од осталих јер млади имају другачије проблеме и потребе.

Здравље младих, како је наведено у стратешким документима Владе, од општег је интереса за Републику Српску. Но питање здравља значајно превазилази оквири здравственог сектора, јер су његове главне детерминанте (старост, пол и насљеђивање) везане са условима живљења, факторима околиша, стилевима живота, социо-економским факторима, факторима везаним за васпитање, образовање и културу те функционисањем система здравствене заштите и социјалне заштите. Свјетска здравствена организација дефинише здравље као „стање потпуног физичког, психичког и социјалног благостања, а не само одсуство болести или изнемоглости“. Према извјештају Дирекције за економско планирање, капацитети медицинског кадра у БиХ су знатно мањи од ЕУ просјека, што за последицу има отежан и неравномјеран приступ пацијенту. Такође, наводи се да су укупни издаци у здравству у 2018. години износили 8,7% БДП-а, односно 2 милијарде 972 милиона КМ. Издаци у 2018. години су били већи у односу на издатке из 2017. године, а што се приписује дјелимично и развоју нових технологија у лијечењу које су скупље него што је то случај са ранијим годинама.

У ранијим годинама напори Владе Републике Српске били су истакнути, гдје је усвајана посебна политика која се односила на здравље младих, а из којих су произишле мјере са циљем побољшања на овом пољу као и бољег разумијевања потреба младих.

Генерално, институције и власти треба да промијене приступ изазовима здравствене и социјалне бригае младих, односно потребно је са групом експерата из области здравља, социјалне заштите и других области креирати ефикасне али и спроводиве политике. Занемарује се развој мјера које би побољшале популационе политике. Осамостаљивање и формирање породица код младих особа је посебно изазовно, гдје се ова популација суочава са многобројним проблемима. У томе локалне власти треба да им пружи адекватну помоћ. Међутим, у посљедњим годинама не постоје посебно креиране политике ка младима нити се потребе младих разумијевају одвојено од остатка популације иако су млади кроз Закон о омладинском организовању препознати као група од општег интереса за Републику Српску.

На основу наведеног, изградња капацитета институција је кључна за успјех у међуинституционалној сарадњи и координацији усмјереној на развијање креирања политика и ширење добрих пракси које би допринијеле економском и социјалном развоју, а самим тим и бољем здравственом положају грађана.

Правни и институционални оквир

Држава БиХ је на себе преузела само обавезу потписивања и ратификовања међународних докумената из области социјалне заштите. Обавезу доношења закона пружања социјалне заштите грађанима БиХ имају ентитети и Брчко дистрикт БиХ, који је самостално и независно регулишу, те на цијелој територији БиХ не постоји јединствено и/или усаглашено законодавство и систем социјалне политике.

Устав Републике Српске прописује да се уставно уређење темељи на „гарантовању и заштити људских слобода и права, на социјалној правди, локалној самоуправи и заштити права етничких група и других мањина, те да је у складу са међународним стандардима“. Такође се наводи да ће се обезбиједити помоћ грађанима који су неспособни за рад те се дефинишу обавезе локалних власти. Генерално, социјална политика Републике Српске настала је на наслијеђу правног и вриједносног система бившег социјалистичког друштва, а развијала се под утицајем неповољних друштвених процеса и честих интервенција међународних институција.

Закон о социјалној заштити Републике Српске,²⁹ члан 2, став 1, дефинише социјалну заштиту као дјелатност од општег интереса за Републику којом се пружа помоћ лицима када се нађу у стању социјалне потребе те се предузимају потребне мјере ради спречавања настајања и отклањања посљедица таквог стања. За област социјалне бриге младих од значаја су и Закон о дјечјој заштити³⁰ те Закон о подршци незапосленом родитељу четворо и више дјеце у Републике Српске³¹ јер штите права младих родитеља.

Право на здравствену заштиту гарантовано је младим особама кроз различите међународне документе, попут Универзалне декларације о људским правима, Међународног споразума о економским, социјалним и културним правима те Конвенције Уједињених нација о правима дјетета. Област здравства је према уставним рјешењима у БиХ у надлежности ентитета. Уставом РС је као једно од основних људских права утврђено право на заштиту здравља као и надлежност Републике да уређује и обезбјеђује здравствену заштиту те је на основу тога донесен низ закона из области здравствене заштите. У Републици Српској програме за развој и реализацију здравствене политике за младе доноси Влада, а на приједлог Министарства здравља и социјалне заштите РС, уз активно учешће Министарства породице, омладине и спорта, Министарства просвјете и културе и представника младих.

Здравље младих регулишу следећи закони:

- Закон о здравственој заштити – у члану 8. Закон утврђује да се здравствена заштита обезбјеђује под једнаким условима и обухвата „дјецу до навршених 15 година живота, школску дјецу и студенте до краја школовања, а најкасније до 26. године живота“. Овај закон уређује обезбјеђивање здравствене заштите, начела, права и обавезе грађана и пацијената у остваривању здравствене заштите и друга питања од значаја за организацију и спровођење здравствене заштите;
- Закон о здравственом осигурању – уређује систем обавезног и проширеног здравственог осигурања, права из осигурања, начин стварања права и начела приватног здравственог осигурања;
- Закон о забрани продаје и употребе духанских производа лицима млађим од 18 година;
- Закон о производњи и промету опојних дрога – овај закон предвиђа организовање и спровођење превентивно-едукативних програма сузбијања злоупотребе опојних дрога;
- Закон о пензијском и инвалидском осигурању – прописује обавезно осигурање лица док се налазе у одређеним околностима и то углавном кад се млади људи налазе у току ангажмана преко омладинске задруге;
- Закон о кривичном поступку – води посебну бригу о малољетним лицима и начинима њихове заштите током испитивања, психичког здравља младих током поступка, безбједности те других аспеката који се тичу здравља малољетника;
- Закон о раду – предвиђа за раднике млађе од 18 година посебну заштиту (члан 12). У члану 26. Закона наводи се да се радни однос са лицем које има најмање 15 година може засновати уз одговарајућу

²⁹ [Закон о социјалној заштити Републике Српске](#), „Службени гласник Републике Српске“, број: 37/2012, 90/2016, 94/2019, 42/2020, 36/2022; приступљено 30. 10. 2023. г.

³⁰ „Сл. гласник РС-а“, бр. 114/17, 122/18, 107/19 и 119/21.

³¹ https://www.narodnaskupstinar.net/sites/default/files/upload/dokumenti/zakoni/lat/usvojeni_zakoni/lat%20Zak%20o%20podrsци%20ne_zaposlenom%20roditelju%20cetvoro%20i%20vise%20djece%20u%20RS.zip

здравствену способност, а у члану 27 се наглашава да се радни однос може засновати са лицем младим од 18 година уз писмену сагласност родитеља, усвојиоца или стараоца, ако такав рад не угрожава његово здравље, морал и образовање. Лице млађе од 18 година живота може да заснује радни однос само на основу налаза надлежне здравствене установе којим се утврђује да је способно за обављање послова за које заснива радни однос и да такви послови нису штетни за његово здравље. Трошкове лекарског прегледа за лице које се налази на евиденцији незапослених код Јавне установе Завод за запошљавање РС сноси Завод за запошљавање;

- Закон омладинском организовању – у члану 12 уређује да се путем Омладинске политике Републике Српске посвети пажња социјалној и здравственој заштити младих, а у члану 19. прецизније дефинише област социјалне и здравствене заштите младих;
- Закон о заштити на раду – овим законом уређују се заштита и здравље на раду као дјелатност од општег интереса, утврђују се носиоци провођења и унапређивања безбједности и здравља на раду, њихова права, обавезе и одговорности, превентивне мјере, као и друга питања која се односе на безбједност и здравље на раду;
- други закони којима се уређује област здравља, а који се односе на цјелокупно становништво, па самим тим и на младе су: Закон о заштити лица са менталним поремећајима; Закон о храни; Закон о спорту; Закон о заштити животне средине и други.

За област социјалне заштите у Републици Српској надлежно је Министарство здравља и социјалне заштите, које као главни стратешки приступ има учешће грађана и њихових заједница у доношењу и примјени мјера здравствене и социјалне политике на свим нивоима одлучивања, али и унапређивање међусобне сарадње на свим нивоима одлучивања и рада у остваривању мјера здравствене и социјалне заштите. Министарство се састоји од Ресора за здравствену заштиту, Ресора за јавно здравство, Ресора за социјалну, породичну и дјечју заштиту и Ресора за планирање, анализе, финансирање и имплементацију пројеката.

Ресор за социјалну, породичну и дјечју заштиту поред нормативних и управно-правних послова и поступака из области социјалне, породично-правне и дјечје заштите врши и стручни надзор над радом установа социјалне заштите, обавља послове пружања подршке лицима са инвалидитетом и другим друштвено маргинализованим групама становништва, као и праћење и анализирање потреба и збрињавања старих лица без породичног старања.

Унутрашње организационе јединице Ресора за социјалну, породичну и дјечју заштиту чине а) Одјељење за социјалну заштиту и б) Одјељење за породичну и дјечју заштиту.

Закон о социјалној заштити Републике Српске³² кроз члан 5. налаже да ће правна и физичка лица која пружају услуге пружити подршку кориснику за активирање сопствених потенцијала за самостално задовољавање потреба, продуктиван живот у заједници, предупредивање зависности од социјалне заштите и смањење ризика социјалне искључености. Поред права утврђених овим законом, јединица локалне самоуправе својом одлуком, у складу са потребама становништва, може да утврди и друга права и услуге, услове и критеријуме за њихово остваривање.

Јединица локалне самоуправе доноси годишњи и средњорочни програм социјалне заштите на основу анализе социјалног стања становника на свом подручју, доноси одлуку о проширеним правима и друга акта којима прописује услове за остваривање права и мјера утврђених одлуком и програмима, обезбјеђује средства за реализацију права утврђених овим законом и својим одлукама, обезбјеђује средства за обављање дјелатности социјалне заштите, оснива и брине се о раду установа социјалне заштите, врши координацију активности социјалне заштите на подручју јединице локалне самоуправе, формира радно тијело за социјалну заштиту и обавља и друге послове у остваривању циљева социјалне заштите.

Члан 55. Закона као један од видова социјалне помоћи дефинише и савјетовање. Савјетовање се проводи на основу процјене укупних потреба корисника, индивидуалног плана и споразума између пружаоца услуге и корисника, а може га водити центар, установа социјалне заштите, невладина организација и стручни радник који самостално обавља послове социјалне заштите као професионалне дјелатности.

³² [Закон о социјалној заштити Републике Српске](#), „Службени гласник Републике Српске“, број: 37/2012, 90/2016, 94/2019, 42/2020, 36/2022; приступљено 30. 10. 2023. г.

У Републици Српској област здравствене заштите младих може да се посматра кроз дјеловање неколико институција. **Министарство здравља и социјалне заштите РС** обавља управне и друге стручне послове у вези са промоцијом, унапређивањем, контролом и заштитом здравља становништва, јавног здравства, здравственом заштитом, здравственим системом, фармацијом, социјалном, породичном и дјечјом заштитом. Министарство кроз Ресор за здравствену заштиту проводи активности на припреми и спровођењу здравствених политика, стратегија, програма и пројеката који имају за циљ успјешно остваривање и спровођење здравствене заштите у циљу унапређења здравља грађана. Унутрашње организационе јединице из Ресора за здравствену заштиту чине: Одјељење за здравствену заштиту и Одсјек за трансплантацију и биомедицину. Поред овог министарства, важну улогу имају Институт за јавно здравство и Институт за заштиту здравља РС.

Фонд здравственог осигурања Републике Српске обезбјеђује остваривање права из обавезног здравственог осигурања, управљајући средствима осигураника и сарадњом са здравствених установама настоји створити услове у којима ће осигураницима бити доступне здравствене услуге по највишим могућим стандардима. Фонд има осам дирекција (Бања Лука, Приједор, Добој, Бијељина, Источно Сарајево, Зворник, Требиње и Фоча) те 46 пословница и 17 филијала кроз које се пружају услуге корисницима.

Министарство породице, омладине и спорта као ресорно министарство за младе Владе РС уређује документ омладинске политике као и нормативно-правне акте у области омладинског рада и организовања.

Центри за ментално здравље у Републици Српској такође имају значајну улогу у овој области, а тренутно дјелује 27 центара који су у доба пандемије изазване болешћу COVID-19 ставили на располагање своје капацитете, током и након радног времена, како би корисницима и грађанима пружили додатну подршку.

У доба пандемије у функцији је био и број који је грађанима био доступан, а познат као Плави телефон, те је Друштво психолога РС такође пружило подршку кроз могућност позива.

Оквир јавних политика

Када је ријеч о социјалној политици према младима, најважнији су они дијелови који се односе на социјалну заштиту, стамбену политику и социјалну искљученост. БиХ је потписала Европску социјалну повељу, према којој је дужна обезбиједити ефикасно уживање права на социјалну помоћ особама које нису у могућности да остваре изворе средстава за живот својим трудом нити на било који други начин. Ентитети морају да се придржавају ове конвенције те је и кроз Устав РС дефинисана социјална заштита.

Стратегија социјалне заштите Републике Српске за период 2023–2029.³³ стратешким фокусом 3: *стално* унапређење система породично-правне заштите развојем мјера и подршке дјечи, младима и породици уз појачану међусекторску сарадњу свих субјеката заштите планира одговоре на усложњавање проблематике у области конфликтних развода и поремећених породичних односа. У Републици Српској не постоји довољан број породичних савјетовалишта, нити довољно развијени програми подршке младима који излазе из система бриге. За дјецу и омладину са поремећајима у понашању као и дјецу у сукобу са законом у систему социјалне и здравствене заштите, као и у кривичноправном систему у Републици Српској, нема основане установе за збрињавање, односно извршавање васпитне мјере. Иако Закон о заштити и поступању са малолетницима у кривичном поступку уређује могућност изрицања заводске мјере као кривичне санкције према малолетницима, није основана посебна установа за лијечење и оспособљавање малолетника којима је изречена ова врста кривичне санкције за учињено кривично дјело.

Према томе, потребно је обезбиједити континуирани развој и унапређење услуга за подршку дјечи, младима и породици те превентивних акција које се спроводе у заједници у сарадњи са школама, вртићима,

³³ Документ доступан на: <https://vladars.rs/sr-SP-Cyril/Vlada/Ministarstva/MZSZ/Documents/Нацрт%20Стратешке%20платформе%20Стратегије%20%20социјалне%20заштите%20Републике%20Српске%20за%20период%202023-2029.230397152.pdf>, приступљено 3. 3. 2024. г.

здравственим установама, полицијским управама, невладиним организацијама и др., дати приоритет развијању партнерства система здравствене и социјалне заштите у холистичком приступу унапређења здравствене и социјалне бриге за грађане, те успоставити систем мјера подршке кроз мултисекторску сарадњу у циљу заштите жртава кривичних дјела, насиља и оних који су прошли кроз трауматска искуства.

Брига о здрављу младих је од општег интереса за сваку локалну заједницу. Са друге стране, млади људи се суочавају са све већим проблемима услед стреснијег и опаснијег начина живота те изложености многим заразним болестима. Свако друштво које жели здраву нацију мора да обезбиди услове за превенцију болести, као и услове за нормално и успјешно лијечење болести. Босна и Херцеговина је потписница конвенција које говоре о здрављу младих, а оне се кроз јавне политике уважавају и утичу на креирање смјерница за дјеловање. Брига о здрављу младих у Републици Српској је дефинисана легислативом у области здравствене заштите и здравственог осигурања као и политикама и стратешким оквиром. Важно је поменути да је усвојена **Стратегија развоја менталног здравља у РС 2019–2029. године**.

Кроз **Стратегију за унапређивање сексуалног и репродуктивног здравља у РС (2019–2029. године)** су такође поменути млади као важна група и од интереса за унапређивање њиховог статуса на овом пољу.

У склопу Омладинске политике РС 2023–2027. године стављен је фокус на област здравих стилова живота, те су предвиђене сљедеће мјере у циљу развијања здравих стилова живота код младих:

- промоција здравих животних стилова кроз формално и неформално образовање;
- подршка иницијативама и пројектима који промовишу и шире здраве животне стилове код младих;
- подршка изградњи рекреативно-спортске инфраструктуре за младе;
- подршка програмима који се баве људским правима, толеранцијом према различитостима, инклузијом, сузбијањем хомофобије, родном равноправношћу, ненасилним начинима комуникације и недискриминацијом.

✓ **Социјална брига на подручју града Бање Луке**

У граду Бањој Луци социјална брига се реализује кроз рад Јавне установе „Центар за социјални рад” Бања Лука, који кроз модел водитеља случаја спроводи мјере из области социјалне заштите: пружа савјетодавне услуге, социјалну помоћ, усмјерава дјецу и омладину, ради са усвојеницима, ради на спречавању злостављања дјеце и других лица и одлучује о праву на социјалну помоћ. Социјална заштита обухвата права из социјалне заштите, и то право на: новчану помоћ, додатак за његу и помоћ другог лица, личну инвалиднину, подршку у изједначавању могућности дјеце и омладине са сметњама у развоју, смјештај у установу, збрињавање у хранитељску породицу, помоћ и његу у кући, дневно збрињавање, једнократну новчану помоћ и савјетовање. У смислу Закона о социјалној заштити, за младе су организовани дневни центри у оквиру права на дневно збрињавање. Важно је истаћи да на подручју града функционише Дневни центар за дјецу у ризику у оквиру услуге коју пружа Удружење „Нова генерација“. Корисници дневног збрињавања су дјеца и млади у ризику од занемаривања или злостављања. Такође, у оквиру ЈУ ЦСР Бања Лука постоји и функционише Дневни центар за малољетнике у сукобу са законом, што су дјеца и млади који су старији од 14 година а починиоци су прекршаја или кривичних дјела. Рад овог дневног центра одвија се у смислу примјене одредби Закона о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у кривичном поступку.³⁴

✓ **Услуге из области социјалне заштите које пружа ЈУ ЦСР Бања Лука које млади највише користе**

У складу са Законом о социјалној заштити, млади су најчешће индиректни корисници права из социјалне заштите (чланови породица корисника новчаних давања код Центра). Такође, млади су корисници савјетодавних услуга у оквиру породичноправне заштите у случајевима пријаве вршњачког насиља, ако имају сметње у развоју, ако су родитељи у поступку развода брака и потребно је укључивање органа старатељства.

³⁴ „Сл. гласник РС-а“, бр. 13/2010, 61/2013 и 68/2020.

Табела 11. Права у социјалној заштити остварена путем ЈУ Центар за социјални рад Бања Лука у 2022. години

Врста бриге и категорија корисника	Број лица која су остварила право
Заштита органа старатељства, стављање под старатељство	Укупно 1409 (702 М + 705 Ж)
Дјеца без оба родитеља Дјеца родитеља који су спријечени да обављају своју дужност Дјеца родитеља који су лишени родитељског права Дјеца родитеља који немају довољно прихода за издржавање Дјеца родитеља који занемарују или злостављају дјецу Дјеца чији је развој ометен породичним приликама Васпитно занемарена или запуштена дјеца	– 10 (8 М/2 Ж) – 34 (13 М/21 Ж) – 10 (7 М/3 Ж) – 768 (215 М/553 Ж) – 63 (33 М/30 Ж) – 211 (115 М/96 Ж) – 24 (24 М/0 Ж)
Дневни центар и/или дневни боравак за малољетна лица са сметњама у физичком или психичком развоју	Укупно 588 (359 М + 229 Ж)
Са оштећењем вида Са оштећењем слуха Са оштећењем у говорно-гласовној комуникацији Са тјелесним оштећењем Са интелектуалним оштећењем Са психичким поремећајима и обољењима Са вишеструким сметњама Аутизам	– 8 (6 М/2 Ж) – 27 (14 М/13 Ж) – 14 (9 М/5 Ж) – 191 (95 М/86 Ж) – 98 (58 М/40 Ж) – 101 (81 М/20 Ж) – 141 (80 М/61 Ж) – 18 (16 М/2 Ж)
Дневни центар за малољетнике у сукобу са законом /малољетнике са друштвено неприхватљивим понашањем	Укупно 69 (54 М + 15 Ж)
Склони скитњи Склони просјачењу Склони вршењу кривичних дјела и прекршаја Склони уживању алкохолних пића	– 6 (3 М/3 Ж) – 1 (0 М/1 Ж) – 47 (47 М/0 Ж) – 15 (4 М/11 Ж)

Извор: Радна група за социјалну заштиту Града Бање Луке

Такође, млади су повремено и корисници услуга дневног збрињавања, као и услуга савјетовања. У област бриге и заштите од насиља, млади су врло често свјedoци или жртве насиља у породици, а изражен је и пораст броја пријава вршњачког насиља, или насиља над дјецом и младима, као и пријава занемаривања. Закон о социјалној заштити дјечи и младима обезбјеђује заштиту органа старатељства стављањем под старатељство, као и проценом најадекватнијег вида збрињавања у случајевима који могу да утичу на губитак родитељског старања (напуштање дјетета, смрт родитеља, спријеченост родитеља да обављају родитељско право (услијед издржавања казне затвора и др.).

✓ **Подршка породиљама и незапосленим родитељима четворо и више дјеце**

Законом о дјечјој заштити РС,³⁵ а путем ЈУ Јавни Фонд за дјечју заштиту регулисано је право породиље на матерински додатак у износу од 405,00 КМ које може остварити незапослена мајка, односно друго лице у складу са Законом у трајању од 12 мјесеци, а за близанце и свако треће и наредно дијете у трајању од 18 мјесеци. Свака породиља у Републици Српској добија по 500 КМ као помоћ за опрему новорођенчета. Ако се ради о рођењу трећег дјетета, породиља има право на додатних 600 КМ, а ако је у питању рођење четвртог дјетета, породиља остварује 450 КМ као пронаталитетну подршку рађању. Осим овога, поједине локалне заједнице такође издвајају одређене накнаде за новорођенчад.

³⁵ Закон о дјечјој заштити, „Сл. гласник РС-а“, бр. 114/17, 122/18, 107/19 и 119/221; приступљено 3. 3. 2024. г.

✓ Здравствена заштита за младе у Бањој Луци

Одбор за здравство, школство и социјалну политику је стално радно тијело при Скупштини Града Бање Луке које се бави питањем здравља становништва, укључујући и здравље младих. Одбор има задатак да за стање у области остваривања права из примарне здравствене заштите даје иницијативе и предлаже Скупштини подузимање мјера у циљу побољшања здравствене заштите становништва у Бањој Луци. Одбор чине одборници Скупштине Града и представници научних и стручних радника из ових области, а учешће у овом радном тијелу имају и младе/млађе особе. Одбор разматра информације из разних области здравства, а које припрема надлежно одјељење у партнерству са установама, институцијама и организацијама.

Градска управа кроз Одјељење за друштвене дјелатности обавља задатке из области здравствене заштите и на нивоу координације програма здравствене заштите за град Бању Луку, а посредством ЈЗУ „Дом здравља“ у Бањој Луци, који директно пружа услуге корисницима примарне здравствене заштите. У Бањој Луци послове примарне здравствене заштите за већину становника обавља Јавна здравствена установа „Дом здравља“, чији је оснивач Скупштина Града Бање Луке, док су секундарни и терцијарни ниво здравствене заштите (у шта спадају специјалистичке и болничке услуге) као и вођење Регистра здравствених установа у надлежности Министарства здравља и социјалне заштите РС.

Услуге примарне здравствене заштите могу да се добију у 22 објекта у урбаном и у 14 објекта у руралном дијелу града, а амбуланте породичне медицине се налазе у 33 мјесне заједнице са укупно 34 објекта. Дом здравља обезбјеђује: дјечју, превентивну и општу стоматологију, хигијенско-епидемиолошку дјелатност, хитну медицинску помоћ, заштиту и унапређење менталног здравља у заједници, амбулантни облик физикалне рехабилитације, лабораторијску и радиолошку дијагностику, обавља послове имунизације, снабдијевање лијековима и медицинским средствима, а организује и рад амбуланти за специјалистичке консултације из педијатрије и гинекологије. Служба за стоматолошку здравствену заштиту ЈЗУ „Дом здравља“ Бања Лука пружа услуге дјечјој популацији у објекту поликлинике и у просторима девет основних школа. У стоматолошким амбулантама у основним школама пружају се превентивне и куративне стоматолошке услуге за дјецу до 19 година старости, а тренутно их пружа 11 стоматолошких тимова Дома здравља.

Поред ЈУ Дом здравља, у Бањој Луци дјелује и седам јавних здравствених установа чији оснивач је Република, те већи број приватних здравствених установа од којих су неке са Фондом здравственог осигурања РС закључиле уговор о пружању здравствених услуга.³⁶ Приватне здравствене установе углавном пружају услуге из области стоматологије, затим породичне медицине и педијатрије. У области секундарне и терцијарне здравствене заштите за младе значајни су и болнице и специјалистички центри усмјерени на репродуктивно здравље, посебно потпомогнуту вантјелесну оплодњу као и дијагностичке процедуре заштите женског здравља (мамографија и ултрасонографија). Када је у питању дијагностика као што су магнетна резонанса (МР) и компјутеризована томографија (КТ), сва осигурана лица Фонда здравственог осигурања РС могу да се упуте на дијагностичке процедуре у установе (јавне и приватне) са којима ФЗО РС има потписане уговоре.³⁷

Такође, у студентском кампусу од 2012. године ради студентска амбуланта за заштиту здравља студената, у оквиру које се налазе амбуланта породичне медицине, стоматолошка амбуланта, гинеколошка амбуланта, просторија за интервенције, рецепција, чекаоница и простор за рад психолога.

³⁶ Подаци о приватним здравственим установама које су са Фондом здравственог осигурања РС-а закључиле уговор о пружању здравствених услуга могу да се пронађу на интернетској страници Фонда ЗО РС, доступно на: <https://www.zdravstvo-srpske.org/osiguranje/potpisani-ugovori.html>, приступљено 28. 3. 2024. г.

³⁷ Установе специјалистичке праксе са потписаним уговором: УКЦ Бања Лука; ЗУ „Еуромедик“; ЗУ „Др Арар“; Болница из хируршких области „С.ТЕТИК“; ЗУ болница из хируршке области „Др Костић“; ЗУ специјалистичка радиолошка амбуланта „Делта дијагностика“, извор податка: Радна група за израду омладинске политике града Бање Луке.

✓ Програми за младе и програми које млади највише користе

У оквиру Дома здравља Бања Лука у различитом обиму пружају се интегрисане услуге у области сексуалног и репродуктивног здравља и родно заснованог насиља, а значајну улогу у пружању услуга у овој области имају сектори, институције и организације изван система здравствене заштите међу којима су: Центар за социјални рад, Цивилна заштита, Црвени крст, Градска управа, Министарство унутрашњих послова као и невладин сектор (Фондација Удружене жене/сигурна кућа и сл.).

1. Програм раног откривања малигних обољења и утврђивања фактора ризика за масовне незаразне болести

Стратегијом развоја града Бања Лука у периоду 2018–2027, у оквиру Програма „Унапређења доступности примарне здравствене заштите и инфраструктурних капацитета за пружање услуга здравствене заштите“, постављен је циљ да се до краја 2022. године број превентивних прегледа повећа за 20% у односу на 2017. годину и да се до краја 2022. године реализује најмање 10 кампања у циљу превенције незаразних болести. ЈЗУ „Дом здравља“ у Бањој Луци је израдила пројекат „Програм раног откривања малигних обољења и утврђивања фактора ризика за масовне незаразне болести за одрасло становништво града Бања Лука“.³⁸ Спровођењем овог програма очекује се смањење морбидитета од масовних незаразних болести и унапређење здравља становника града Бање Луке, што је један од постављених циљева важеће стратегије развоја града.

У оквиру примарне здравствене заштите развијени су превентивни програми за контролу масовних незаразних болести који су за све грађане бесплатни. Циљ превентивних прегледа становништва града Бање Луке (којим се обухвата и популација младих од 19 до 30 година) јесте да се утврде фактори ризика и рано открију болести са посебним освртом на малигне болести дојке, грлића материце, дебелог цријева и простате. „Пројекат превентивних здравствених прегледа одраслог становништва града Бања Лука“ започео је у 2019. години.

2. Програм „Школе без опојних дрога“

3. Сексуално и репродуктивно здравље у кризним ситуацијама

Како би се сачувало и унаприједило здравље становништва те омогућило континуирано пружање здравствених услуга у свим околностима, укључујући ванредне ситуације, са посебним нагласком на рањиву популацију, у коју спадају и млади, дефинисан је план пружања приоритетних услуга. Минимални иницијални пакет услуга за сексуално и репродуктивно здравље у кризним ситуацијама (МИСП)³⁹ је сет приоритетних услуга које спасавају живот и спречавају оболијевање, трауму и инвалидност, што је од изузетне важности у ванредним ситуацијама, кад оне треба да буду омогућене у првих 48 сати након настанка опасности.

4. Активности Центра за промоцију здравља и превенцију болести

У оквиру ЈУ „Дом здравља“ Бања Лука у 2022. години почео је са радом и Центар за промоцију здравља и превенцију болести са задатком промоције здравља, превенције болести и здравствено-васпитног рада. У свим активностима Центра укључени су студенти Медицинског факултета.

У 2022. и 2023. години Центар је организовао активности превентивног здравственог прегледа у сврху подршке женском репродуктивном здрављу, борби против полно преносивих болести, промоцији редовних систематских прегледа за ученике основних и средњих школа, промоцији здравља срца, борби против дијабетеса и промоцији здравих ставова живљења. Активности центра усмјерене су на цјелокупну популацију, укључујући и младе.

³⁸ Програм је прихваћен Закључком Скупштине Града („Службени гласник Града Бања Лука“, број 32/19).

³⁹ Приоритетне активности у овој области су дефинисане Упутством за организовање активности за очување сексуално-репродуктивног здравља, превенцију родно заснованог насиља и одговор на њега у ванредним ситуацијама у локалним заједницама у Републици Српској и Акционим планом за заштиту сексуалног и репродуктивног здравља и превенцију и одговор на родно засновано насиље у ванредним ситуацијама на подручју града Бање Луке.

Центар за промоцију здравља и превенцију болести у 2023. години наставља са превентивним прегледима, али и новим активностима. Од јануара 2023. године Центар координира, прикупља и извјештава о скринингу на постпарталну депресију, а од маја 2023. у Дому здравља је почела са радом „Школа за труднице и родитељство“, а Центар прати, сакупља и извјештава о раду школе. Поводом мјесеца борбе против рака дојке Центар је у октобру урадио 30 бесплатних мамографских прегледа. У новембру 2023. г. је у организацији Центра започела вакцинација ХПВ вакцином. У децембру 2023. г. почело је предавање за родитеље и дјецу у вртићу Montessori Kindergarten.

✓ Брига о менталном здрављу младих

Центар за заштиту менталног здравља (у даљем тексту: ЦЗМЗ) у оквиру Дома здравља у Бањој Луци је служба за заштиту менталног здравља у заједници која је доступна и младим особама. ЦЗМЗ спроводи мјере дијагностике и лијечења менталних поремећаја, обезбјеђује континуитет у праћењу особа са менталним поремећајима и обољењима након хоспитализације, укључујући подршку и рад са породицама, али ради и на промоцији очувања менталног здравља као дијела општег здравља како појединца тако и цијеле заједнице. Рад на превенцији менталних поремећаја и обољења код дјеце и омладине одвија се кроз специфичне програме заштите, уз сарадњу са школама и другим васпитним институцијама.

На територији града Бање Луке од 2007. године дјелује и Дневни центар за одрасла лица са проблемима у менталном здрављу, а који су отворили Центар за социјални рад Бања Лука и Удружење за подршку породицама, лицима и заједници у менталном здрављу „Заједно“ у партнерству са Градом Бања Лука. Удружење за подршку породицама, лицима и заједници у менталном здрављу „Заједно“ врши услуге дневног збрињавања одраслих лица са проблемима у менталном здрављу. Искуства показују да се овим видом третмана одржава контакт корисника с друштвеном и породичном средином уз много мање трошкове. Програми који се спроводе у дневним центрима помажу корисницима да побољшају квалитет живота и да успјешно живе на оптималном нивоу независног функционисања. Ови циљеви се постижу кроз развој социјалних и животних вјештина у групном контексту. Финансијском подршком Града омогућава се континуитет рада Удружења „Заједно“ и доступност услуга дневног збрињавања одраслих лица са проблемима у менталном здрављу.

Финансијски оквир

Већина средстава која долазе од Владе РС се улажу у административне и материјалне трошкове. Најчешће се финансирање врши преко Министарства здравља и социјалне заштите, Министарства просвјете и културе и Министарства породице, омладине и спорта. Додатни извори финансирања су међународни фондови и институције те јединице локалне самоуправе које подржавају спровођење одређених програма на нивоу локалне заједнице. Социјално укључивање младих се углавном финансира кроз пројекте невладиних организација које подржавају међународне организације. Град Бања Лука буџетом издваја средства за социјалну бригу и рад ЈУ ЦСР Бања Лука и у 2022. години је за рад ЈУ ЦСР Бања Лука издвојено 21.820.891,07 КМ.

За пројекте и активности у области здравствене и социјалне заштите у граду Бања Лука за 2024. годину ће се са републичког нивоа трансфером обезбиједити 9.027.000,00 КМ у буџет Града.⁴⁰ Буџетом Града је за 2024. за дознаке на име социјалне заштите које се исплаћују из буџета Републике и Града планирано укупно 27.714.500,00 КМ, од чега за дознаке грађанима 23.209.500,00 КМ, а за дознаке пружаоцима услуга социјалне заштите 4.505.000,00 КМ.

За дознаке једнократне новчане помоћи мајкама приликом рођења дјетета планирано је 900.000,00 КМ, дознаке за збрињавање жртава насиља у породици (сигурне куће) у 2024. години износиће 35.000,00 КМ, док ће за субвенције за воду за најугроженије категорије становништва бити издвојено 8.000,00 КМ.

⁴⁰ Одлука о усвајању Буџета Града Бања Лука за 2024. годину и табеларни преглед буџета Града Бања Лука за 2024. годину; доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2024/01/BUDZET-ZA-2024_SG_potpis..pdf, приступљено 26. 3. 2024. године

Град Бања Лука обезбјеђује материјално-техничке капацитете у циљу унапређења система породичне медицине и уопште подизање квалитета услуга примарног нивоа здравствене заштите. За спровођење превентивних здравствених прегледа одраслог становништва града Бање Луке Град сваке године закључује са ЈЗУ „Дом здравља“ уговор о исплати и коришћењу средстава за спровођење овог пројекта, а Установа обавља превентивне здравствене прегледе грађана у складу са Програмом превенције и откривања масовних незаразних болести. Такође, Град спроводи пронаталитетне мјере, сарађује са струковним удружењима и удружењима из области здравства.⁴¹

За здравствену заштиту буџетом Града се издвајају средства за грант организацијама и удружењима из области здравствене заштите, дознаке појединцима те грант намијењен за ЈУ Дом здравља (превентивна здравствена заштита, вакцинације и др., за ургенције – помоћ витално угроженим лицима, закуп објеката амбуланти породичне медицине, за рад додатних лабораторија у објектима изван сједишта здравствене установе, суфинансирање стоматолошких услуга у амбулантама основних школа, за суфинансирање рада Одјелјења за здравствену негу у заједници, за спровођење пројекта „Програм раног откривања малигних обољења и утврђивања фактора ризика за масовне незаразне болести за одрасло становништво града Бања Лука“, за набавку медицинске опреме, возила и друго).⁴²

Из буџета Града Бања Лука за 2021. годину за здравствену заштиту издвојена су средства у укупном износу од 5.737.200,00 КМ, од којих се на ЈЗУ „Дом здравља“ односи 1.618.000,00 КМ, а запосленима у јавним здравственим установама на територији града⁴³ дозначена су средства у износу 3.007.000,00 КМ. Преостала средства Град је издвојио за трошкове спровођења масовне вакцинације становништва против болести COVID-19 на подручју града Бање Луке, а она су планирана у оквиру Одсјека за цивилну заштиту. Из буџета Града Бање Луке за 2022. годину за здравствену заштиту издвојена су средства у укупном износу од 1.917.500 КМ, од чега за Дом здравља Бања Лука 1.468.000 КМ. За 2023. годину из буџета Града за здравствену заштиту издвојена су средства у укупном износу од 2.194.500 КМ, од чега за Дом здравља Бања Лука 1.700.000 КМ.

2.3.4. Стамбено збрињавање младих

Европска социјална повеља је основни документ Савјета Европе на подручју социјалних права. У складу са овим документом и Уставом БиХ, који гарантира право на социјалну помоћ, гдје дефиниција социјалне помоћи обухвата и стамбено збрињавање младих људи приликом оснивања сопствене породице, Босна и Херцеговина је дужна обезбиједити ефикасно уживање ових права.

У сегменту развоја и положаја младих у Републици Српској стамбена политика према младима је од кључне важности и препозната је кроз омладинску политику било да се говори о републичком или локалном нивоу. У контексту социјалних политика генерално нужно је да се разликују двије врсте: она са циљем смањења сиромаштва и друштвене искључености те она која тежи ка побољшању цјелокупног друштвено-економског положаја младих. Стамбена политика не би требало да ставља фокус искључиво на станоградњу већ да буде и политика која уводи одређене темеље у друштвене односе.⁴⁴

Стамбено осамостаљење младих додатно отежава чињеница да млади, у недостатку пословних могућности и финансијске стабилности, не могу да улазе у кредитно задужење, а тренутне политике помоћи при стамбеном збрињавању им не помажу много ако већ нису финансијски и кредитно способни. Немогућност

⁴¹ Више информација о надлежностима Града у области здравства доступно је на званичној страници Града Бање Луке: www.banjaluka.rs.ba, приступљено 22. 3. 2024. г.

⁴² Средства намијењена Дому здравља у складу са чланом 29. Закона о здравственој заштити („Службени гласник Републике Српске“, број 57/22) и потписаним уговорима.

⁴³ Јавне здравствене установе на територији града Бање Луке: ЈЗУ ЗЗФМР „Др Мирослав Зотовић“, ЈЗУ Универзитетски клинички центар, ЈЗУ Институт за јавно здравство, ЈЗУ Дом здравља у Бањој Луци, ЈЗУ Завод за судску медицину, ЈЗУ Завод за трансфузијску медицину, ЈЗУ Завод за медицину рада и спорта и ЈЗУ Завод за стоматологију.

⁴⁴ Извор: публикација Станоградња за младе – Подршком до крова; Агенција за развој предузећа Еда, Бања Лука; Драганић, Павлица и Пуцар; доступно на: <https://edabl.org/pub/edasr/STANogradnja%20ZA%20MLADE%20-%20Podrskom%20do%20krova.pdf>, приступљено 11. 3. 2024. г.

рјешења стамбеног питања потпуно спречава или значајно успорава младе у доношењу одлуке о заснивању породице, што за последицу има низак наталитет.

Ако посматрамо последњих двадесет година, сегмент стамбене политике био је релативно запуштен од доносилаца одлука и усмјерен на рјешавање проблема ратне заоставштине. У низу проблема везаних за стамбену проблематику младих, као два кључна питања се издвајају следећа: а) Како ријешити стамбени проблем младих људи са нижим примањима?; б) Како ријешити стамбени проблем у срединама гдје уопште нема стамбене изградње?

У пракси развијених земаља људи из нижих доходовних група стамбено се обично збрињавају преко социјалних станова у власништву локалних власти или путем стамбених ваучера који им омогућају да на тржишту изнајме стан који им најбоље одговара. Но, у БиХ је извршена приватизација комплетног стамбеног фонда, па готово да и нема станова који су у јавном власништву. Напори домаћих власти концентрисани су на подршку путем повољних стамбених кредита, што ни из далека не рјешава проблем. Штавише, у одређеном домену, због раста цијена некретнина, проблем се још више наглашава и погоршава. Један од приједлога младих је и промјена политике стамбеног збрињавања младих, која би била усмјерена на обезбјеђивање и подршку повољних најмова стамбених простора, чиме би се обухватио много већи број корисника. И док на Западу траје дебата о начинима и механизмима регулисања стамбене политике, у Босни и Херцеговини се тренутно не називају адекватне системске политике у овој области.

Правни и институционални оквир

Област стамбеног збрињавања је, према уставним рјешењима у БиХ, у надлежности ентитета. Република Српска као друштвено-политички простор са 62 јединице локалне самоуправе је преко својих институција у потпуности надлежна за регулисање области становања.⁴⁵ Трансформацијом власништва и увођењем нових друштвено-политичких и економских односа, област становања, која је некада била на локалном нивоу, сада је у надлежности ентитета, а захваљујући трансформацији власништва и приватизацији дотадашњег стамбеног фонда, који је био у тзв. друштвеном власништву.

Министарство надлежно за ову област је Министарство финансија те Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију. Приватизација стамбеног фонда РС извршена је путем Фонда становања РС, који је основала Влада РС-а као независну институцију која се бавила прикупљањем средстава од приватизације државних станова у периоду од 2001. до краја 2006. године, до када је откупљено 96% станова у државном власништву. Средства прикупљена откупом станова Фонд је углавном пласирао у облику стамбених кредита путем комерцијалних банака, што указује на недостатак планова и несистемски карактер стамбене политике. Развојни карактер Фонда био је стављен у други план те су до повољнијих кредита дошле преференцијалне категорије, али не и млади као популација.

Оснивањем Инвестиционо-развојне банке РС (ИРБРС), у децембру 2006. године Фонд становања је ушао у њен састав као једна организациона јединица, док је управљање њиме прешло у надлежност саме Банке. Улога Банке у стамбеној политици усмјерена је на одобравање кредита: одобравање повољнијих кредита фирмама које се баве станоградњом путем обезбјеђења средстава преко комерцијалних банака, те отварањем повољнијих кредитних линија за рјешавање стамбених питања код појединих категорија (младих, избјеглица, породица погинулих бораца итд.).

Развојни програм РС, који за Владу РС спроводи Инвестиционо-развојна банка, дефинисао је оквирне услове за аспект станоградње, но није дошло до промјене у начину и развоју системске стамбене политике која би омогућила да већи број грађана, нарочито младих људи, дође до свог крова над главом.

⁴⁵ Ибид., страна 33, приступљено 11. 3. 2024. г.

Оквир јавних политика

Подршком стамбеном збрињавању и заснивању породица комплетира се скуп неопходних претпоставки за останак и повратак младих људи. Омладинском политиком РС за период 2023–2027, у стратешком циљу 1 „Унаприједити прилике и интерес младих за бољи живот (одрживи останак и повратак младих) у РС“ планирана је подршка стамбеном збрињавању и заснивању породица младих кроз двије мјере: мјера 1.4.1. Подршка стамбеном збрињавању младих путем субвенционисања каматних стопа на стамбене кредите ИРБ је доказано вриједна мјера за младе и младе брачне парове, коју је у наредном периоду потребно барем одржати на постојећем нивоу. Потребно је и сагледати могућности повећања и износа и обима корисника у смислу добне границе. Мјера 1.4.2. Подршка за останак младих кроз унапређење постојећих и увођење нових модела стамбеног збрињавања младих) испитује могућности увођења нових модела стамбеног збрињавања младих кроз нове модалитете помоћи при куповини стамбене јединице.

Иако су Омладинском политиком РС развијене мјере, нису доношене ни усвајане посебне политике која се односе на стамбено збрињавање младих, а из којих би произилазиле мјере са циљем побољшања на овом пољу као и бољег разумијевања потреба младих. Потребне младих у смислу стамбеног осамостаљења се и даље не разумијевају одвојено од остатка популације, иако су млади кроз Закон о омладинском организовању препознати као група од општег интереса за Републику Српску.

Стратегијом социјално-непрофитног становања Града Бања Лука за 2015–2020. годину⁴⁶ Град Бања Лука је направио искорак у смислу системског приступа рјешавању проблема становања за грађане у потреби за оваквим видом подршке у оквиру којих су наведени и млади. Социјално-непрофитно становање као начин да се обезбиједи одређени стандарди за унапређење друштвеног положаја, социјалне инклузије и кохезије свакако је блиско везано за одрживи развој друштвених заједница јер је потреба за обезбјеђењем пристојног становања једнака потреби за обезбјеђењем хране и запослења, односно како се овом стратегијом и наводи: „Кључни моменат социјалне интеграције у друштву за сваког грађанина јесте управо могућност да себи обезбиједи пристојно становање!“⁴⁷ Иза 2020. године није се приступило изради нове стратегије.

Стратегија демографског развоја Града Бање Луке за период од 2023–2030. године⁴⁸ садржи мјеру која се огледа у подршци у рјешавању стамбеног питања младим брачним паровима са дјецом за стицање прве некретнине или проширење стамбене јединице лицима која имају некретнину а која је везана за постављени стратешки циљ 1 – подизање нивоа фертилитета. Ова мјера има се реализовати кроз умањење трошкова грађевинске дозволе приликом индивидуалне стамбене изградње или куповине стамбене јединице у објектима колективног становања, те кроз умањење накнаде за претварање пољопривредног у грађевинско земљиште приликом индивидуалне стамбене изградње. Институција одговорна за координацију и спровођење је Град Бања Лука.⁴⁹

✓ **Стамбено збрињавање и социјално становање**

Иако иницијатива од институција Републике Српске у погледу стамбеног збрињавања младих није постојала, позитивна пракса се показала у пројектима који су реализовани уз помоћ Владе РС и Европске уније, а за стамбено збрињавање расељених и избјеглих лица (Регионални стамбени програм, потпројекат БиХ 3 и БиХ 6). Министарство породице, омладине и спорта РС-а од 2008. године расписује конкурс за избор корисника субвенције каматне стопе на стамбене кредите за младе и младе брачне парове који су

⁴⁶ Стратегија социјално-непрофитног становања Града Бања Луке за 2015–2020. годину, доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2017/08/strategija_stanovanje_2015-2020.pdf; приступљено 22. 3. 2024. г.

⁴⁷ Ибид., страна 8.

⁴⁸ Стратегија демографског развоја Града Бање Луке 2023–2030, доступно на: <https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2023/03/Strategija-demografskog-razvoja-grada-Banje-Luke-.pdf>, приступљено 22. 3. 2024. г.

⁴⁹ Ресорно одговорне организационе јединице и радна тијела за спровођење мјере су Одјељење за друштвене дјелатности; Одјељење за просторно уређење; Одјељење за комуналне послове; Одсјек за међународну сарадњу и пројекте; Тим за спровођење Стратегије демографског развоја града Бање Луке.

подигли стамбене кредите које пласирају комерцијалне банке у Републици Српској, а по кредитним линијама Инвестиционо-развојне банке РС. До 2020. године укупно је додијељено 3.848 субвенција.

Право пријаве на конкурс имају лица која имају мјесто пребивалишта у Републици Српској и која су:

- ✓ закључила уговор са комерцијалном банком која врши пласман кредитних средстава из кредитне линије Инвестиционо-развојне банке РС за стамбене кредите за младе брачне парове или за стамбене кредите по било којем основу, а у тренутку закључивања уговора са банком о стамбеном кредитирању имају до 35 година живота;
- ✓ судужник као брачни партнер лицу које је закључило уговор са комерцијалном банком која врши пласман кредитних средстава из кредитне линије Инвестиционо-развојне банке РС за стамбене кредите за младе брачне парове или за стамбене кредите по било којем основу, а у тренутку закључивања уговора са банком о стамбеном кредитирању судужник има до 35 година живота (у том случају пријаву на конкурс подноси судужник).

Иако Град не издваја средства, тј. не пружа подршку ЈУ Центру за социјални рад Бања Лука ради стамбеног збрињавања младих, у хитним случајевима на захтјев Центра Град обезбјеђује одређена средства ради одржавања градских стамбених јединица које су дате Центру на управљање, а које користе социјалне категорије.

Финансијски оквир

Буџетом Града Бања Лука за 2024. године планирана су средства за стамбено збрињавање:

- бораца, породица погинулих бораца и ратних војних инвалида (укупно 500.000,00 КМ за бесповратна новчана средства, 470.000,00 КМ и 30.000,00 КМ накнада за трошкове уређења ГГЗ и ренте) те становање за социјално угрожене;
- за породице са 4 и више дјеце за побољшање услова становања (60.000,00 КМ за дознаке појединцима – једнократне новчане помоћи);
- за избјегла и расељена лица (8.000,00 КМ за дознаке појединцима за подршку пројектима);
- за појединце (100.000,00 КМ за дознаке за накнаде трошкова уређења градског грађевинског земљишта и ренте за индивидуалне стамбене објекте).

2.3.5. Безбједност младих

Безбједност младих као област до сада није била анализирана нити су предлагане посебне мјере које би допринијеле побољшању опште безбједности код ове популације. Како су млади од општег интереса за Републику Српску, јасно је да постоји потреба да млади буду активни чланови друштва те да се креирају програми подршке који ће младима да омогуће квалитетнији живот и развој пуног потенцијала. Када говоримо о безбједности младих, прво треба да се осврне на ниво и стање заштићености основних вриједности друштва и на њима заснованих институција, остваривања права у процесима доношења одлука и интегритет јединке и животног подручја. Дефинишући безбједност, специфичне групе унутар друштва изражавају своје вриједности, страхове и наде условљени својом специфичном ситуацијом унутар друштва. Тако можемо да закључимо да безбједност за младе значи управо одсутност страхова и пријетњи по опстанак и останак у одређеној друштвеној заједници и истовремено присуство утицаја и елемената који погодују њиховом одрживом останку, односно потврђују њихове вриједности, задовољавају потребе и жеље те мотивишу раст и развој појединаца и друштва.

Програм за одрживи развој 2030, који је платформа и за израду стратегија одрживог развоја у заједницама у Босни и Херцеговини, начелно се води једном веома једноставном дефиницијом оснивача извјештаја о хуманом развоју Махбул-Хака (1934–1998), а која гласи: „Основна сврха развоја је проширити избор људи. Циљ развоја је створити подстицајну средину за људе у којој ће водити дуг, здрав и креативан живот. Људи често вреднују постигнућа која се никад не прикажу, или се не прикажу одмах, бројкама које се

односе на приход или раст: већи приступ образовању, боља прехрана и услуге здравствене заштите, сигурнија егзистенција, безбједност од криминала и физичког насиља, бављење слободним активностима, политичке и културолошке слободе и осјећај учешћа у активностима у заједници.“

У Омладинској политици РС један од стратешких циљева (четврти) је „обезбиједити подршку развоју изврности младих“, а што можемо повезати и са безбједношћу. Наиме, да би млади испунили свој пуни потенцијал и таленат у једном друштву, неопходно је да се, прије свега, осјећају безбједно. Безбједност код младих и програми који би уредили ову област посматрају се кроз сљедеће: насиље, зависност, безбједност у саобраћају, јавни ред и мир, кривична дјела почињена од стране малолетних лица и оно што је све присутније, безбједност на интернету.

Из наведеног се лако извлачи закључак да концепт безбједности младих излази из оквира посматрања безбједности као сфере одсутности нарушавања тјелесног интегритета и неotuђивости имовине, односно пријетњи од њих, те поред безбједности од криминалитета (физичка безбједност и безбједност живота, безбједност имовине), захтијева разматрање још неколико сегмената и захтјева од окружења који не само да треба да задрже постојеће младе људе у једном окружењу него потенцијално и пожељно да привуку још младих људи у заједницу. У том смислу је потребно перципирати безбједност младих као *pull* фактор било које локалне заједнице која је истовремено и платформа и спрега са перспектом одрживог останка младих, а за које сврхе ваља мапирати стање у областима наведеним у тексту који слиједи.

- Безбједност економске перспективе одрживости за младе, у областима образовања и рада, односно колико заједница пажљиво комуницира са и према младима код усклађивања образовања (формално, неформално и цјеложивотно образовање) и тржишта рада (упошљавање, мјере против неупослености те омладинско предузетништво), колико и на који начин се подржава капацитетање радне снаге из дефицитарних занимања, да ли се у складу са демографским подацима и преовлађујућим гранама привреде креирају мјере за једнак приступ радним мјестима и женама и мушкарцима.

- Безбједност стабилности друштвеног окружења, сервиса/служби, инфраструктуре и институционалних капацитета у смислу перспективе одрживог раста: инфраструктурна и институционална рјешења за становање, здравствену заштиту, социјалну заштиту и мобилност. У смислу процјене перспективности заједнице из стајалишта младих битно је да се разумије зашто су социјална/друштвена подршка и безбједност у заједници високо међу приоритетима младих и који су све то садржаји потребни да би млади заједницу перципирали као просперитетно и подржавајуће окружење за живот и рад. Важно је у обзир узети и оне институције које не служе директно потребама младих, али су им подршка за развој и напредовање. Нпр. инфраструктура предшколског васпитања као што су вртићи, играонице или школе језика/умјетности за дјecu су битни садржаји за младе породичне људе јер омогућавају збрињавање дјеце а како би родитељи могли да раде или наставе школовање. Исто вриједи и за инфраструктуру бриге о особама треће доби, било да се ради о домовима за старије особе, било о службама патронаже и/или помогнутом самосталном живљењу.

- Безбједност стабилности, душевног мира и личног интегритета: индивидуални и колективни механизми превенције и алати за заштиту од психолошког насиља као што су вршњачко, родно засновано насиље, поступци и говор мржње, те безбједност од дискриминације и занемаривања људских права, доживљај прихваћености и прихватања и укључености нужан је за формирање заједништва и припадности, а посебно је важан за мањинске и рањиве популације друштва. У овом сегменту значајно је мапирати факторе ризика, тј. факторе који младе гурају или привлаче у опасности радикализма/насилног екстремизма те трговину људима, а како би заједница осмислила и поставила мјере превенције.

Све ове аспекте безбједности ваља узети у обзир у креирању омладинске политике и постављању стратешких циљева и праваца дјеловања како би се изградило безбједно и подстицајно окружење за младе.

Правни и институционални оквир

Безбједност младих у Босни и Херцеговини гарантована је и прописима кривичног законодавства, које чине Кривични закон БиХ те кривични закони ентитета и Брчко дистрикта БиХ. У ширем смислу, у правни

оквир којим се обезбјеђује безбједност младих убрајају се и кривични процесни закони (Закон о кривичном поступку БиХ, закони о кривичном поступку на нивоу ентитета као и Закон о кривичном поступку Брчко дистрикта БиХ), као и Закон о извршењу кривичних санкција. Важно је навести и посебно кривично законодавство, попут Закона о равноправности сполова БиХ, којим је 2003. године први пут регулисано сексуално узнемиравање, као и Закона о забрани дискриминације БиХ, а који морају да буду у складу са кривичним законима у погледу услова одговорности и кажњивости.

У Републици Српској не постоји законска регулатива која посебно дефинише области безбједности младих. Кроз различите законе могу да се уоче чланови који се односе и на младе, а то су:

- Закон о заштити од насиља у породици; који чланом 8 дефинише да свака жртва има право на помоћ и заштиту у складу са законима из области здравствене и социјалне заштите, а посебну помоћ и заштиту у складу са овим законом ужива жртва која је дијете (до навршених 18 година), те да се дијете има сматрати жртвом и ако је било присутно приликом вршења насиља према другом члану породице иако радње насиља нису предузете према њему;
- Кривични законик РС,⁵⁰ који чланом 15. ставом 2. каже да ће се према малољетницима и млађим пунољетним лицима примјењивати овај закон ако посебним законом није другачије прописано, чиме се отвара простор да се према младима у узрасту од 15 до 21 године живота примјењује Закон о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у кривичном поступку;
- Закон о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у кривичном поступку,⁵¹ којим се утврђују посебна правила поступања према дјечи која се налазе у сукобу са законом, млађим пунољетним лицима и дјечи која су жртве или свјedoци, по којима су дужни да поступају судови, тужилаштва, укључујући полицијске службенике, органи старатељства, породице, школе, институције на свим нивоима друштвене заједнице, као и други учесници укључени у кривичну процедуру;
- Закон о спрјечавању и сузбијању злоупотребе опојних дрога,⁵² који чланом 70 прописује обавезу и одговорност родитеља, наставника и других лица која су у додиру и раде са младима (васпитачи, здравствени радници, радници у социјалној помоћи, послодавци и спортски радници) да предузму мјере потребне за превенцију и сузбијање злоупотребе опојних дрога код дјеце и омладине, у складу са Државном стратегијом надзора над опојним дрогама и сузбијања злоупотребе опојних дрога у Босни и Херцеговини;
- Закон о забрани продаје и употребе духанских производа лицима млађим од 18 година;
- Закон о безбједности саобраћаја на путевима РС;
- Закон о јавном реду и миру РС.

У Републици Српској надлежност питања безбједности је регулисана кроз Министарство унутрашњих послова. Поред овог министарства могу да се издвоје и полицијске управе. У Републици Српској је успостављено десет полицијских управа (Бања Лука, Добој, Бијељина, Источно Сарајево, Требиње, Приједор, Зворник, Градишка, Мркоњић-Град и Фоча). Министарство повремено у својим активностима, а путем полицијских управа, одржава предавања за ученике основних и средњих школа, наставнике и родитеље, а у циљу спречавања малољетничке делинквенције, вршњачког насиља и превенције насиља које се врши путем интернета. У 2019. години предавање је одржано у Српцу, а ученицима је презентован начин на који треба да користе и заштите свој профил на друштвеној мрежи Facebook како не би дошло до одређених негативних појава и злоупотребе од стране других лица.

⁵⁰ Кривични законик Републике Српске („Сл. гласник РС-а“, бр. 64/2017, 104/2018 – одлука УС, 15/2021, 89/2021 и 73/2023), доступно на: <https://www.paragraf.ba/propisi/republika-srpska/krivicni-zakon-republike-srpske.html>, приступљено 16. 1. 2024. г.

⁵¹ Закон о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у кривичном поступку („Сл. гласник РС-а“, бр. 13/2010, 61/2013 и 68/2020), доступно на: <https://www.paragraf.ba/propisi/republika-srpska/zakon-o-zastiti-i-postupanju-sa-djecom-i-maloljetnicima-u-krivicnom-postupku.html>, приступљено 16. 1. 2024. г.

⁵² Закон о спрјечавању и сузбијању злоупотребе опојних дрога, „Службени гласник БиХ“, број 08/06, доступно на: <http://msb.gov.ba/PDF/Zakon%20o%20sprecav%20i%20suzb%20zloupotrebe%20opjnih%20droga%208-06.pdf>, приступљено 16. 1. 2024. г.

Оквир јавних политика

У оквиру борбе против насилног екстремизма Савјет министара БиХ је 9. 11. 2022. године усвојио „Стратегију БиХ за превенцију и борбу против тероризма за период 2021–2026“, ⁵³ а 23. 8. 2023. године **Акциони план за провођење Стратегије Босне и Херцеговине за превенцију и борбу против тероризма за период 2021–2026.** Стратегија је донесена са циљем наставка сузбијања тероризма и повезаних појава у Босни и Херцеговини те испуњења обавеза које је БиХ преузела на међународном плану. Креирана је у времену када се на глобалном нивоу интензивирају безбједносни изазови, попут: страних терористичких бораца, насилног екстремизма и злочина и говора из мржње те злоупотребе интернета у терористичке сврхе, па је у стратегији посебан акценат стављен на изазове нове динамике тероризма и са тероризмом повезаних појава. Основни циљ стратегије је сузбијање свих облика екстремистичког и терористичког дјеловања поштујући вриједности демократије, владавине права и људских права и слобода те учинити БиХ простором безбједним за живот и рад свих њених држављана. Као и у ранијим стратегијама, млади су узети у обзир приликом креирања мјера превенције, те се наводи следеће: „Мјере ће укључивати и активности промовисања вриједности демократије, равноправности полова, владавине права, толеранције, дијалога и развоја критичког мишљења кроз специфичне едукативне, наставне и ваннаставне програме за младе.“

У мјерама заштите, кроз претпостављено побољшање заштите јавних простора и тзв. „меких циљева“, у које спадају и локације на којима се окупљају млади у великом броју (нпр. школе, спортске арене, културни центри, кина, кафићи/ресторани, вјерски објекти, трговачки центри, локације за превоз итд.), води се рачуна о заштити младих.

✓ Активности полицијских станица у граду Бањој Луци

Полицијске станице на нивоу града Бање Луке континуирано спроводе активности којима се јача безбједности код младих. Поред уобичајених активности на очувању реда и мира, заштити живота и имовине, МУП РС и полицијске станице у јединицама локалне самоуправе учествују и у едукативним активностима које су усмјерене према дјец и младима. Едукације из разних области безбједности спроводе се кроз тематске кампање, од којих су најзначајније: повећање безбједности у саобраћају, спречавање употребе опојних дрога, спречавање употребе пиротехнике те кампања „Оружје није играчка“. Након догађаја у ОШ „Владислав Рибникар“ у Србији, 2023. године Влада РС је донијела План мјера и активности за превенцију вршњачког насиља и малолетничке делинквенције за 2023–2024. годину. У области заштите дјце и младих против психолошког насиља 2023. је за дјецу и младе у Бањој Луци покренута и кампања „Сигма“ против вршњачког насиља за узраст основношколаца од 6. до 9. разреда. У погледу превентивних активности везано за безбједно коришћење интернета, а у оквиру Стратегије за борбу против сајбер криминалитета (2020–2024) и Акционог плана за борбу против сајбер криминалитета (2023–2024), ⁵⁴ полицијски службеници за високотехнолошки криминалитет врше едукације дјце и родитеља о безбједнијем коришћењу интернета, спречавању сексуалног искориштавања дјце путем интернета и осталих видова злоупотребе интернета. Такође, потписани су и меморандуми о сарадњи са невладиним организацијама (на подручју Бање Луке је то Нова генерација). Свим овим активностима МУП РС настоји да боље информише дјецу и младе у погледу тема које су најактуелније за заштиту њихове безбједности.

✓ Сарадња са другим институцијама

Полицијске станице у Бањој Луци, као и друге организационе јединице МУП-а РС, не би могле да обављају своју основну функцију без свакодневне и интензивне сарадње са другим институцијама носиоцима образовања, социјалне заштите и слично. Полицијски службеници у Бањој Луци континуирано остварују сарадњу са другим тијелима и институцијама. Најинтензивнија сарадња је са Центром за социјални рад и школама, као и Агенцијом за безбједност саобраћаја и Ауто-мото савезом РС (у погледу кампања везаних

⁵³ Стратегија БиХ за превенцију и борбу против тероризма 2021–2026, доступна на: <https://www.msb.gov.ba/PDF/310320231.pdf>; приступљено 27. 12. 2023. год.

⁵⁴ Акциони план за борбу против сајбер криминалитета (2023–2024).

за безбједност саобраћаја) те другим институцијама по потреби. Полиција врши асистенције и пружа помоћ овим институцијама како кроз редован рад тако и кроз учествовање у мултисекторским тимовима који постоје у школама на подручју града, те осталим превентивним активностима као што су едукације на различите теме. Сваки облик сарадње који полицијски службеници у граду Бањој Луци остварују са другим органима и институцијама односи се на заштиту и физичког и психичког здравља и интегритета младих.

2.3.6. Култура, спорт и слободно вријеме младих

Спорт и култура представљају битне сегменте у сваком друштву и држави, па из тог разлога постоји континуирана потреба да се овим областима посвећује максимална пажња свих нова власти. Под појмом култура подразумијева се сложена друштвена појава која обухвата област духовног и материјалног стваралаштва и представља битну карику у васпитању и образовању, очувању културне традиције и вриједности друштва, те битно утиче на надоградњу сваке личности. Култура и умјетност младима омогућавају да своје осјећаје често испоље на другачије начине. Млади учешћем и бављењем културом и умјетношћу спознају и креирају сопствене идентитете.

Спорт доприноси квалитетном провођењу слободног времена те побољшању психофизичке и тјелесне способности као и креативности, а тиме и здравља и знања младих. Важност коју спорт и култура имају на развој и правилно усмјеравање младих је непроцењива. Спортске и културне активности младима омогућавају да испоље своје идеје и искажу таленат који посједују. У модерном времену у каквом данас живимо усмјеравање дјеце према спортским и културним садржајима још више добија на значењу, јер они јачају социјалне вјештине које су угрожене напретком модерних технологија и хиперпродукцијом садржаја који штети младима.

Културни и спортски садржај је онај који се међу првима препознаје као потреба не само младих већ свих грађана унутар локалних заједница. Већина младих, а што показују досадашња истраживања, незадовољна је подршком власти за креирање културних садржаја, као и спортских, а гдје се додатно истиче недовољно развијена инфраструктура.

У Републици Српској област културе је уређена кроз Министарство просвјете и културе, а област спорта кроз Министарство породице, омладине и спорта, а организована је на нивоу спортских савеза Републике Српске.

Често се у истраживањима област културе и спорта подводи под област слободног времена младих, које је уврштено и у Универзалну декларацију Уједињених народа о људским правима (1948), а гдје се у члану 24 каже: „Свако има право на одмор и разоноду, укључујући разумно ограничење радног времена и повремено плаћени одмор.“ Даље, слободно вријеме се помиње и у Конвенцији о правима дјетета те другим, а оно што је заједничко и што се може извући као важно и за контекст младих у Републици Српској јесте да слободно вријеме у најширем смислу чине: игра, рекреација, умјетност и култура, спорт, фестивали и свечаности, здравље и фитнес, путовања и туризам те неформално образовање/едукација. Све наведено заправо доприноси развоју личности, менталном и физичком здрављу, креативности и самим тим употпуњује и задовољава потребе младих.

Генерално, недостатак одговарајућег приступа, правне уређености и подршке институција власти представља директно запостављање младих талената како у области спорта тако и у области културе. Врло важно је да млади нису само корисници спортских и културних садржаја већ и креатори те је из тог разлога потребно да се њихова улога посматра двојачко.

Правни и институционални оквир

Област спорта и културе за младе није посебно дефинисана законским актима у Републици Српској. Закон о омладинском организовању третира слободно вријеме младих те креирање програма од интереса за младе, а што подразумијева и програме из области спорта и културе. Законска рјешења која постоје у овој

области су: Закон о спорту и Закон о спрјечавању насиља на спортским приредбама у области спорта те Закон о култури у области културе. У области културе низ је других законских рјешења која уређују ову област, па тако постоји Закон о позоришној умјетности, Закон о културним добрима, Закон о библиотечко-информационој дјелатности, Закон о архивској дјелатности, Закон о естрадној дјелатности, Закон о стицању статуса самосталних умјетника, Закон о музејској дјелатности и други. Нити један закон не третира младе посебно нити су донесени подзаконски акти који то чине. Дакле, сва рјешења се односе генерално на грађане.

Закон о спорту прописује да су школска спортска такмичења масовна такмичења ученика и студената у оквиру школског система, те организацију, правила и услове одржавања ученичких и студентских такмичења уређују министар спорта, школски спортски савези и спортски савез.

У БиХ област културе и спорта је децентрализовано уређена због самог уставног уређења државе. Министарство цивилних послова БиХ надлежно је за утврђивање основних принципа координације, усклађивање планова ентитетских органа власти и дефинисање стратегије на међународном плану у области културе. Унутар Министарства егзистирају Сектор за науку и културу и Сектор за спорт, који врше координацију активности са надлежним ентитетским тијелима власти у сврху дефинисања стратегије на међународном плану из ових области. Сектор прати примјену усвојених конвенција и декларација те прикупља и анализира информације и податке о науци и култури у земљи. Унутар Сектора за спорт дјелују три одсјека.⁵⁵ Сектор за спорт обавља послове попут усклађивања планова ентитетских тијела власти и дефинисања стратегије на међународном плану у области спорта, руководи пословима израде стратегије развоја спорта у Босни и Херцеговини и организује их, остварује сарадњу са спортским савезима и другим организацијама и институцијама, издаје сагласност за међународна спортска такмичења.

Министарства надлежна за питања културе и спорта постоје на нивоу ентитета, а у Републици Српској су за секторе спорта и културе задужени Министарство породице, омладине и спорта те Министарство просвјете и културе. Министарство породице, омладине и спорта кроз Сектор за спорт дјелује у правцу да ствара услове за развој спорта на нивоу Републике Српске те његово правно регулисање. Такође, утврђује стратегије развоја спорта и праћење реализације стратешких и програмских задатака, остварује међународне сарадње самостално или преко заједничких органа БиХ те обавља друге послове од интереса за развој спорта.

Област културе у Републици Српској уређује Министарство просвјете и културе кроз ресор културе. Активан је портал за културу РС, а који уређује Министарство. Двије институције које дјелују под кровом Министарства су Републички завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа те Архив РС. Установе културе у Републици Српској чине три позоришта, три библиотеке те седам музеја. При Народној скупштини РС такође постоји Одбор за питања дјецe, младих и спорта, којем је рад одређен чланом 89. Пословника Народне скупштине РС200 („Службени гласник РС“, број 79/06). Одбор за питања младих има девет чланова. Овај одбор разматра положај младих у друштву, заштиту дјецe и младих те развој спорта и тјелесне културе. Одбор се бави праћењем и провођењем политике у поступку доношења закона који регулишу питања положаја младих.

Оквир јавних политика

Кроз Омладинску политику РС 2023–2027. препозната је област квалитетног провођења слободног времена, промоција здравих стилова живота и промоције изврности и стваралаштва младих. Дефинисане су мјере унапређења могућности за квалитетно слободно вријеме младих које иду од промоције здравих стилова живота кроз формално и неформално образовање, преко подршке пројектима који их промовишу, унапређења инфраструктуре до промоције изврности и стваралаштва младих.

⁵⁵ [Сектор за спорт при Министарству цивилних послова БиХ](#)

✓ Град Бања Лука подржава спорт, рекреацију и културу

Град Бања Лука, у складу са својим надлежностима, проводи политике и мјере усмјерене на области културе и спорта. Буџетом града (Одјељење за комуналне послове) обезбјеђују се средства за одржавање културне, спортско-рекреационе инфраструктуре и објеката попут игралишта, спортских објеката, простора за рекреацију и слободно вријеме. Буџетом Одјељења за друштвене дјелатности подржавају се спортске и културне манифестације те се додјељују стипендије надареним спортистима и умјетницима, али се и подржава рад клубова, удружења и организација из области културе и спорта.

Град у оквиру буџета (Одјељење за друштвене дјелатности) за унапређење културе и спорта редовно издваја грантове за појединце и организације за развој пројеката из области културе. У оквиру унапређења спорта за младе планирају се средства за одржавање спортско-рекреационих објеката и садржаја, здравствене заштите за спортисте у спортским клубовима, промоцију најуспјешнијих спортиста кроз изборе најбољих спортиста и спортских организација године те подршку спортским пројектима на нивоу ентитета као што су Мале олимпијске игре РС и други пројекти. Одјељење за друштвене дјелатности у оквиру бриге о садржајима из области културе и спорта континуирано комуницира и сарађује са бројним клубовима, удружењима и организацијама као и појединцима са циљем развоја спорта и културе на подручју Бање Луке.

На овај начин Град даје подршку у самом раду актера и удружења који својим радом унапређују спортску и културну климу и дешавања у Бањој Луци, као и развој културних активности, афирмацију младих, омладински активизам, социјалну укљученост као и стварање материјалних, просторних, стручних и организационих услова за развој такмичарског спорта и културног аматеризма.

✓ Град Бања Лука у области спорта

Град подржава рад спортских удружења у складу са Програмом развоја спорта Града Бање Луке 2018–2022.⁵⁶ те програмима који се израђују сваке године и дефинишу приоритетне области финансирања. 99,00% средстава овог програма додјељује се путем јавног позива према спортским удружењима која испуњавају услове из наведеног документа.

На подручју Бање Луке постоји знатан број затворених и отворених спортских објеката. Од затворених спортских објеката најзначајније мјесто заузимају спортске дворане „Борик“ и „Обилићево“, затим Градски олимпијски базен, док од отворених значајно мјесто заузима градски стадион, затим тениски терени у парку „Младен Стојановић“ и тениски терени „Борик“, кајак-кану и рафтинг стаза на ријеци Врбас у кањону Тијесно те спортски полигон Залужани. Овим просторима треба да се дода и 29 физкултурних сала у средњим и основним школама, 19 травнатих фудбалских терена/стадиона, куглана, аутоспорт стаза, спортски аеродром, атлетски полигон те 21 вишенамјенско спортско игралиште у МЗ и/или основним школама.

Град брине и врши промоцију најуспјешнијих спортиста кроз изборе најбољих спортиста и спортских организација године и додјелом стипендија за спортисте који су остварили значајне спортске резултате (освајање свјетских, европских медаља, учешће на свјетским или европским такмичењима и сл.). Износ стипендије је 150,00 КМ мјесечно за јуниорски узраст, а 250,00 КМ за сениорски узраст.

Такође, Град издваја средства (150.000,00 КМ у 2023. години) за учешће спортских организација на међународним такмичењима, пројекте попут Спорт у школе, пројекат развоја пливачког спорта и ватерпола.

⁵⁶

<https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2023/04/2023-PROGRAM-RAZVOJA-SPORTA-GRADA-BANJALUKA-konačno.pdf>, приступљено 30. 1. 2024. г.

✓ Организовање у области спорта

У граду Бањој Луци регистровано је 309⁵⁷ спортских организација, гдје њих 115 нема контакт са Градском управом (или су неактивни). Према званичним подацима,⁵⁸ у Бањој Луци активно раде 173 спортске организације, у 40 грана спорта, од чега је 13 спортских организација лица са инвалидитетом. Спортски клубови организовани су у 25 градских гранских савеза. Најмасовнија грана спорта је фудбал, који има 30 спортских организација (клубови и школе), а постоји и велики интерес за борилачким вјештинама (30 клубова).

- Фудбал – 24 клуба	- Атлетика – 3 клуба
- Одбојка – 4 клуба	- Шах – 5 клубова
- Кошарка – 14 клубова	- Пливање – 5 клубова
- Тенис – 4 клуба	- Куглање – 4 клуба
- Стони тенис – 4 клуба	- Спортски риболов – 1 клуб
- Борилачки спортови (аикидо – 1, карате – 12, кикбокс – 5, кунгфу вушу – 1, нанбудо – 1, рвање – 1, теквондо – 1, џудо – 6; цију-џицу – 2) – 30 клубова	- Бокс – 2 клуба
- Ауто-мото спорт – 3 клуба	- Хокеј – 1 клуб
- Мисаоне игре – 3 клуба	- Коњички спорт – 1 клуб
- Подводне активности/роњење – 2 клуба	- Планинарство и пењање – 5 клубова
- Ваздухопловство – 2 клуба	- Рафтинг – 3 клуба
- Бадминтон – 1 клуб	- Ватерполо – 4 клуба
- Гимнастика – 2 клуба	- Бициклизам – 3 клуба
- Кајак кану – 1 клуб	- Рукомет – 6 клубова
- Спортски плес – 4 клуба	- Смучање – 3 клуба
- Школе спорта и спортске асоцијације – 10	- Стреличарство – 1 клуб
	- Стрељаштво – 2 клуба

✓ Град Бања Лука у области културе

Бања Лука је сједиште Академије наука и умјетности РС, ЈУ Музеја РС, ЈУ Музеја савремене умјетности, ЈУ Народног позоришта РС и ЈУ Дјечјег позоришта РС, ЈУ Народне и универзитетске библиотеке РС, ЈУ Специјалне библиотеке за слијепа и слабовида лица РС те Архива РС, који је републичка управна организација, а и Републички завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа је републичка управна организација.

Поред рада републичких установа културе, области културе у Бањој Луци доприносе и градске установе културе – ЈУ Бански двор – културни центар, управне организације те удружења грађана. Град Бања Лука буџетом подржава културно-умјетнички аматеризам кроз суфинансирање програмских дјелатности, а кроз грант се подржавају различити пројекти удружења која дјелују у области културе.

Према подацима до којих смо дошли током израде анализе, у Бањој Луци су у тренутку писања анализе била активна два кино-оператера. Подаци из Републичког завода за статистику⁵⁹ за 2022. г. наводе да је у Бањој Луци постојао један кино-оператер, који је приказао 170 различитих филмова, у оквиру 9.661

⁵⁷ Податке доставила Радна група за слободно вријеме, спорт и културу младих у оквиру израде Омладинске политике Града Бање Луке 2024–2028.

⁵⁸ <https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2018/12/Pregled-aktivnih-sportskih-organizacija-na-teritoriji-grada-Banja-Luka.pdf>; приступљено 30. 1. 2024. г.

⁵⁹ Републички завод за статистику РС (2023). Градови и општине Републике Српске 2023.

пројекције, те је продато 200.958 улазница. Иначе, у истој години 78,9% свих продатих кино-улазница у Републици Српској продато је у Бањој Луци.

Додатно, према подацима Републичког завода за статистику,⁶⁰ у 2022. г. у Бањој Луци је дјеловало пет позоришта (укључујући три аматерска, једно дјечје и једно професионално позориште), која су укупно реализовала 527 представа (играња представа) те су продала укупно 121.626 улазница. Бањалучко студентско позориште, Дис позориште младих и Невид театар су најпрепознатија позоришта за промоцију културе за и међу младима. Бања Лука има 2 музеја (Музеј Републике Српске и Музеј савремене умјетности РС), који су у 2022. години понудили 12 изложби за 30.144 посјетиоца.

✓ **Активности из области културе**

Поред установа и институција културе, допринос богатом садржају својим програмима даје и више од 80 удружења која заједно окупљају више од 2.500 чланова, претежно младих. У области културно-умјетничког аматеризма дјелује девет културно-умјетничких (фолклорних) друштава, четири пјевачка друштва – хора, два оркестра, три позоришта и једно завичајно друштво.

Програми културе намијењени младима реализују се у оквиру јавног конкурса за суфинансирање пројеката културног и умјетничког стваралаштва, Календара културних манифестација града Бање Луке и Програма суфинансирања културно-умјетничког аматеризма, програма и пројеката у области културе. Средства у овој области, укључујући и учешће на међународним манифестацијама, реализују се путем јавних конкурса са јасно прописаним критеријумима које расписује Град Бања Лука. Реализацијом наведених програма видљиво је учешће и присуство младих људи, посебно кроз рад културно-умјетничких друштава, која највећим дијелом чине млади људи (9 суфинансира Град), те аматерских позоришта (3 суфинансира Град), у којима млади људи развијају свој таленат и креативност кроз област позоришно-сценске умјетност, као и дијелом хорови и оркестри.

Театар фест – Петар Кочић, Дани Владе С. Милошевића, Међународни Ђурђевдански фестивал дјечје пјесме, Ноћ музеја, Међународни сајам књига, Међународни фестивал позоришта за дјецу, Међународни хорски фестивал „Бањалучки хорски сусрети“, Међународни фестивал младог глумца „Заплет“, Фестивал дјечјег музичког стваралаштва „Мали композитор“, Кочићев збор, Међународни музички фестивал „Јесења соната“ и Фестивал цез музике „Intime Jazz Fest“ су најзначајнији културни догађаји у граду.

✓ **Слободно вријеме младих у граду Бањој Луци**

Посјете културним догађајима и активности из културе и спорта се свакако одвијају у слободно вријеме младих, али га не попуњавају у потпуности. Омладински центри такође имају значајну улогу у креирању садржаја којима се млади баве. Омладински центри, клубови промовишу квалитетно провођење времена за младе људе кроз рекреативне, креативне, образовне и умјетничке активности у физички безбједном простору.

Дом омладине је градски простор који користе омладинске организације и удружења, налази се у центру града на 1.300 м². Реализација активности може да се распореди на три хола: хол 1 има израђен галеријски зид погодан за све врсте изложби, хол 2 је добар избор за све активности због своје комуникације са свим дијеловима објекта, као и хол 3, који у својој конфигурацији има и малу бину погодну за разне облике индивидуалног изражавања. Затворене просторије сачињавају: сала амфитеатра са 145 сједишта, бином од 30м² и бекстејц простор од око 80 м², плесна сала, интернетска сала/учионица капацитета 40 мјеста и „стакленац“ – читаоница за око 30 особа са лако покретљивим намјештајем који се обликује по потреби задане активности, па је погодна за организацију састанака, едукација, радионица и презентација. Поред простора у којем млади могу да организују и реализују разне активности, Дом омладине је и мјесто омладинског оснаживања и међусобне сарадње. Регистроване омладинске организације и удружења која желе своје активности у овом простору требају упутити захтјев Одјељењу за друштвене дјелатности (самосталном стручном сараднику – управнику Дома омладине).

⁶⁰ Ибид.

Удружење „Здраво да сте“ кроз Програм развоја омладинских центара скоро 30 година континуирано подржава напредак и побољшање положаја младих у Бањој Луци, али и шире. Омладински фестивал „Креативни август“ се уз подршку Града одржава већ 19 година, гдје просјечно 30 младих припреми и реализује активности фестивала за више од 250 дјеце, младих и одраслих који учествују. Такође, Град је дужи низ година, до 2021, подржавао „Здраво да сте“ у реализацији програма Отворени омладински клуб, који младима нуди активности слободног времена обезбјеђујући им простор да воде и/или учествују на различитим активностима креативног, рекреативног и образовног карактера. Програм се и даље реализује из средстава која „Здраво да сте“ прикупља из донаторских извора, а годишње укључи најмање 300 младих особа.

Кроз средства обезбијеђена кроз јавне позиве за Дом омладине „Здраво да сте“ је обучио 30 младих особа за техничаре звука, а уз подршку Града Бање Луке и Института за развој младих КУЛТ 2022. године реализовао је Фестивал омладинског заговарања, којим су унапријеђени капацитети за заговарање 39 младих особа. Нова знања и вјештине су усвојени кроз интерактивни процес у пет радионица, анализу 10 кратких филмова младих аутора из БиХ и коришћење музике као комуникационог медија које су показали четири бенда и један ДЈ.

Финансијски оквир

Спорт у Републици Српској се финансира водећи се Правилником о условима и критеријумима за финансирање носилаца развоја спорта РС, а из буџета Владе РС. Степен развоја спорта и културе, између осталог, зависи од извора финансирања и висине расположивих средстава. Буџет за спорт и културу 2019. године је износио 0,82%, у 2020. години 0,87%, у 2021. години 0,85%, у 2022. години 0,82%, док ребалансом буџета за 2023. годину издвајања по овом основу чине 1,23% укупног буџета Републике Српске.

На годишњем јавном конкурс Министарства просвјете и културе суфинансирају се пројекти удружења грађана, јавних установа културе и приватних лица регистрованих за обављање културних дјелатности. У референтном периоду 2019/2020–2021/2022. видљиви су помаци и настојања унапређења, а што се огледа и кроз финансијска издвајања на нивоу РС.

Буџетом Републике Српске за 2020. Министарство просвјете и културе је располагало износом од 1.395.000,00 КМ на име грантова подршке култури националних мањина, грантова за развој и подршку опште културе, развоја филма, а удружењима од јавног интереса те члановима Матице Српске у РС. Буџетом РС за 2023. годину Министарство је на име ових грантова имало на располагању 2.415.500,00 КМ, а на име субвенције јавним нефинансијским субјектима – самосталним умјетницима 50.000,00 КМ. Трансфер за матичне установе културе у ЈЛС планиран је у висини од 46.000,00 КМ. Рад и програмске активности установа културе највећим дијелом се финансирају из републичког буџета и преосталим дијелом из буџета локалне самоуправе. Установе културе имају могућност да стичу и сопствене приходе обављањем својих дјелатности и пружањем услуга, спонзорством, донаторством и сл., али и узимањем активног учешћа у аплицирању на међународне фондове.

✓ Финансијска издвајања из области културе и спорта у Бањој Луци

Буџетом Града Бање Луке се редовно планирају буџетска средства намијењена за подршку младима у култури, рекреацији и спорту. За институције/организације из области културе 2022. г. је издвојено 2.621.800,00 КМ,⁶¹ а 2023. г. 2.824.800,00 КМ. Према подацима из Консолидованог извјештаја о извршењу буџета Града Бање Луке за период 1. 1 – 30. 9. 2023. г. на грантове који се тичу културних садржаја реализовано је 561.766,80 КМ, од планираних 766.000,00 КМ.

⁶¹ Податке доставила Радна група за тематску област слободно вријеме, спорт и култура младих у оквиру израде Омладинске политике Града Бање Луке 2024–2028 ; више детаља доступно на: <https://www.banjaluka.rs.ba/gradjani/sport/>; приступљено 1. 2. 2024. г.

За 2024. годину Град Бања Лука је планирао распоdjелу 750.000,00 KM у виду грантова за различите пројекте који се тичу културе.

За област спорта се кроз Програм развоја спорта Града Бање Луке подржавају спортска удружења кроз посебни и допунски програм. Од 2021. године укупна годишња средства износе 1.500.000,00 KM. Поред издвајања за директну подршку активностима и актерима из културе и спорта кроз грантове, Град такође планира и издваја средства неопходна за редовне трошкове и одржавање инфраструктуре и објеката у којима се одвијају културне и спортске дјелатности. Дакле, када говоримо о финансијској подршци у области културе и спорта, у виду треба да се имају и издвајања која Град планира за рад ЈУ Бански двори, Олимпијског базена, очување културно-историјског простора Кастел, уређење игралишта, паркова и других простора на отвореном којима се млади и други грађани користе за културне и спортско-рекреативне активности.

2.3.7. Активизам, учешће у одлучивању, волонтирање, мобилност и информисање младих

Активно учешће младих на врло сличан начин као и формално образовање мотивише младе да се одлуче на лично усавршавање које им у будућности нуди нову перспективу. Активизмом у друштвеном, политичком и економском животу у заједници млади доприносе не само свом личном већ и напретку и развоју заједнице. Темелј активног учешћа младих у друштву је концепт активног грађанства који подразумева низ активности у различитим областима свакодневног живота, а које доприносе оснаживању грађанске (демократске) културе младих. Активно учешће младих значи постојање не само одређених права младих која морају обезбиједити и гарантовати носиоци власти и доносиоци одлука него и активну улогу младих те њихово активно учешће у локалној заједници и процесима доношења одлука. Резултати истраживања показују да млади нису задовољни политичком, економском нити друштвеном ситуацијом у БиХ. Сматрају да би грађани требало да буду покретачи промјена у друштву, као и да свако има своју улогу у том процесу, али не вјерују да њихов глас има икаквог утицаја на структуре управљања на локалном или нивоу БиХ. Управо из оваквих ставова младих произилази њихова социјална изолација. Наиме, неповјевање у сопствени утицај на промјене које желе да виде ову друштвену групу доводи до тога да се повлачи из друштвених токова те бива препуштена сама себи. Често изостаје стручна подршка те податак да 53% младих у Босни и Херцеговини вјерује да не може утицати на промјене говори колико се са младима не ради на пољу подизања свијести о могућностима, али и колико изостаје институционална подршка.

Активни млади могу да се поистовјете са активним грађанима, а који имају своју улогу и своја права. Учесће младих у заједници и њихова права у одлучивању су дефинисана законским рјешењима, а што указује на важност и потребу да млади буду активни и да учествују. Са друге стране, мобилност младих и њихова активност ван заједнице из којих долазе је такође важна и доноси бенефите са собом јер на тај начин млади људи упознају другачије прилике и стичу вјештине које им омогућавају квалитетнији живот. Главни актер омладинске политике у РС у области активизма, учешћа, волонтирања и мобилности младих је Министарство породице, омладине и спорта. Важну улогу када је у питању мобилност младих има и Министарство просвјете и културе те Министарство за научнотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво, а нарочито када је ријеч о мобилности ученика и студената.

Учесће младих у процесима одлучивања те организовање младих посебно је дефинисано Законом о омладинском организовању, који је усвојен 2004. године те је у два наврата, 2008. и 2012, прошао кроз измјене и допуне.

Поред активног учешћа младих, незаобилазне теме су волонтирање, мобилност и информисање младих те неформално образовање као алат кроз који млади стичу знање и искуство потребно како на тржишту рада тако и за свакодневни живот. Главни циљ ове области је обезбиједити подржавајућу околину која се базира на међусобном повјевању, сарадњи и одговорности, у којој су младе особе информисане, едуковане и мотивисане за активно учешће у локалној заједници.

Правни и институционални оквир

На државном нивоу не постоји закон који би регулисао положај младих, као ни њихово учешће. Закони који директно третирају популацију младих усвојени су на нивоу ентитета и Брчко дистрикта БиХ, и то: Закон о омладинском организовању РС, Закон о младима ФБиХ и Закон о младима Брчко дистрикта БиХ. Област активизма, учешћа, волонтирања и мобилности младих у Републици Српској уређују Закон о омладинском организовању РС и Закон о волонтирању.

Закон о омладинском организовању дефинише основне појмове битне за рад са младима те старосну границу ове популације, а гдје се млади посматрају као особе од 16 до 30 година старости. Овим законом дефинисана је обавеза формирања комисија за младе на локалном нивоу и укључивање младих у њих. На тај начин се обезбјеђује учешће младих у процесима одлучивања иако нису дио политичких странака, с обзиром на то да учешће у комисијама за младе могу да узму представници омладинских организација или омладинских савјета. Према истраживању из 2015. године, 39 локалних заједница у Републици Српској је имало формирану комисију за младе. Дефинисаним начином омладинског организовања у РС се препознају омладинске организације, организације за младе те омладински савјети. Омладински савјети представљају и заступају интересе и потребе младих у заједници, а јединице локалне самоуправе су дужне да финансијски и административно помогну рад ових организација. За формирање локалног омладинског савјета потребне су минимално три омладинске организације. Законом о омладинском организовању, а Омладински савјет Републике Српске препознат је као кровна организација за младе на нивоу ентитета.

Закон о волонтирању уређује област волонтирања те прописује оснивање волонтерских сервиса, а у циљу развоја волонтирања и посредовања између волонтера и организатора волонтирања. Послове волонтерских сервиса, који могу да буду на локалном и/или републичком нивоу, могу да обављају само непрофитна правна лица. Законом је предвиђен образац под називом „волонтерска књижица“ за евидентирање волонтерског искуства, а која омогућава и евидентирања похађаних неформалних едукација и стечених компетенција. На овај начин се пружа прилика волонтерима да препознају сопствена знања и вјештине стечене током волонтирања.

Закон о локалној самоуправи⁶² посредно и дјелимично уређује области од важности за младе:

- члан 18. „обављање специфичних функција у области културе, образовања, спорта, здравства и социјалне заштите, цивилне заштите, информација, занатства, туризма, угоститељства и заштите животне средине“;
- члан 25. „(2) обезбјеђује услове за одржавање, изградњу, доградњу и опремање објеката установа друштвене бриге о дјечи и омладини чији је оснивач и услова за рад тих установа којима се обезбјеђује остваривање права у овој области из надлежности јединица локалне самоуправе, (4) ради на побољшању улоге и статуса младих на свом подручју, те у том смислу доноси и реализује документе који доприносе стварању услова за омладинско организовање и бригу о омладини“;
- члан 30. „(2) подстиче активности и пружа помоћ удружењима грађана чија дјелатност је од интереса за јединицу локалне самоуправе, (3) пружа помоћ удружењима грађана чија дјелатност је од интереса за општину, у оквиру својих надлежности подстиче и унапређује разноврсност полова и остваривање једнаких могућности.“

Законом о средњем образовању дефинишу се савјети ученика, а који су постали веома важан сегмент омладинског организовања, посебно када је ријеч о средњошколцима. Закон о високом образовању, Закон о студентском стандарду те Закон о унији студената поближе уређују организовање и права студената у Републици Српској.

⁶² Закон о локалној самоуправи Републике Српске; „Сл. гласник РС-а“, бр. 97/2016, 36/2019 и 61/2021, доступно на: <https://www.paragraf.ba/propisi/republika-srpska/zakon-o-lokalnoj-samoupravi.html>; приступљено 21. 5. 2024. г.

Министарство породице, омладине и спорта Републике Српске креира документ Омладинске политике те нормативне документе у области омладинског рада и организовања и има најважнију улогу у развоју омладинског рада и политике према младима. Министарство води регистар омладинских организација као и избор волонтера године, а у сарадњи са Волонтерским сервисом Републике Српске. У сарадњи са мрежом М.О.Ц.А.Р.Т. (Мрежа омладинских центара РС) Министарство организује годишњу Конференцију омладинског рада.

Законом о омладинском организовању прописано, **Савјет за младе Републике Српске** основала је Влада Републике Српске у сврху пружања мишљења о стручним питањима из области развоја омладинске политике и њене примјене. Чланови Савјета су: министри Министарства породице, омладине и спорта, Министарства просвјете и културе, Министарства здравља и социјалне заштите, Министарства рада и борачко-инвалидске заштите, Министарства финансија, представник радног тијела које се бави питањима младих Народне скупштине Републике Српске и три представника Омладинског савјета Републике Српске.

Јединице локалне самоуправе у Републици Српској су дужне да обезбиједе средства и услове за омладински рад и омладинске активности и све су у обавези да креирају локалну омладинску политику, укључе младе у њено креирање те дјелују у складу са акционим планом документа. Члан 61. Закона јединицама локалне самоуправе налаже обавезу да обезбиједе простор за омладинске активности.

Омладински савјет Града Бање Луке/Градски омладински савјет је кровна организација младих на локалном нивоу чија је улога изузетно важна у креирању и имплементацији локалне омладинске политике. Формирале су га омладинске организације из локалне заједнице како би имале кровну организацију која ће представљати и заступати њихове интересе према локалним институцијама власти те заступати и представљати интересе младих из исте локалне заједнице.

Оквир јавних политика

Омладинска политика РС 2023–2027. представља стратегију која нуди систематско унапређивање стања већег броја области од интереса за младе. **Иницијатива и одговорно дјеловање младих те системска изградња капацитета омладинских организација**, као стратешки циљ, планира се постићи реализацијом четири приоритета, а то су:

- промоција волонтирања;
- јачање учешћа и утицаја младих у политици и одлучивању;
- системско унапређење капацитета омладинских организација и
- институционално и кадровско јачање омладинских организација.

Мјером 2.4.1. „Програм изградње капацитета за квалитетније обављање послова омладинских радника и службеника за питања младих у ЈЛС“ успоставиће се програм обуке кроз који ће проћи сви они који раде са младима у омладинским организацијама, као и службеници за питања младих у ЈЛС. Обука ће садржавати управљање организацијом, моделе и методе рада са младима те начине обезбјеђења финансирања и одрживости организација.

Стратегија за унапређење и развој волонтирања у Републици Српској доприноси побољшању квалитета живота, активном укључивању грађана у друштвене процесе и развоју хуманијег и равноправнијег демократског друштва. Стратегија за период 2019–2023. за стратешке циљеве поставља:

- унапређење правног оквира;
- волонтерску инфраструктуру;
- развој волонтирања у формалном и неформалном образовању;
- волонтирање у заједници;
- промоцију волонтирања.

Иако Стратегија не обиљежава посебно младе, у израду документа били су укључени представници Омладинског савјета РС и Волонтерског сервиса РС.

Активности надлежног министарства

Министарство породице, омладине и спорта на годишњем нивоу подржава три догађаја од значаја за младе у Републици Српској, а у сарадњи са крвним организацијама: Сусрете младих у сарадњи са Омладинским савјетом РС, Конференцију омладинског рада (КОРА) у сарадњи са Мрежа омладинских центара за анимирање, развој и тренинг Републике Српске и Републичку награду за најбољег организатора волонтирања у сарадњи са Волонтерским сервисом Републике Српске.

Ресор за омладину⁶³ Министарства породице, омладине и спорта у области омладине обавља управне и друге послове који се односе на:

- утврђивање националног акционог плана и омладинске политике Републике и старање о њеној примјени;
- стварање претпоставки за рјешавање омладинске проблематике – запошљавање младих, побољшање њиховог социјалног статуса, укључивање у друштво;
- реализацију омладинских пројеката;
- подстицање активног учешћа младих у друштву;
- оснивање центара за младе;
- сарадњу са омладинским организацијама;
- међународну сарадњу у области омладинског организовања и дјеловања.

✓ Тијела на нивоу Града Бање Луке

Када је ријеч о институционалном оквиру на нивоу Града Бање Луке, на основу омладинске политике која се на нивоу јединице локалне самоуправе доноси за период од пет година, Одјељење за образовање, здравство, омладину и спорт Градске управе Града Бање Луке на годишњем нивоу припрема акционе планове њеног спровођења у складу са важећим правилницима по којима се врши расподјела средстава.

Такође, питањима од значаја за активизам и учешће младих бави се Савјет за спорт и младе при Скупштини Града Бање Луке, међутим у овом тијелу су искључиво одборници и састају се једном годишње прије засједања Скупштине. Савјет за спорт и младе прегледа и одобрава слање Информације о утрошку средстава и Акционог плана на дневни ред Скупштине Града, али нема комуникацију са младима. Савјет за младе у свом саставу нема представнике студената, Омладинског савјета, нити представнике из области образовања. У Бањој Луци млади за питања у вези са политикама према младима и остваривању права младих могу да се обрате самосталном стручном сараднику за питање младих у Градској управи.

✓ Информисање младих у граду Бањој Луци

Град Бања Лука кроз расписивање јавне набавке подржава медијске организације. Одабрани субјекти су обавезни да прате рад и свакодневне активности у којима учествују представници Града, као и најаве догађаја које Град подржава (финансијски, просторно...). Медији који по овом основу прате рад Градске управе су Независне новине, Глас Српске, Елта ТВ, КЗ, Упо радио и Бања Лука млади – први градски информативни портал за младе. Млади у Бањој Луци о активностима за младе могу да се информишу и путем званичне странице Града, веб-странице и друштвених медија Дома омладине. На веб-страници Града Бање Луке доступни су сви законски и подзаконски акти који се односе на права младих.

Младима Бање Луке је поред ових канала информисања доступан и „Мегафон“ на Тргу Крајине, а млади су упознати са тим да ту могу јавно да изнесу и информације, али и своје незадовољство.

✓ Организовање младих у граду Бањој Луци

У складу са Законом о омладинском организовању и Правилником о упису у Омладински регистар Града Бања Лука, до краја 2023. уписано је укупно 57 организација, од чега 37 омладинских организација, 19 организација за младе и један омладински савјет. Омладински савјет успостављен је крајем 2022. године.

⁶³ Министарство породице, омладине и спорта Републике Српске, Ресор за омладину <https://vladars.rs/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mpos/Oomladina/Pages/Splash.aspx>; приступљено 26. 12. 2023. г.

Закон о омладинском организовању Републике Српске предвиђа издвајање средстава за локалне омладинске савјете, међутим због уписа у Регистар омладинских организација Града Бања Лука тек почетком 2023. године, Акционим планом финансирања омладинских активности нису предвиђена редовна новчана средства. Савјет је у 2023. години подржан јавним позивима као и простором који може да користи. За 2025. биће предвиђена средства и за редовно функционисање Савјета.

✓ Подршка пројектима за младе

Буџетом Града Бање Луке планирају се средства којима се подржавају омладинско организовање, омладинске организације и пројекти за младе. Буџетом су планирана два гранта – већи грант од 100.000,00 КМ намијењен је подршци раду организација, док на грант од 8000,00 КМ могу да се пријаве појединци са израђеним пројектним приједлогом за реализацију неке омладинске активности. Акционим планом је предвиђено да на грант за појединце, поред реализације активности или идеја, млади могу да се пријаве и у сврху унапређења своје мобилности.

Поред средстава за пројекте, Град је показао одлучност да подржи младе и на начин да реновиран простор Дома омладине, од 2021. године у потпуности стави на располагање младима, а Град сноси трошкове одржавања објекта те организовање и промоцију програмских садржаја.

Финансијски оквир

Финансирање спровођења Омладинске политике и Стратегије за развој и унапређење волонтирања у Републици Српској се обавља из буџета Републике. Додатни извор финансирања су међународни фондови и институције те домаћи донатори (организације и појединци).

У 2020. години Министарство породице, омладине и спорта је кроз свој буџет издвојило 300.000,00 КМ за финансирање омладинских програма и пројеката, а путем Конкурса за (су)финансирање омладинских програма и пројеката.

Министарство за научнотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво РС је у 2019. и 2020. години расписало јавни конкурс за суфинансирање програма и пројеката студентских организација високошколских установа у износу од 200.000,00 КМ.

Буџетом Град Бања Лука од 2021. године на годишњем нивоу планира средства у износу од 100.000,00 КМ за спровођење пројеката омладинских активности. Акционим планом Град расписује два јавна позива – Јавни позив за суфинансирање омладинских организација и организација за младе, Јавни позив за суфинансирање програмских активности омладинских организација, организација за младе, удружења грађана у „Дому омладине“ и финансирање омладинских центара (Омладински центар „Здраво да сте“). Поред грантова према омладинским организацијама и организацијама за младе, Град има и буџетска средства у износу од 8.000,00 КМ за омладинске активности које реализују појединци. Појединачни износи додијељени из овог гранта износе од 500,00 КМ. Поред средстава за реализацију омладинских активности, Град издваја и 50.000,00 КМ за текуће одржавање Дома омладине.

2.4. SWOT анализа

SWOT анализа је кључни оквир за анализу ситуације који омогућава интеграцију других метода и користи за утврђивање прилика и пријетњи, као и снага и слабости у граду или општини. Код израде SWOT анализе настојало се да анализа буде што објективнија, концентришући се што је могуће више на посматрање ствари из угла учесника у стратешком процесу. Табела је настала као резултат анализе матрица које су попуњавале радне групе и тиме указале на тренутну ситуацију унутар свог сектора и на основну спроведеног истраживања на узорку младих. Користећи „SWOT“ анализу одређујемо тренутне факторе у општини и изван ње који имају утицај на провођење омладинске политике. Табела представља „SWOT“ матрицу Града Бање Луке за израду омладинске политике и њену примјену за предложени период. Свака ставка анализе представљена у табели обрађена је кроз матрице на којима су радили Координационо и Радно тијело.

Табела 12. „SWOT“ анализа

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
ФОРМАЛНО И НЕФОРМАЛНО ОБРАЗОВАЊЕ - Постојање квалитетних кадрова у основном, средњем и високом образовању; - Стипендије за ученике и студенте; - Једнократна новчана помоћ за школовање; - Град препознаје значај и утицај те финансијски подржава организације које утичу на унапређење формалног и неформалног образовања (студентске организације, омладинска удружења, организације које раде и унапређују образовне прилике за младе кроз неформално образовање); - Младима је на располагању велики број различитих курсева и семинара које организују НВО-и и Центар за образовање младих, а који доприносе унапређењу капацитета и вјештина код младих; - Универзитетски, културни и здравствени центар регије; - Град финансира уређивање и опремање кабинета у школама.	ФОРМАЛНО И НЕФОРМАЛНО ОБРАЗОВАЊЕ - Слаба заинтересованост образовних установа и одсутност сарадње са привредницима у правцу организовања и унапређења практичне наставе која би боље припремала ученике на захтјеве тржишта рада; - Недостатак стручног и едукованог кадра који би пратио развој савременог школовања; - Млади не добијају информације о доступним приликама посредством својих разредних старјешина; - Не постоје квалитетни и континуирани програми који би спајали младе са послодавцима; - Немогућност избора страних језика у већини средњих школа или факултета; - Неадекватна реализација прописаних законских ставки приликом реализације изборних предмета; - Дефицитарна занимања нису занимљива/популарна међу младима; - Постојећа образовна инфраструктура у неким ванградским срединама не одговара обиму ученика због велике промјене у расту или опадању броја становника и броја ученика у МЗ; - Недовољни финансијски капацитети Града за улагање у инфраструктуру образовних институција; - Непостојање стручне оријентације у основним школама; - Неусклађеност потражње тржишта рада и понуде радне снаге произведене системом формалног образовања; - Није препознато стручно оспособљавање; - Непостојање финансијске подршке локалног нивоа за стручно оспособљавање младих; - Опције преквалификације и доквалификације као видова образовања нису уважене/цијењене те нису ни подржане; - Квалитет и капацитети Ћачког дома Бања Лука не одговарају на потребе ученика; - Слаба повезаност града са приградским и руралним срединама; - Недостатак промоције неформалног образовања; - Недостатак програма да се унаприједи знања и вјештине носилаца неформалног образовања.
ЗАПОШЉАВАЊЕ И ПРЕДУЗЕТНИШТВО МЛАДИХ - Субвенција за: покретање самосталних предузетничких дјелатности (самозапошљавање); повећање продуктивности и подршку извозу; очување старих и умјетничких заната и домаће	ЗАПОШЉАВАЊЕ И ПРЕДУЗЕТНИШТВО МЛАДИХ - Непостојање/невидљивост пословних субјеката на интернету (у облику пинова);

радиности; развој туризма и субвенције самосталним предузетницима који имају до 5 запослених; - Успостављен систем менторства и праћења приликом субвенција; - SIYB методологија – започните и унаприједите своје пословање; - Get Ahead – Gender and Entrepreneurship Together (род и предузетништво заједно); - Подршка маргинализованим групама жена; - Улагање у побољшање инфраструктуре која омогућава видљивост предузетничких дјелатности и унапређује њихов рад (Гајева улица и улица Бана Милосављевића); - Информативна и консултативна подршка за предузетнике (Предузетнички центар Бања Лука); - Град је сертифициван као повољно пословно окружење BFC – SEE; - Позитиван тренд раста и развоја предузетништва и предузетничке иницијативе; - Приватни сектор чине углавном микро предузећа и предузетници; - Унапређење процедуре – смањени трошкови и вријеме регистрације предузетника; - Дјелимично смањени парафискални намети на локалном нивоу; - Град додјељује подстицаје у области предузетништва на локалном нивоу; - Постоји градска инфраструктура за развој предузетништва (Градска развојна агенција, Предузетнички центар Бања Лука – Одјељење за привреду и локално економски развој, Иновациони центар Бања Лука); - Доступна подршка за стартап; - Развијен ИТ сектор, нарочито у приватном сектору; - Квалитетни и компетентни ИТ кадрови; - Развијен сектор услуга; - Развијен манифестациони туризам; - Развијена инфраструктура и добра повезаност са градовима и општинама у региону; - Диверзификована привредна структура; - Добра сарадња локалне самоуправе и привредника; - Расположиви пословни простори и транспарентна додјела пословних простора у власништву Града; - Разноврсни природни ресурси; - Велика површина пољопривредног земљишта; - Развијен јавни и приватни сектор у здравству уз карактеристике здравственог туризма; - Квалификована и конкурентна радна снага; - Предузетници са додатном дјелатношћу који запошљавају раднике, што пружа стабилност и континуитет у раду;	- Миграције младих из села у град (85% територије је рурално подручје, а 75% становника живи у урбаном дијелу); - Велика површина необрађеног пољопривредног земљишта/ недовољно развијена пољопривреда; - Додјела подстицаја за рурални развој не даје довољно резултата; - Запосленост доминантно у услужним дјелатностима и/или јавном сектору; - Ниска привредна активност, нарочито у руралним подручјима; - Недовољно развијена прерађивачка индустрија; - Недостатак радне снаге у ИТ сектору, грађевинској металопрерађивачкој, дрвопрерађивачкој и кожарској индустрији, те појединим услугама; - Непостојање одговарајућих програма и капацитета за преквалификацију и доквалификацију радне снаге; - Није успостављен систем праћења и вредновања програма подстицаја на економски развој; - Слаб прилив страних инвестиција; - Неријешени имовински односи на подручју града који стварају проблеме у обезбјеђивању локација за директне стране и домаће инвестиције – лоше јавне евиденције; - Недовољна искоришћеност постојећих пословних зона; - Недовољно искоришћен туристички потенцијал града; - Недостатак инфраструктуре за конгресни туризам – непостојање конгресног центра; - Недостатак квалитетне практичне наставе током формалног образовања и недовољна укљученост школа у систем неформалног образовања; - Недовољно изграђене институције финансијске, нефинансијске и комбиноване подршке предузетништву (технолошки паркови, кластери, пословни акцелератори, coworking простори, фондови ризичног капитала, анђели инвеститори, факторинг, уређење индустријске зоне); - Непостојање Е управе и апликација за комуникацију са грађанима; - Велики број неискориштених простора у власништву Града; - Недостатак подршке предузетницима којима то није основна дјелатност него додатна, а имају стално запослене раднике.
---	---

- Разнолика понуда: додатна дјелатност може да пружи предузетницима разноврсне изворе прихода и прилику за прилагођавање тржишту.	
СТАМБЕНО ЗБРИЊАВАЊЕ - Могућност иницијативе за измјену законске регулативе (фокус на стварно стање и предлагање мјера и стратегија које је могуће реализовати у овом тренутку или ближој будућности); - Слободне стамбене јединице и грађевинске парцеле у власништву Града, постоји фонд станова који припадају Граду; - Постојање просторно-планске документације; - Добра покривеност планском документацијом; - Бања Лука има утемељен отворени систем изградње која није блоковска; - Развијена брига о рањивим групама; - Успјешно спроведени програми: стамбено збрињавање борацких категорија (породица погинулих бораца, бораца и РВИ); стамбено збрињавање избјеглих и расељених лица.	СТАМБЕНО ЗБРИЊАВАЊЕ - Непостојање програма социјалног становања; - Не постоји планирање и издвајање буџетских средстава за намјену подршке стамбеног збрињавања младих – формирање листе приоритета; - Постојање слободних стамбених јединица којима није утврђен статус (неријешени имовинско-правни односи, непотпуне евиденције, неажурирани подаци и слично); - Непостојање законског основа за додјелу грађевинских парцела које су у власништву Града; - Недостатак средстава за одржавање постојећих станова; - Споро и неадекватно рјешавање проблема бесправне градње; - Недовољна покривеност канализационом мрежом урбаног дијела града, а у руралним подручјима не постоје изграђени канализациони системи; - Недовољна покривеност урбаног дијела града системом даљинског гријања; - Застарјела вреловодна мрежа; - Недовољна близина електроенергетских извора; - Недовољно сагледавање стварних потреба младих.
СОЦИЈАЛНА БРИГА - Иновативност у увођењу нових услуга и увођењу проширених права из социјалне заштите; - Мјешовити систем пружања услуга у партнерству (јавни сектор и удружења грађана); - Развијен НВО сектор, развијене организације – корисничка удружења која раде на унапређењу положаја за лица са инвалидитетом, дјецу са сметњама у развоју, дјецу у ризику; - Стручни кадрови у установама социјалне заштите; - Добра сарадња Центра за социјални рад са надлежним одјељењима у Градској управи и надлежним Министарством здравља и социјалне заштите.	СОЦИЈАЛНА БРИГА - Непостојање јединствене и транспарентне евиденције корисника свих видова социјалне заштите и других врста помоћи, што негативно утиче на ефикасност и ефективност система; - Низак ниво сарадње надлежних одјељења и установа на локалном нивоу; - Не постоји одговарајућа инфраструктура без архитектонских препрека и баријера.
ЗДРАВСТВЕНА БРИГА - Постојање Центра за ментално здравље; - Школе су исказале потребу за сарадњом са релевантним установама након трагичних догађаја у Београду; - Брже идентификовање дјеце у ризику; - Стручни кадрови у установама здравствене и социјалне заштите; - Психотерапија доступна на упутницу породичног љекара;	ЗДРАВСТВЕНА БРИГА - Слање дјеце код психолога у школама се посматра више као казна него као потреба; - Превелико уплитање родитеља у рад стручне службе; - Етикетирање дјеце као насилника који то са собом носе у период младости; - Недовољно коришћење механизма превенције у свим секторима;

- Постојање породичног савјетовалишта и савјетовалишта за дјецу и младе у ризику; - Развијене услуге дневног збрињавања за младе са тешкоћама у развоју; - Развијен јавни и приватни сектор у здравству уз карактеристике здравственог туризма; - Просјечна старост становништва нижа од просјека у Републици Српској; - Град издваја буџетска средства за вантјелесну оплодњу; - Универзитетски, културни и здравствени центар регије; - Посвећени добровољни даваоци крви који пружају непроцјењив допринос заједници.	- Приликом завршетка пројекта престаје и активност (не постоји континуитет у добрим праксама); - Недовољан број простора, кадра и едукација; - Недовољна новчана подршка за програме који су усмјерени према младима; - Недостају методологија и континуитет истраживања међу младима о њиховим потребама; - Недовољно едукације о репродуктивном здрављу (границе се помјерају у односу на период у којем се врше едукације); - Неадекватно информисање младих о програмима за младе; - Помјерање границе „економије бриге“; - Неравномјерно развијене услуге у граду у односу на приградска насеља; - Недостатак прецизне евиденције о добровољним даваоцима крви на упутницама доприноси непријатностима и губицима времена у остварењу права из здравствене заштите.
СЛОБОДНО ВРИЈЕМЕ, КУЛТУРА И СПОРТ - Успјешност спортских клубова у граду Бањој Луци; - Постојећи простори за спорт и спортски објекти; - Сарадња Градске управе и спортских клубова; - Постојање програма које Градска управа спроводи, а који се односе на финансирање чланарина за успјешне спортисте; - Теретане на отвореном, бројна игралишта за млађи узраст; - Јавно и транспарентно финансирање спорта; - Категоризација спортиста – спортске стипендије; - Постојање мобилне апликације у којој се обједињује репертоар свих позоришта (БЛ театар); - Иновативне изложбе у музејима као и програми из културе; - Приступачне цијене улаза у установе културе; - Сарадња установа културе са Академијом умјетности; - Град обезбјеђује простор намијењен младима гдје могу да проведу своје слободно вријеме; - Дуга спортска традиција са врхунским резултатима на највећим свјетским или европским такмичењима; - Статус „Европски град спорта 2018. године“; - Богато културно-историјско наслеђе; - Развијена мрежа установа и организација из области културе; - Отвореност града, са великим приливом људи, добара и услуга; - Центар друштвених збивања на међуентитетском нивоу; - Универзитетски, културни и здравствени центар регије;	СЛОБОДНО ВРИЈЕМЕ, КУЛТУРА И СПОРТ - У школама се адекватно не спровode секције предвиђене годишњим програмима рада школа, као и наставним програмом (културне); - Недовољна финансијска средства за развој спорта и културе; - Недовољна контрола стручног рада са младима у спортским организацијама; - Не постоји омладински културни центар, односно простор гдје би могао да се оснује и којим би управљали искључиво млади и који се не би уступао у комерцијалне сврхе; - Не постоји одржив и континуиран приступ у спроведби радионица из области културе; - Недостатак простора за развој музичког стваралаштва; - Не постоји стални начин комуникације са младима о њиховим интересовањима; - Информације о садржајима у култури се не преносе на начин који је адекватан за младе; - Људски ресурси који би одржавали јединствену онлајн платформу на којој би се налазили сви спортски и културни пружаоци (са важним информацијама о свом дјеловању); - Недовољан број и неодговарајући квалитет спортске инфраструктуре; - Повећан број спортских удружења, али без значајних резултата; - Садржаји у просторима за младе који нису прилагођени младима (већ дјеци или старијима); - Непостојање омладинских центара и клубова широм Бање Луке, посебно у приградским и руралним дијеловима, гдје би млади имали могућност организације слободног времена;

- Град са великим бројем зелених површина – један од најзеленијих градова у Европи.	- Недовољна искоришћеност простора МЗ и друштвених центара и домова за коришћење у сврху унапређења спортске, културне и понуде за квалитетно провођење слободног времена.
АКТИВИЗАМ И УЧЕШЋЕ МЛАДИХ - Велики број чланова у омладинским организацијама; - Добра комуникација Градске управе са организацијама за младе и омладинским организацијама; - Постојање средстава која се односе на финансирање омладинских организација и организација за младе; - Постојање критеријума за додјелу средстава путем јавних позива; - Јавно објављени резултати; - Усвајање Информације о утрошеним средствима и Акциони план (објављен након усвајања од стране Скупштине Града у „Службеном гласнику Бање Луке“); - Постојање сарадника за питања младих; - Постојање локалних медијских кућа које се примарно баве догађајима на подручју града Бање Луке; - Постојање удружења која промовишу волонтеризам и корисни рад у заједници; - Развој волонтеризма у оквиру ГО Црвени крст Бања Лука; - Иницијативе и спремност Града за реализацију акција које доприносе укључености и инклузивности различитих група, уређење простора; - Младе особе доносиоци одлука на локалном нивоу.	АКТИВИЗАМ И УЧЕШЋЕ МЛАДИХ - Недовољна средства која се издвајају за младе; - Не постоји редовно финансирање омладинских организација које постоје дуже вријеме и које имају резултате за собом (бодовни систем...); - Правилником о додјели средстава сви апликанти се третирају на исти начин без обзира на претходна постигнућа и искуства (правилником се не подржава одрживост и не награђују организације које већ дугорочно раде на унапређењу и јачању волонтеризма, квантитет наспрам квалитета подржаних организација); - Не постоји јавно објављивање резултата спроведених пројеката (обавезна ставка у уговору); - Недовољан број волонтера; - Недовољно активних младих, како наћи мотивацију да укључимо младе; - Не постоји систем подршке стандардизацији и професионализацији омладинских радника; - Не постоји дијалог са младима о њиховим потребама; - Слаба сарадња са средњим школама и Универзитетом у Бањој Луци; - Непостојање садржаја прилагођеног младима у информативним медијима; - Омладинске активности нису довољно промовисане у медијима; - Не постоји календар омладинских догађаја; - Невредновање активизма (волонтеризма) као искуства приликом стипендирања, уписа на више студије и запослења; - Мањак неформалних едукација; - Недостатак едукација за младе у подручју технологије; - Недовољно искоришћене друштвене мреже и онлајн платформе за пласирање садржаја који је намијењен младима; - Недовољно финансирање медија од стране Града како би се пратили догађаји намијењени младима; - Инфраструктура коју користе млади и даље има архитектонских препрека и баријера.
БЕЗБЈЕДНОСТ - Постојање различитих центара у оквиру Центра за социјални рад, као нпр. Центар за породицу, Дневни центар за малолетнике у оквиру Центра за социјални рад, Дневни центар за дјецу у ризику „Нова генерација“; - Сигурна кућа за жене и дјецу жртве насиља;	БЕЗБЈЕДНОСТ - Недостатак података о безбједности младих на локалном нивоу, укључујући податке о изложености насиљу, разврстане по полу, обиму и облику насиља, као и посебно ризичним локацијама на територији града Бања Лука;

- СОС телефон и Плави телефон; - Превентивни програми (борба против вршњачког насиља, насиља уопште, малољетничког преступништва, радне експлоатације младих, сексуалног насиља и експлоатације, алкохолизма, дроге и коцкања; упознавање са асертивном комуникацијом); - Видео-надзори на јавним површинама који додатно доприносе побољшању безбједности; - Реализовање показних вјежби у средњим школама, које приказују начин поступања у случају пожара, земљотреса или друге ванредне ситуације; - Безбједна заједница која промовише безбједност кроз превенцију повреда и насиља те ублажавања посљедица природних катастрофа; - Регионални лидер у области цивилне заштите – добро опремљен савременим средствима, опремом и обученим кадровима.	- Недостатак стратешког приступа безбједности жена и дјевојчица и интеграције безбједносних политика у локалне стратегије; - Постојећи превентивни програми нису довољни да одговоре на потребе; - Слаба међусекторска сарадња и нејасна задужења различитих актера у спроведби постојећих превентивних програма; - Полиција ради у основним школама, кроз средње школе ови програми нису системски подржани; - Недостатак урбаног и транспарентног планирања које узима у обзир безбједносне и инклузивне стратегије; - Мањак безбједносних мјера за младе који долазе као туристи у Бању Луку; - Недостатак програма за младе који су у посебном ризику, као што су млади из ЈУ Дом за незбринуту дјецу Рада Враћешевих; - Дневни центри широм Бање Луке, посебно у приградским и руралним дијеловима, гдје би млади имали могућност организације слободног времена; - Нема ограничења излазака за младе; - Нема програма за рад са младим насилницима; - Недостатак прихватне/их станице/а за дјецу и омладину затечену у скитњи и просјачењу, дјецу која су зловљављана и занемарена, која су жртве насиља... - Недостатак програма за запошљавање бивших зависника; - Лоше стање појединих саобраћајница које утиче на безбједност саобраћаја; - Недостатак новца за пројекте и обуке младих људи у случају безбједносних пријетњи.
ПРИЛИКЕ	ПРИЈЕТЊЕ
ФОРМАЛНО И НЕФОРМАЛНО ОБРАЗОВАЊЕ - Увезивање формалног и неформалног образовања (повезивање курсева директно са образовним установама); - Уписивање и вредновање волонтерских сати и рада које ученици изводе у школама; - Повезивање образовних установа са сличним установама ван граница БиХ, а које су примјери добре праксе, и подршка Града овим путовањима; - Организација семинара за стручно усавршавање и размјену искустава; - Формирање платформе која ће да има све податке о приликама за формално и неформално образовање; - Сарадња средњих школа и факултета за коришћење простора Дома омладине и њихово увезивање са невладиним организацијама; - Постојање програма размјене студената и средњошколаца;	ФОРМАЛНО И НЕФОРМАЛНО ОБРАЗОВАЊЕ - Законски акти нису усклађени са савременим школовањем; - Лоше инфраструктурно стање средњих школа и мали буџети за њихову адаптацију; - Постојање бољег програма образовања ван граница БиХ; - Недовољан број студентских домова.

- Присутност програма као што су Erasmus и RYCO; - Увођење предузетништва у школама, уврштавање предузетништва кроз курикулуме; - Изградња средњошколског центра; - Постојање иновативних и савремених професора и стручних радника који имају капацитет за унапређење квалитета и капацитета просвјетног/образовног кадра образовних установа у Бања Луци.	
ЗАПОШЉАВАЊЕ И ПРЕДУЗЕТНИШТВО МЛАДИХ - Прекогранична и регионална сарадња; - Близина тржишта Европске уније; - Повезаност са домаћим, регионалним међународним тржиштем; - ЕУ интеграције – могућности коришћења европских и међународних фондова и других извора финансирања; - Smart city концепт; - Green city концепт; - Велики енергетски потенцијал и могућност за коришћење обновљивих извора енергије (термални извори, енергија вјетра, енергија сунца, енергија воде); - Квалитетни модели државних подстицаја у области предузетништва и пољопривреде; - Прилив директних страних инвестиција (ДСИ); - Јавна приватна партнерства; - Развој прерађивачке индустрије; - Развој ИТ индустрије и велике могућности за улагање у овај сектор; - Велики потенцијал за развој конгресног, здравственог и спортско-рекреативног туризма; - Brownfield инвестиције у постојеће објекте; - Квалитетни високообразовани људски ресурси; - Унапређење законодавства у области локалног економског развоја; - Рурални развој; - Повољни услови за развој сточарства; - Подршка развоју предузетништва кроз увођење додатних занимања.	ЗАПОШЉАВАЊЕ И ПРЕДУЗЕТНИШТВО МЛАДИХ - Вјеродостојност података о броју и структури становника; - Законска ограничења у дефинисању пакета олакшица за нове инвеститоре; - Одлив радне снаге – одлазак у иностранство због боље плаћених послова; - Пријетња да град (п)остане само административни центар – изостанак развоја других капацитета града; - Пад прихода од индиректних пореза због мале стопе привредног развоја и вањског дуга Републике Српске; - Низак ниво страних инвестиција; - Недостатак средстава за улагање у привреду и прерађивачку индустрију под повољним условима; - Угрожавање локалне привреде нелојалном конкуренцијом (сива економија); - Одлазак становништва у Западну Европу (економска миграција); - Одлазак младих и високо квалификованих људских ресурса; - Неусаглашеност уписне политике и планова и програма рада у стручним школама са потребама тржишта рада; - Супротстављени трендови на тржишту радне снаге – раст суфицитарних и пад дефицитарних занимања; - Недостатак механизма за преквалификацију и доквалификацију радника у складу са потребама тржишта рада; - Непостојање генералне стратегије развоја Републике Српске и БиХ; - Недовољно стимулативан правни и финансијски оквир за развој предузећа и улагања у РС и БиХ; - Недовољно обучени и компетентни запослени у јавној управи за припрему и управљање пројектима према РСМ; - Град нема у власништву атрактивно и инфраструктурно опремљено земљиште, које нуди инвеститорима;

	- Недовољно интересовање привредника за финансирање пројеката и послова на територији града.
СТАМБЕНО ЗБРИЊАВАЊЕ - Закон о социјалном становању РС („Службени гласник“, бр. 54/19), којим је предвиђена могућност стамбеног збрињавања младих; - Сарадња и помоћ државе, ентитета, међународних развојних агенција и слично; - Успостављање сарадње са одређеном банком (нпр. погодне кредитне линије за стамбено збрињавање младих, субвенционисање каматне стопе); - Подстицај младих у погледу наталитета (значајна новчана подршка, куповина првог стана и сл.); - Ограничавање кредитних задужења (камате да буду најмање могуће); - Реинтеграција Рома; - Прилика за особе са инвалидитетом (архитектонски услови, образовање, запошљавање, стамбено збрињавање...); - Промовисати куповину куће умјесто стана; - Рурални развој – понуда стамбених јединица младима у овим заједницама; - Могућност коришћења међународних фондова за развој руралног развоја.	СТАМБЕНО ЗБРИЊАВАЊЕ - Утицај глобалне економске кризе на економско и социјално стање; - Повећана потражња за радном снагом у земљама ЕУ; - Негативан тренд у ставовима младих (о запошљавању, о стварању породице и могућношћу рјешавања стамбеног питања, одласка у иностранство, преузимању пословног ризика и слично); - Смањена друштвена активност младих; - Постојеће кредитне линије нису доступне већини младих – кредитна неспособност младих (нпр. велики несразмјер у приходима и цијенама станова); - Непостојање и неусклађеност стратешких докумената на нивоу државе; - Не постоји подзаконски акт којим је регулисан поступак стамбеног збрињавања младих, а у складу са Законом о социјалном становању РС.
СОЦИЈАЛНА БРИГА - Искуства земаља из региона и заинтересованост донатора за реализацију програма на подручју града Бање Луке; - Учешће у међународним пројектима усмјереним на социјалну заштиту; - Јачање сарадње владиног и невладиног сектора.	СОЦИЈАЛНА БРИГА - Промјене демографске слике, одлив радне снаге и старење становништва; - Повећан број старијег становништва унутар критеријума корисника права из социјалне заштите; - Пораст трошкова живота, економска криза; - Повећање броја корисника старије доби; - Повећање броја корисника дјеце са сметњама у развоју, лица са инвалидитетом (хроничне болести и малигна обољења); - Услијед демографског тренда старења становништва, већина младих укључена у бригу о члану или члановима породице који је старије животне доби или лице са инвалидитетом.
ЗДРАВСТВЕНА БРИГА - Средње школе и факултети који могу да реализују радионице на тему менталног здравља; - Могућност за едукације просвјетних радника и стручне службе; - Устаљеност добро евалуираних пројеката (преузимање добре праксе из пројеката и њихово уврштавање у редовне програме/услуге);	ЗДРАВСТВЕНА БРИГА - Предрасуде о вакцинацији (нарочито за оне вакцине које се односе на репродуктивно здравље); - Демографска слика – старење становништва у односу на одлазак младих и рађање; - Стигме и предрасуде околине; - Пасивност јавних сервиса за емитовање програма ОСИ или уопште о здрављу; - Страх од промјена (родитељи);

- Заинтересованост већег броја донатора за финансирање здравствених пројеката на подручју града; - Континуирана сарадња невладиног и владиног сектора; - Могућност оснивања центра за савјетовање младих, предбрачног савјетовалишта; - Могућност да се на часове биологије уведе више часова сексуалног образовања (које треба да се одвија у групама мушкарци – жене), а на часове психологије више радионица за ментално здравље; - Могућност запошљавања особа са потешкоћама; - Спремност факултета за пружање подршке организацијама особа са инвалидитетом (пракса студената); - Градско партнерство: иницијатива према граду за бесплатан паркинг може да буде прилика за снажнију подршку и препознавање доприноса добровољних давалаца.	- Недовољна брига и вредновање добровољних давалаца може резултирати губицима у волонтерској бази.
СЛОБОДНО ВРИЈЕМЕ, КУЛТУРА И СПОРТ - Могућност адаптације постојећих објеката и изградња нових; - Доступност спорта у смислу разноликости активних спортских организација за обављање спортских активности; - Пројекти преко којих млади могу да се обучавају и анимирају за спортске активности – који би били организовани континуирано; - Доступност удружења која би могла да анимирају младе на квалитетније провођење слободног времена; - Могућност изградње интересантних спортских полигона (вјештачке стијене за пењање, адреналин парк, скејт парк, полигон свестраности, теретане на отвореном) који би били доступни младима; - Покретање иницијативе за умањење пореза за предузетнике који донирају финансијска средства спорту, култури и другим видовима унапређења квалитетног провођења слободног времена; - Могућност увезивања међу средњим школама како би се спојили са удружењима/установама које нуде спортске и културне садржаје и друге видове квалитетног провођења слободног времена; - Доступност друштвених мрежа које користе млади за промоцију садржаја; - Формирање јединствене инфо-промо платформе на којој би се налазили сви спортски и културни пружаоци (са важним информацијама о свом дјеловању); - Незагађена животна средина (ваздух, вода, земљиште).	СЛОБОДНО ВРИЈЕМЕ, КУЛТУРА И СПОРТ - Садржаји у просторима за младе који нису прилагођени младима (већ дјеци или старијима); - Клубови или организације који нису заинтересовани на сарадњу са другим клубовима/организацијама; - Одбијање сарадње од стране образовних институција; - Недовољно јасни системи финансирања у спорту и култури са виших нивоа власти; - Недовољна финансијска подршка.

АКТИВИЗАМ И УЧЕШЋЕ МЛАДИХ - Постојање савјета ученика; - Постојање ВРОЗА; - Вршњачки едукатори (БМК); - Постојање мрежа које млади прате и преко којих можемо да допремо до младих и промовисати медијске програме и прилике које се пружају; - Увођење календара омладинских догађаја; - УН агенције које финансирају пројекте намијењене младима; - Едукације о медијској писмености; - Организовање више неформалних едукација; - Финансирање медија како би пратили и дали адекватан термин на којем би се емитовали омладински догађаји (актуелне теме); - Развој партнерства са привредницима ИТ сектора како би понудили едукативне програме за младе у овој области; - Млади који долазе у Бању Луку ради студирања могу да буду покретачка снага и носиоци позитивних промјена.	АКТИВИЗАМ И УЧЕШЋЕ МЛАДИХ - Одлазак младих; - Неповољни општи политички амбијент како у граду тако и у држави; - Национална нетрпељивост; - Превелик утицај политике на образовни систем; - Превелико учешће политике у медијима; - Одлазак младих са села; - Недовољно развијена свијест грађана о заштити животне средине; - Нови закон о НВО.
БЕЗБЈЕДНОСТ - Донаторски програми који подржавају развој капацитета и ангажман младих жена и дјевојака за учешће у безбједносним структурама; - Донаторски програми који подржавају омладинске НВО кроз различите иницијативе; - Amber alert (систем упозоравања у случају нестанка младе особе); - Присутност донатора који финансирају развој програма који утичу на безбједност младих; - Развој мултидисциплинарних тимова у школама за рад са младима; - Повећати порезе на алкохол и цигарете; - Већи број младих на подручју града него у осталим срединама; - Ангажовање младих у јединицама цивилне заштите; - Едукација младих о кризним ситуацијама; - Анимирање младих људи за потребе волонтерског рада и пружања помоћи угроженим лицима у вријеме ванредних ситуација.	БЕЗБЈЕДНОСТ - Недостатак средстава; - Миграције становништва; - Босна и Херцеговина се налази на рутама које користе кријумчари опојних дрога од истока према западу; - Незапосленост; - Непостојање система за пречишћавање отпадних вода из јавне канализације; - Испуштање индустријских отпадних вода у површинске водотоке без третмана и у канализациони систем без предtretмана; - Велике запуштене површине са алергенима (поља зарасла у амброзију); - Један број недовршених и нефункционалних грађевинских објеката; - Климатске промјене; - Загађење водотокова, земљишта и шума; - Повећање броја моторних возила са постојећом мрежом саобраћајне инфраструктуре.

Извор: Град Бања Лука

2.5. Визија развоја омладинске политике Града Бање Луке

ВИЗИЈА: *Град Бања Лука је подржавајуће, просперитетно окружење једнаких шанси у којем сви млади људи остварују своја права, здраво одрастају и подржани су да остварују своје потенцијале. Млади укључени у друштвени и политички живот примјер су грађана друштва које је усмјерено ка знању, иновацијама и просперитету.*

Град Бања Лука одлучан је у стварању бољих услова за живот младих, а омладинска политика представља и један од најзначајнијих предуслова за успостављање квалитетне системске бриге о младима која одговара на потребе ове популације. Документ омладинске политике одражава опредјељења власти у стварању за сталним унапређењем побољшања положаја младих те њихову потпуну интеграцију у друштвену заједницу.

Као стратешки документ условљен временским роком од пет година, оквиром надлежности те прецизно дефинисаним циљевима и приоритетима, Омладинска политика Града Бање Луке за 2025–2029. морала је да буде реално конципирана. Из тог разлога она се не бави апсолутно свим проблемима које млади евидентно имају већ објективно одабраним проблемима из седам области приоритетних за младе људе у Бања Луци, а то су: рад, запошљавање и предузетништво младих; образовање и наука младих; социјална брига о младима; здравствена заштита младих; безбједност младих; култура, спорт и екологија те активизам (учешће, волонтирање и мобилност) младих. Из сваке од наведених области издвојено је четири до седам кључних проблема којима је стратегија посвећена. Два су кључна принципа којима се води овај стратешки документ и односе се на укључивање младих у процесе одлучивања те креирање једнаких шанси за све младе у Бања Луци. Ови принципи су заступљени у процесу планирања циљева, приоритета и мјера за све области.

2.5.1. Правци дјеловања Омладинске политике Града Бање Луке

Град Бања Лука определијен је да буде заједница која креира омладинске политике по мјери младих, у којој млади остварују права како би се унаприједио њихов садашњи положај, а град наставио да буде пожељан простор за генерације које долазе.

Анализа проблема и потреба младих у седам тематских области које су биле предметом истраживања у оквиру припрема за израду ове стратегије дају увида у ставове младих о стању заштићености основних вриједности друштва, постојећих сервиса и институција, те остваривања основних људских права и учешћа у процесима доношења одлука у Бањој Луци, и као таква била је полазиште за креирање одговора по мјери младих, а формулисаних у стратешке циљеве Омладинске политике Града Бање Луке.

✓ Економска перспектива (образовање и рад)

На глобалном плану, преовладава стање да за значајан број младих прелаз из школовања у радно окружење не тече глатко и није једноставан те представља период у њиховим животима означен нестабилношћу и фрустрацијама. За већину младих је учешће на тржишту рада у нивоу испод прага одговарајућег радног мјеста те је означено несигурношћу прихода и ниским квалитетом посла. Велики број младих суочен је са дугим периодима незапослености у периоду од завршетка школовања до запослења. Током ових периода у којима млада особа не обавља одговарајући посао у складу са постигнутим квалификацијама, вјештине и знања стечени током школовања и образовања почињу се осипати, застаријевати те губити на економској вриједности.⁶⁴

Друга чињеница коју ваља размотрити код процјене економске перспективе је неусаглашеност потребних и присутних вјештина на тржишту рада. Наиме, традиционалан приступ школовању и обукама за занимања не рјешава проблем несразмјера између вјештина које потенцијални радник посједује и знања и вјештина коју послодавац очекује у данашњем брзоеволвирајућем привредном окружењу. У том смислу, програми

⁶⁴ Изворник на енглеском: <https://www.un.org/development/desa/youth/wp-content/uploads/sites/21/2019/02/chapter4-wyr-2030agenda.pdf>; приступљено 30. 5. 2023. г.; превод и адаптација Института.

обука за стицање вјештина које би понудила и обезбиједила управа/влада, организације цивилног друштва и/или међународне организације могу да буду значајно средство за премоштавање ове неусаглашености тражених и расположивих вјештина и младима би пружили прилику за стицање знања везаних за обављање жељеног посла.

Са друге стране, напречи у информационо-комуникационим технологијама (ИКТ) увелико су повисили продуктивност радника те су омогућили креирање нових послова и индустрија. Млади су у нарочито повољној позицији да искористе овакве развоје имајући у виду њихову упућеност у коришћење дигиталних технологија од ране доби те отвореност ка истраживању њихове примјене у све ширем распону постојећих и нових контекста. Захваљујући технолошким иновацијама јавиле су се нове могућности запошљавања, али истовремено иновације представљају и пријетњу за оне традиционалније облике и изворе послова. Иако су млади спремнији и у бољој позицији да се снађу у изазовима развоја нових вјештина и преквалификација које знају бити нужне за очување радног мјеста у новој привреди, ипак већина младих буде искључена из оваквих прилика. Иако се Град Бања Лука посветио обезбјеђењу подршке за образовање младих кроз додјелу стипендија средњошколцима и студентима додипломског студија, посебно за дефицитарна звања, млади углавном нису оптимистични да ће им пружено формално образовање помоћи код евентуалног запослења у струци.

Иако Град Бања Лука нуди изванредне прилике за образовање, а стопа запослености на нивоу Републике Српске и у Бањој Луци показује узлазни тренд, док стопа незапослености показује тренд опадања, примјећује се релативно висок интерес младих за трајни одлазак у иностранство, што представља значајан изазов за друштво. Млади најчешће вербализују разлоге свог одласка кроз бесперспективност у БиХ, боље услове и квалитет живота у иностранству, те боље економске услове и прилике у другим државама.

Анализа података о разлозима због којих млади из Бање Луке размишљају о одласку у иностранство показује неколико кључних фактора:

- 49,7% – „Бољи услови рада и веће могућности запослења у иностранству“ сугерише да економске прилике играју значајну улогу у одлуци младих да напусте Бању Луку. Недостатак стабилних послова и перспектива унутар земље може потицати младе људе да траже боље прилике изван граница државе;
- 43,6% – „Бољи стандард и квалитет живота у иностранству.“ Ово указује на жељу младих за побољшањем квалитета живота, укључујући приступ бољим здравственим услугама, образовању, становању и осталим аспектима живота који могу да буду недоступни у Босни и Херцеговини;
- 30% – „Недостатак перспективе у БиХ.“ Висока стопа указује на осјећај несигурности и недостатка јасних путева за напредак унутар земље. Млади се осјећају ограничено у погледу каријерних могућности и животног стандарда, што их потиче на размишљање о одласку у иностранство.

И кроз Истраживање положаја и потреба младих и кроз фокусну групу младих у Бањој Луци као једна од пријетњи безбједности економске перспективе младих наведено је да понуда радних мјеста није адекватна, да послодавци траже већ искусан кадар па млади немају велике шансе за запослење јер нису конкурентни. У оваквом окружењу, тренутно виђење економске перспективе младих у Бањој Луци није охрабрујуће, уноси стрес и стрепње младих особа у процесу планирања будућности, па их много размишља о одласку.

✓ **Перспектива стабилности друштвеног окружења (становање, здравствена заштита, социјална заштита и мобилност)**

Стамбено питање је важан аспект квалитета младих, посебно када младе особе треба да се осамостале. Истраживање положаја и потреба те анализа одговора младих из Бање Луке упућује на податак да тек једна четвртина младих (24,1%) живи одвојено од родитеља (као подстанари или у сопственој некретнини). Разлога због којих је младима изазовно да се стамбено осамостале (купе или изнајме некретнину за себе) је неколико; највећим дијелом су то финансијска нестабилност, ниска примања, али и традиција. Млади препознају важност програма који им омогућавају да се осамостале и започну самосталан живот, независно од родитеља, или који им на неки начин у томе доприносе, али је видљиво да само фрагментарно препознају програме који им се нуде или на које могу аплицирати, а што указује на додатну потребу да се

овакви програми јасније, конкретније и адекватније искомуницирају према младима, како би се повећала њихова видљивост, а потенцијално и искористивост.

Према анализи расположивих података и ставова младих о здравственој заштити која је на располагању кроз јавне здравствене установе у Бањој Луци и оцјена квалитета услуга које нуде локални домови здравља, највећи је удио младих који су нити задовољни нити незадовољни (41,5%) услугама дома здравља у њиховој локалној заједници. 28,7% младих је задовољно и у потпуности задовољно услугама које пружа њихов дом здравља, а 25,1% младих незадовољно и потпуности незадовољно услугама које пружају дом здравља са пратећим амбулантама у њиховој локалној заједници. Жене су у већем постотку задовољне или у потпуности задовољне пруженим услугама (33,5%), док је код мушкараца тај постотак нешто нижи (25,3%). Ови подаци сугеришу родно зависне разлике у перцепцији квалитета услуга здравствених установа. Важно је разумјети специфичности тих ставова како би се прилагодили услуге и побољшало задовољство корисника, посебно код мушкараца, који чешће изражавају незадовољство услугама пруженим од домова здравља у њиховим заједницама. Када на ово додамо и константан тренд одласка здравствених радника из БиХ, јасно је да здравствена брига младих не доноси безбједност, а што се очитује и тиме да велики број младих не обавља систематске прегледе, а да врло мали постотак младих жена редовно контролише и прати своје репродуктивно здравље и здравствено стање.

Имајућу у виду податке о изложености младих насиљу (44,5% испитаника са потврђеним одговорима о изложености насиљу), ништа боља ситуација није ни са бригом о менталном здрављу – скоро 56,2% младих никада није осјетило потребу да о свом здрављу разговара са психологом, док је 38,2% младих посјетило психолога у одређеном периоду свог живота и обратило се за савјет или консултације. Резултати показују да је постотак мушкараца који су посјетили психолога 36%, док је међу женама тај постотак нешто већи и износи 39,7%. Када се анализира према добним групама, млади у доби од 15 до 19 године најрјеђе посјећују психолога (32,3%), док остале добне групе чешће посјећују психолога. Када се гледа према локацији, већи постотак младих из градских подручја (39,9%) посјетио је психолога у упоредби са младима из ванградског подручја (31,1%). Врло је уочљива разлика међу младима из градских и ванградских подручја када је у питању група младих који нису никада били код психолога. Ова два посљедња податка указују на потребу додатне промоције бриге о менталном здрављу међу младима из ванградских подручја.

Социјална сигурност младих у општини Бања Лука директно је везана за приходе који се остварују у домаћинствима у којима млади живе, па је значајан податак да 16,7% младих нема никакве личне приходе, што указује на недостатак финансијске независности у овој групи. 28,5% младих није било вољно открити информације о својим примањима. Међу онима који су дијелили информације о личним приходима, 10,5% их је изјавило да располаже сумом до 200 КМ мјесечно. За 22,6% младих који остварују приходе, тај приход се креће у распону од 200 до 1.000 КМ. Ваља напоменути да је од 1. јануара 2024. г. минимална плата у Републици Српској 900,00 КМ. Према подацима из истраживања, 43,4% младих није имало примања или је имало примања мања од минималне плате. Додатно, значајан податак је да једна петина младих (21,8%) има приходе преко 1.000 КМ.

✓ **Безбједност од криминалитета и врсте насиља који представљају опасност за младе**

Задовољство општом и безбједносном ситуацијом у мјесту у којему боравимо је врло важан фактор општег квалитета живота, а млади из Бање Луке су у већој мјери задовољни безбједносном ситуацијом. Но, податак да 39% младих није задовољно и да не осјећа безбједност у својој заједници указује на потребу константног рада. Млади су изложени ризицима по безбједност у истој мјери као и остатак становништва, али због своје специфичности чешће постају жртве различитих кривичних дјела попут експлоатације, али и занемаривања и/или насиља у породици, вршњачког насиља, насиља на интернету, партнерског насиља те насиља на радном мјесту.

Омладинском политиком РС од 2023. до 2027.⁶⁵ дефинисана су 4 стратешка циља:

- унаприједити прилике и интерес младих за бољи живот (одрживост и повратак) у Републику Српску;

⁶⁵ Ибид

-
- подстицати иницијативу и одговорно дјеловање младих у заједници;
 - подстицати развијање здравих животних стилова младих и одговорног односа према околини; и
 - промовисати изврсност и стварање узора код младих.

На основу података о положају и потребама младих у граду Бањој Луци, овом омладинском политиком постављају се три стратешка циља, усаглашена са стратешким циљевима Омладинске политике РС 2023–2027, а који се достижу кроз испуњење и реализацију приоритетних праваца дјеловања постављених на нивоу локалне управе.

3. СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ

Стратешки циљ 1 – град Бања Лука као образовни и пословни центар је примјер заједнице која младима обезбјеђује предуслове за одржив развој.

Приоритет 1.1. Унаприједити подршку образовању младих кроз квалитетно образовање, како формално тако и неформално, које олакшава стицање знања и вјештина којима остварују своје дугорочне циљеве у даљем школовању и на тржишту рада.

Приоритет 1.2. Креирати стимулативан амбијент који унапређује конкурентност, подстиче предузетништво, а младима олакшава приступ тржишту рада и запошљавање.

Стратешки циљ 2: Бања Лука је примјер града који младима обезбјеђује хуману безбједност; млади Бање Луке имају социјалну заштићеност, промовишу здраве животне стилове и навике и безбједни су у свом граду.

Приоритети 2.1. Млади Бање Луке су добро информисани и без препрека користе права и програме социјалне и здравствене бриге.

Приоритет 2.2. Подршка младима у стамбеном збрињавању креира основ за останак и повратак младих у Бању Луку.

Приоритет 2.3. Безбједност за све – млади су информисани и едуковани о облицима насиља у заједници и школи те знају коме могу да се обрате за помоћ у ризичним ситуацијама.

Стратешки циљ 3: Млади Бање Луке су примјер изврсности одговорног дјеловања младих у заједници.

Приоритет 3.1. Млади на квалитетан начин проводе слободно вријеме захваљујући богатим и промовисаним културним и спортским садржајима према младима.

Приоритет 3.2. Млади Бање Луке су активни учесници у демократском друштву кроз адекватну системску подршку за омладинско организовање, учешће у одлучивању, волонтеризам, информисање, бригу о околини и друга питања од значаја за младе.

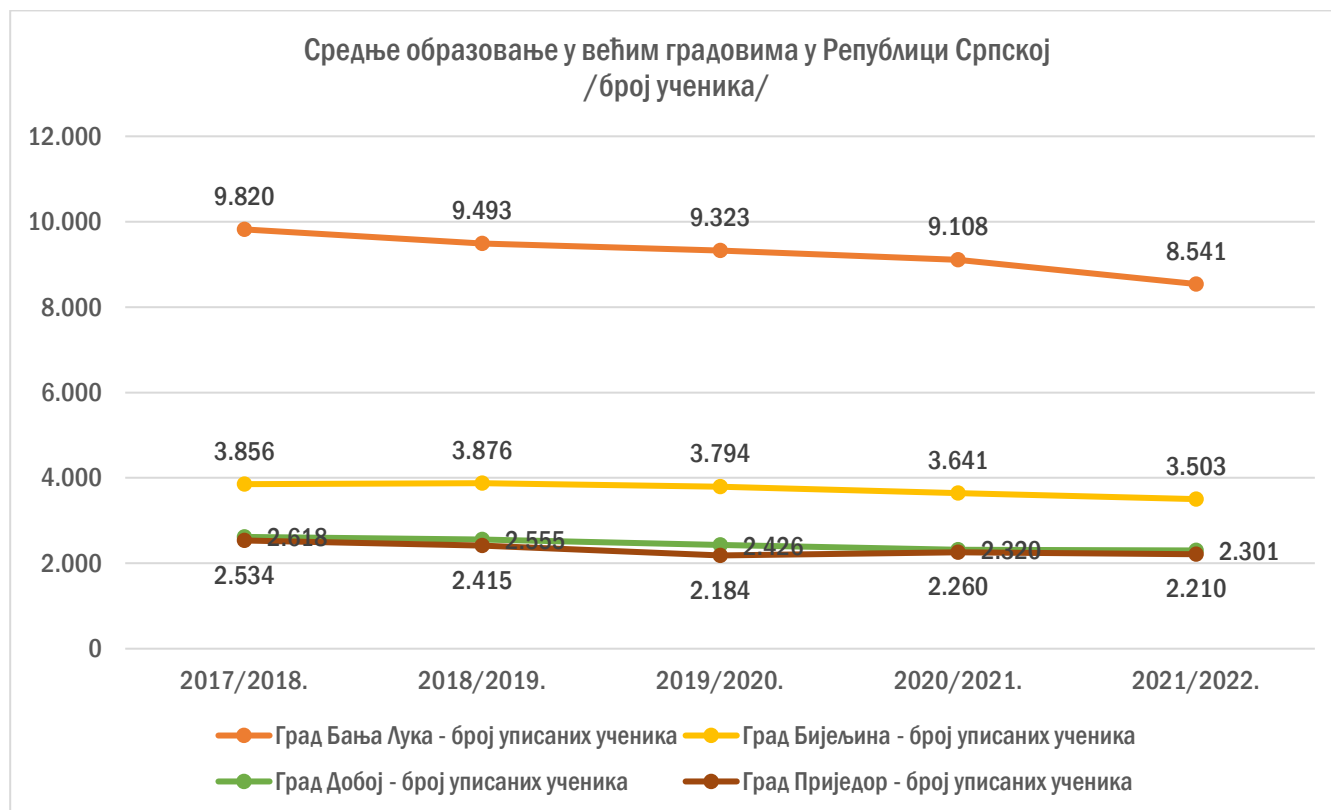
Стратешки циљ 1 – град Бања Лука као образовни и пословни центар је примјер заједнице која младима обезбјеђује предуслове за одржив развој

Приоритет 1.1. Унаприједити подршку образовању младих кроз квалитетно образовање, како формално тако и неформално, које олакшава стицање знања и вјештина којима остварују своје дугорочне циљеве у даљем школовању и на тржишту рада.

Потребе и проблеми младих у области образовања

Проблем 1. Тренд смањења броја ученика средњих школа и студената на факултетима и континуирано смањење броја младих који након средње школе настављају школовање.

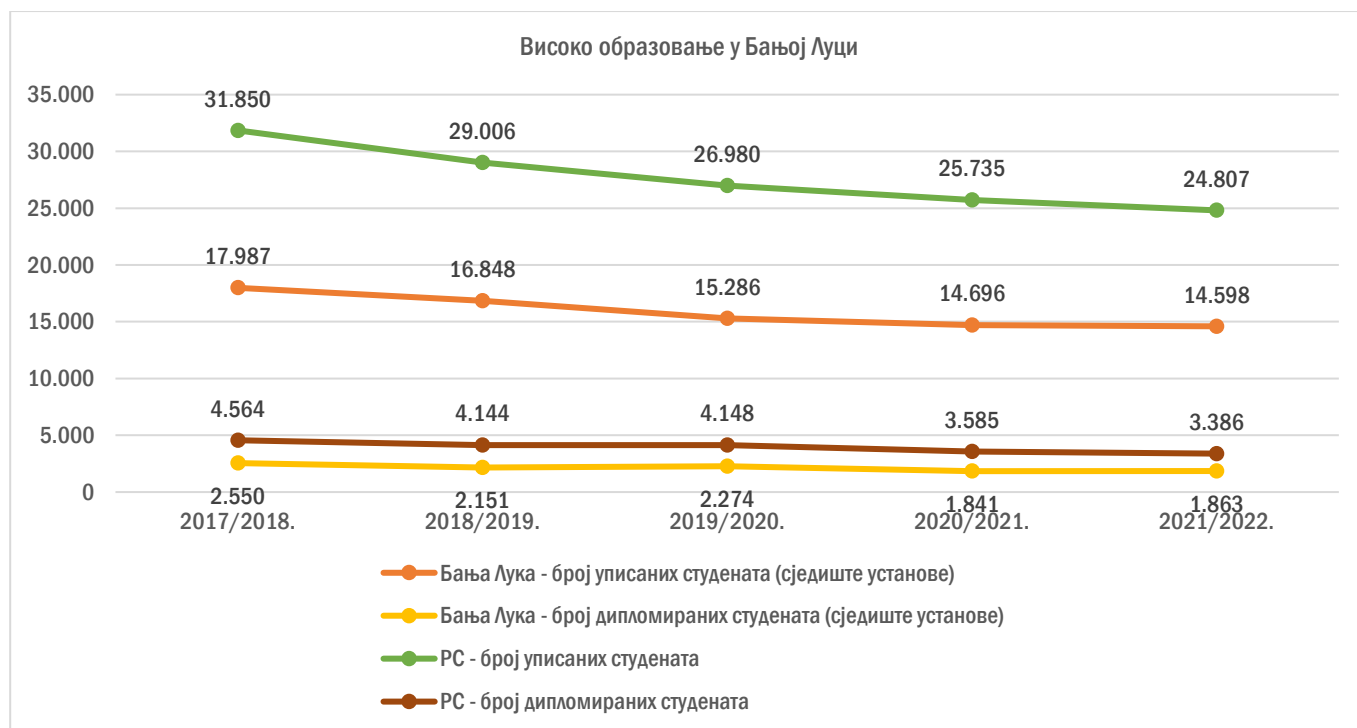
Графикон 7. Средње образовање у већим градовима у Републици Српској /број ученика по школским годинама/

Извор: Републички завод за статистику Републике Српске

Трендови уочени код средњег образовања понављају се и када се анализира високо образовање у Бањој Луци. Према промјенама броја студената који студирају на високошколским установама у Бањој Луци, видљив је негативан тренд. Наиме, високошколске установе у Бањој Луци похађало је за 18,84% мање студената у 2021/2022. академској години у односу на академску 2017/2018. Тренд је видљив, и још израженији, и када се посматра број студената који је дипломирао на високошколским установама у Бањој Луци. Односно, 2022. години је било за четвртину (26,94%) мање дипломираних студената у односу на број у 2018. годину. Ако говоримо само о студентима са пребивалиштем у Бањој Луци, примјетан је пад од 16,33% у 2021/2022. академској години у односу на 2017/2018. академску годину. Једнак тренд је и када посматрамо број дипломираних студената који имају пребивалиште на подручју Бање Луке, односно у 2018. године дипломирало их је 1.004, док је 2022. године дипломирало 718, уз пад од 28,49%.

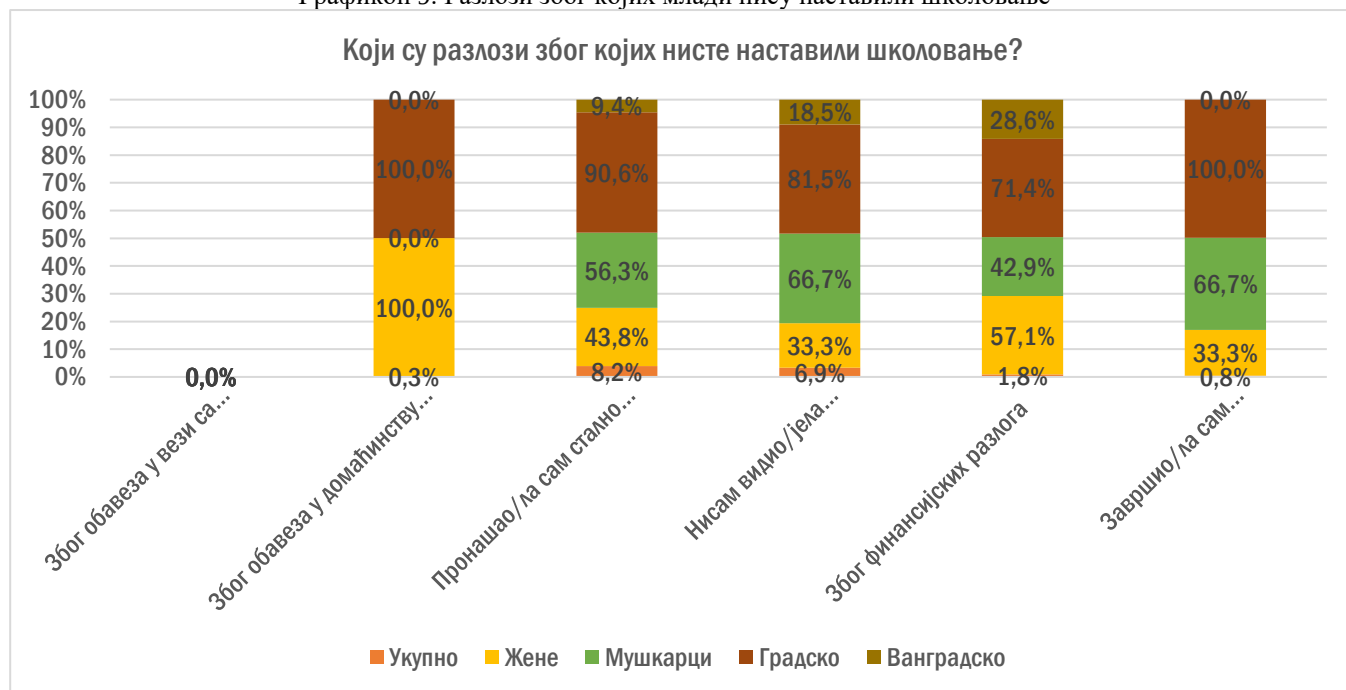
Графикон 8. Број студената (уписаних и дипломираних) у Бањој Луци и Републици Српској

Извор: Републички завод за статистику Републике Српске

Након посљедњег завршеног степена образовања, 20,3% младих Бања Луке је изјавило да нису уписали још неку вишу школу или студиј. Највише младих (од оних који нису хтјели наставити образовање) није наставило образовање због проналаска сталног запослења (8,2%). Други разлог ненастављања школовања односи се на мањак перспективе у образовању (6,9%) и он је знатно израженији међу мушкарцима у односу на жене. Битно је истакнути да финансије, иако нису доминантне, и даље представљају разлог ненаставка образовања за 1,8% младих.

Графикон 9. Разлози због којих млади нису наставили школовање

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Младе смо питали у којој мјери је образовање које су стекли током редовног школовања било адекватно за запослење или наставак школовања на вишем нивоу. Наравно, домен образовања није у директној надлежности локалне власти, али локална заједница може на различите начине да утиче на квалитет образовања и ширину понуде образовних програма.

46,4% младих Бање Луке сматра да им знање стечено током формалног образовања у великој мјери помаже за наставак школовања, док их 39% каже да им помаже у малој мјери. Да им знање стечено током школовања никако није користило за наставак образовања истиче 10,5% испитаних, што указује да млади у Бањој Луци позитивно перципирају образовање које су стекли током редовног школовања и његову функционалност у случају наставка образовања.

Када се говори о запослењу, 34,1% младих рекло је да им је претходно стечено знање помогло у великој мјери да се запосле у струци, а 37,9% истакло је да им је помогло, али у малој мјери. Никакву корист од знања стеченог током образовања за запослење у струци казало је да нема 21,3% испитаних. Формално стечено образовање је лошије оцијењено када је у питању његова функционалност приликом запослења у односу на функционалност образовања када се наставља школовање.

Проблем 2. Млади садашње формално образовање и квалитет наставе сматрају неадекватним.

Млади Бањалучани сматрају да се многе ствари морају измијенити у пољу формалног образовања како би оно било квалитетније и пружало адекватно знање, те како би имали боље шансе за наставак школовања или проналазак запослења.

Графикон 10. Адекватност образовања

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Као један од највећих недостатака 33,1% младих истакло је мањак праксе у настави, док 19,1% испитаних младих каже да су проблем преопширни наставни планови и програми.

Додатно, млади сматрају да однос наставника према ученицима и стручност наставног особља треба да буду унапријеђени. Под стручношћу се превасходно мисли на праћење актуелних трендова у образовању и да се буде у кораку са временом и образовним процесима, а у циљу што бољег приближавања наставне материје ученицима/студентима. У фокусним групама, поред недостатка практичне наставе, млади су препознали и проблеме са неадекватним учбеницима који нису у кораку са временом, те преоптерећеним наставним кадром који понекад у фокусу има испуњавање динамике предвиђених наставних јединица на штрб квалитетнијег трансфера знања.

Графикон 11. Потребне измјене у формалном образовању

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Проблем 3. Ученици средњих школа немају довољно прилика за обављањем квалитетне практичне наставе кроз наставни план и програм која би их припремила за тржиште рада.

Практична настава представља врло важан дио процеса образовања ученика за било које занимање, како би ученици теоретски дио који уче током школовања могли да примијене касније у раду.

Према резултатима анкетања, чак 52,3% младих праксу није имало никако или је праксу обављало рјеђе од једном седмично.

Графикон 12. Практична настава

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

У фокусним групама смо са младима испитивали ставове и мишљења како бисмо боље разумјели садашње стање и потребе младих од практичне наставе. Генерално млади сматрају да пракса у образовном процесу треба да буде редовнија, повезанија са пословима за које се млади школују и осмишљена на начин да повезује компаније које послују у одређеним браншама и образовне установе.

Проблем 4. Различит интерес добних група младих за неформално образовање.

Налази истраживања показују да млади у Бањој Луци похађају неформално образовање у знатној мјери и да је скоро половина младих (49,7%) похађала неки вид неформалног образовања, а 43,1% их је заинтересовано да то раде у будућности. Млади од 15 до 19 година су група која је најчешће укључена у неформално образовање, гдје је 53,2% младих у овој добној групи похађало неки вид неформалних едукација. Међутим, када се у овој групи пропитује жеља за даљим неформалним образовањем, видљив је пад интереса. Група младих која најмање похађа неформално образовање је у доби од 20 до 24 године старости (45,9%), но истовремено баш ова група изражава највећи интерес за похађањем неформалног образовања у будућности. На фокус групама смо настојали да разумијемо зашто долази до пада интереса за даљим образовањем код најангажованије групе младих, и према изјавама учесника, ради се о преоптерећењу и жељи за ублажавањем животног темпа. Наиме, млади ове групе поред школских обавеза имају додатне едукације или активности те им такав темпо обавеза оставља јако мало слободног времена. Но, како се смањују притисци и обавезе (у школи или породици), поново се у одраслијој доби јавља интерес да похађају додатне облике едукације.

Интерес младих из ванградских средина да похађају неформално образовање мањи је у односу на вршњаке из градских средина. Такође, мушкарци показују знатно мањи интерес за овим видовима едукације у односу на жене. Учесници фокусних група (мушкарци) су у већој мјери вербализовали да губе интерес за оваквим видовима едукације, те да похађају само оне облике који су им потребни због посла, факултета или усавршавања и сл.).

Графикон 13. Похађање курсева

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Теме неформалног образовања које су млади најчешће похађали и за које се и у будућности интересују су курсеви страних језика и усавршавање различитих ИТ вјештина (програмирање, веб-дизајн, фото и видео уређивање, 3Д дизајн и сл.). Усавршавање ИТ вјештина је тражено у врло широком спектру – од доквалификација и развоја постојећих вјештина, преквалификација, до учења из интринзичне мотивације за новим знањима. Додатно, постоји база интересовања за курсеве и едукације који се тичу педикира, маникира, и сл. естетских интервенција, за што интерес исказују доминантно жене. Такође, постоји интерес и за развојем меких вјештина *soft skills* уз широк дијапазон тема које су млади наводили у оквиру ове категорије.

Приликом креирања програма и понуде неформалног образовања потребно је разумјети да, уопште, у Бањој Луци млади исказују интерес за неформалним образовањем, али само за едукацијама у областима и вјештинама које могу врло директно да ставе у функцију. Према младима који показују губитак интереса или замор неформалним едукацијама потребно је другачије приступити у креирању садржаја и понуде неформалних едукација. Конкретно, ваљало би да се додатно испитају потребе младих за неформалним образовањем на подручју Бање Луке, њихова мотивација за учешћем у облицима неформалног образовања, те да се прикупе подаци који ће узети у обзир различите старосне групе, полну структуру те мјесто боравка младих.

Проблем 5. Веома мали постотак младих у Бањој Луци прима стипендију.

Од младих који су анкетирани у склопу истраживања, 9,2% их је казало да прима стипендију од Града. Поред Града, млади најчешће имају стипендију од ентитета, чију стипендију има 1,8% младих. Никакву стипендију не прима 81,5% младих који су анкетирани.

Иако Град Бања Лука додјељује стипендије ученицима средњих школа и редовним студентима који имају пребивалиште у овој локалној заједници, млади који конкуришу за стипендију за успјех могу да остваре право на њу само ако се школују за занимање које је утврђено као суфицитарно за ту академску годину. Током разговора у фокусним групама млади су врло јасно искомуницирали да Град има препознат план стипендирања који је младима доступан, упознати су са њим и знају да много њихових вршњака има стипендију од Града.

Графикон 14. Стипендирање младих

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Проблем 6. Образовна инфраструктура у Бањој Луци није dostatна да задовољи потребе младих за образовањем.

Иако Бања Лука обилује основним и средњим школама, радна тематска група је истакла изазов одржавања, опремљености и модернизације постојеће инфраструктуре школских зграда, а како би млади имали добре услове за учење и рад. Уназад неколико година разговара се о иницијативи за изградњом средњошколског центра. Као приоритетно наведена је и потреба за редовним материјално-техничким опремањем постојећих објеката средњих школа и унапређењем санитарних и радних услова.

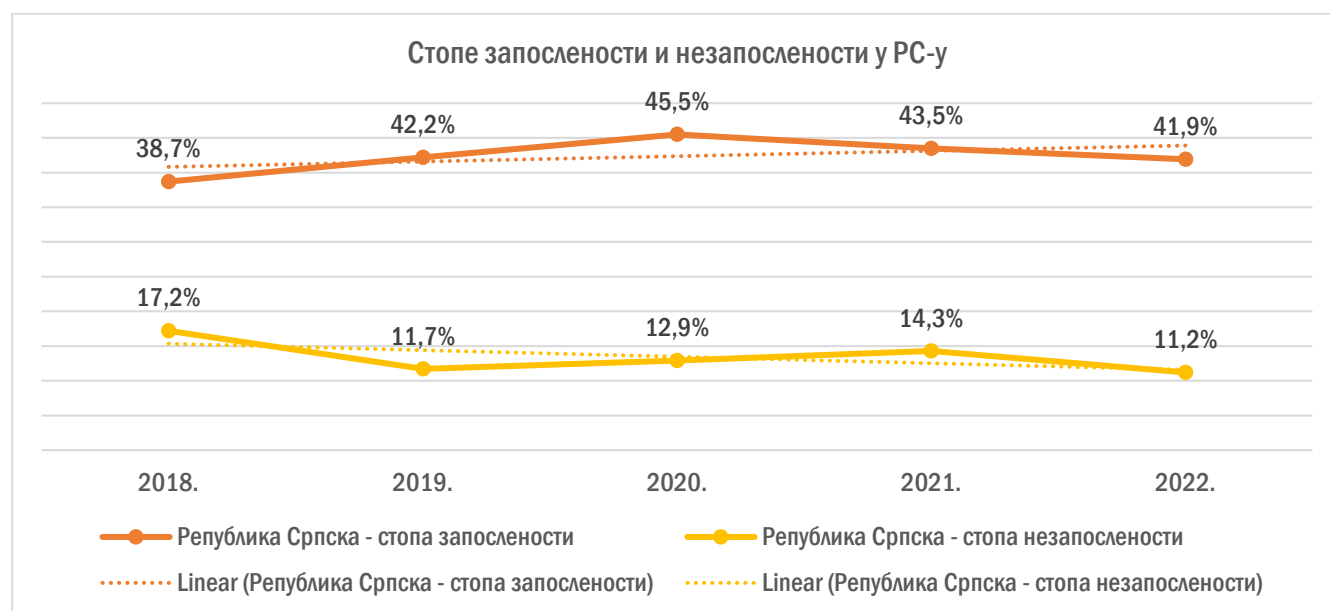
Приоритет 1.2. Креирати стимулативан амбијент који унапређује конкурентност, подстиче предузетништво, а младима олакшава приступ тржишту рада и запошљавање

Потребе и проблеми младих у области запошљавања и предузетништва

На крају 2022. г. у Републици Српској је било запослено 266.309 лица, док је лица која активно траже посао било 96.005. Када гледамо податке у ширем временском прозору (2018–2022), може да се уочи тренд раста броја запослених на нивоу ентитета, те је број евидентираних запослених порастао за 7,65% у односу на стање из 2018. г.

Стање у Бањој Луци је слично као на нивоу Републике Српске. На крају 2022. године у Бањој Луци је било запослено 76.959 лица. У односу на 2018. годину, дошло је до пораста броја евидентираних запослених лица за 10,26%. Када говоримо о лицима која су евидентирана да траже запослење, у 2018. години у Бањој Луци је посао тражило 9.156 лица, док је у 2022. години посао тражило 5.338 лица, што је смањење од 41,7%.

Графикон 15. Стопе запослености и незапослености у Републици Српској

Републички завод за статистику Републике Српске⁶⁶

Према одговорима испитаника, мање од трећине, односно 29,7% младих је у тренутку анкетирања било запослено на пуно радно вријеме. Додатно, 3,1% их је било запослено на пола радног времена, док је повремено запослених (укључујући фриленсере) било 6,4%. Уз приправнике, стажисте и samozапослене младе, може да се закључи да је 48,5% младих имало неки вид радног ангажмана у тренутку анкетирања. Ово не значи да је овај постотак младих и запослен у складу са дефиницијом о запослености надлежних органа.

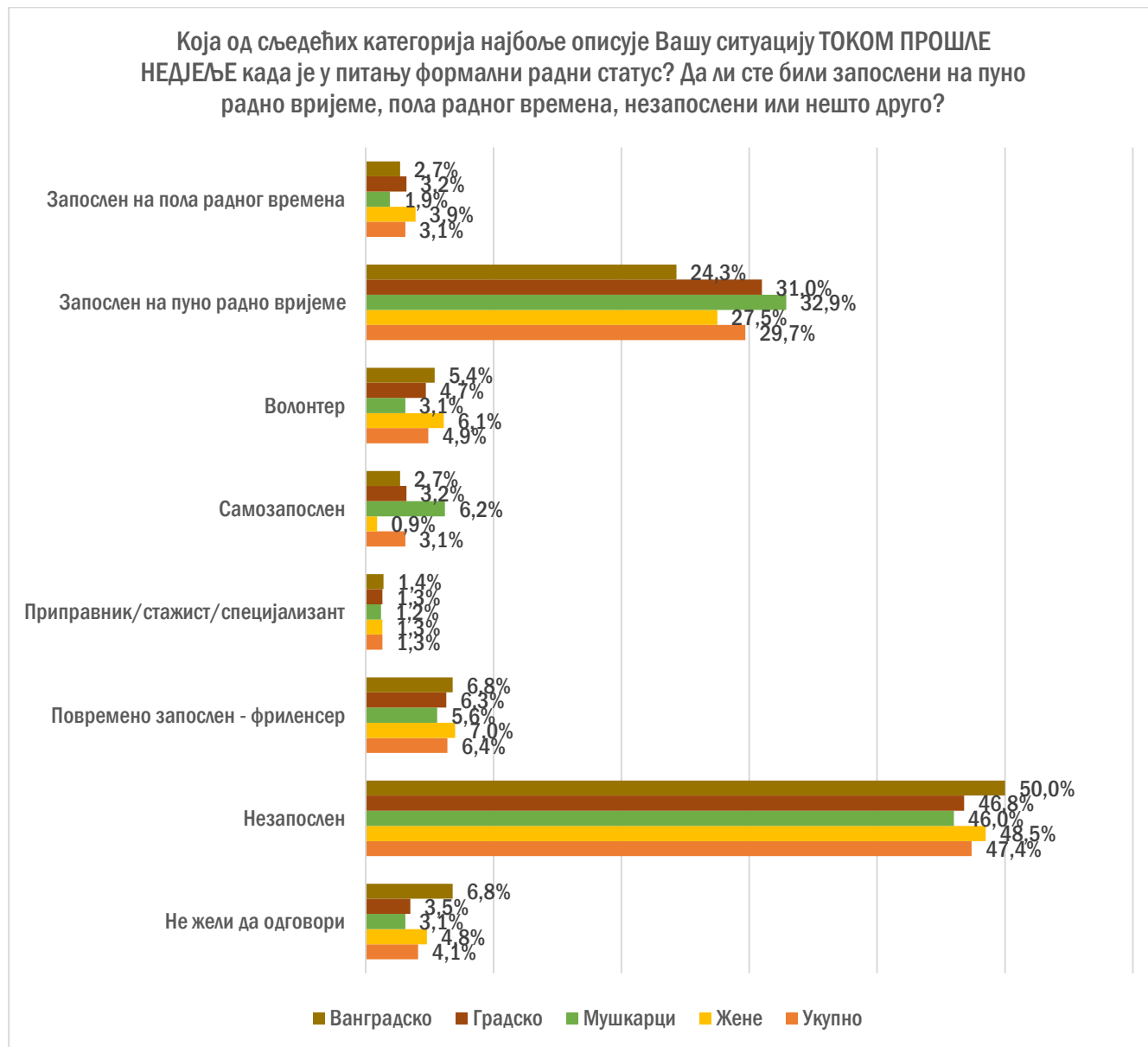
Са друге стране, 47,4% младих је рекло да је било незапослено у тренутку анкетирања. Према подацима из претходне анализе⁶⁷ из 2017. године, запослених је било 32,4%, док је незапослених младих било 60,12%. Подаци о запослености и незапослености младих који су прикупљени током анкетирања треба да

⁶⁶ Републички завод за статистику РС-а. Статистички годишњак (2019–2023). Доступно на: <https://www.rzs.rs.ba/front/category/8/?page=1>, приступљено 29. 3. 2024. г.

⁶⁷ Град Бања Лука, Савјет омладинских организација Бање Луке (2017). Омладинска политика Града Бања Лука за период 2018–2022, доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2018/02/omladinska_politika-1.pdf/

се узму са резервом јер је приказани постотак (не)запослености израчунат на основу процјене младе особе да ли она себе дефинише као запослену, незапослену или по некој другој понуђеној категорији. Узимајући у обзир доб испитаника, друга истраживања, постојање рада „на црно“ и различите методологије које се користе за истраживање тржишта рада, врло тешко може да се одреди прецизно стање запослености и незапослености младих.

Графикон 16. (Не)запосленост младих у Бањој Луци

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

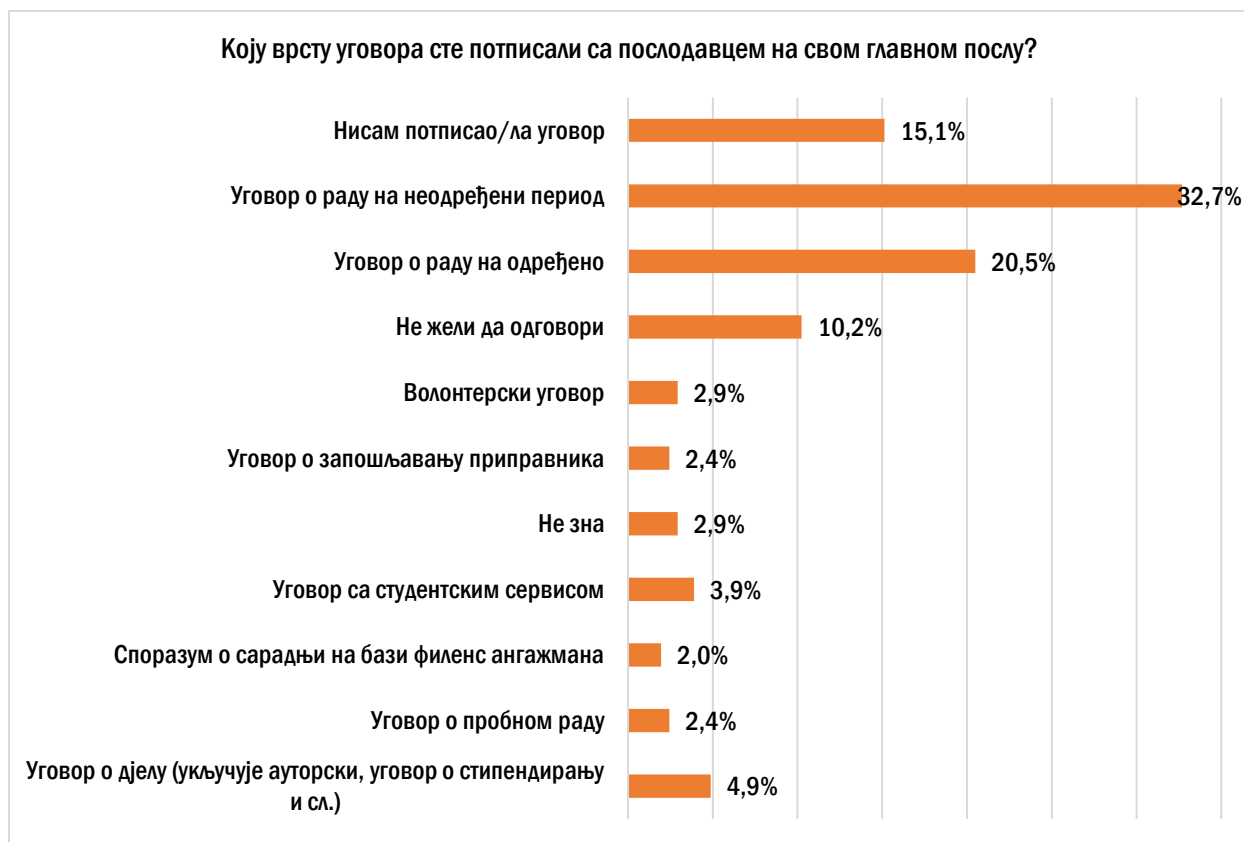
Проблем 7. Млади који раде без уговора са послодавцем не уживају радничка права и немају правну сигурности.

Анализом одговора примијећен је забрињавајући податак да 15,1% младих који су изјавили да су запослени нема потписан уговор са послодавцем. Феномен „рада на црно“ међу младима у Бањој Луци захтијева одређену пажњу и приступ како би се ријешило. Важно је истакнути да је „рад на црно“ у нешто већој мјери изражен међу младима у доби од 15 до 19 година (7,3%), док тај постотак код младих у доби од 25 до 30 година износи 3,4%. Током фокус група са младима се мало више разговарало о ризицима рада

„на црно“ и несигурности на тржишту рада. Учесници фокус група су свјесни ових ризика и наводе да се најчешће овакав рад дешава на сезонским пословима и пословима који не захтијевају квалификацију радника. Млади овакве сезонске и физичке послове „на црно“ углавном прихватају спорадично и као вид прибављања депарца. Занимљиво је да 10,2% младих није жељело да одговори какву врсту уговора има са послодавцем, те овај податак указује на високу стопу одбијања одговарања на ово питање, а што може да утиче на ваљаност прикупљених података.

Ови подаци указују на потребу едукације младих о њиховим правима како би се смањила учесталост овог проблема међу младима.

Графикон 17. Врста уговора код запослених младих

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Међу преосталим запосленим младима најчешћи облик уговора је уговор о раду на неодређено вријеме (32,7%), слиједи уговор о раду на одређено вријеме (20,5%). Такође, ваља напоменути да 4,9% младих има потписан уговор о дјелу или ауторском хонорару, док уговор са студентским сервисом има 3,9% радно ангажованих младих.

5,4% младих има потписан волонтерски уговор, док 4,8% запослених младих има потписан приправнички уговор. Ови подаци указују на разноликост уговорних облика међу младима, али и на потребу за јачањем радничких права и правне сигурности запослених младих.

Проблем 8: Неконкурентност младих на тржишту рада и неусклађеност образовања и понуде радних мјеста.

Само једна петина (20,4%) младих који су изјавили да су били на неки начин радно ангажовани изјавила је да ради посао у својој струци, за који се школовала. Са друге стране, 50,2% младих није запослено у струци за коју су се школовали, док 19,5% младих дјелимично обавља посао за који су се школовали. Наведени постоци показују да је потребно да се увезу потребе тржишта рада са формалним образовањем, гдје ће да се повећа број младих који раде у струци за коју су се школовали.

Графикон 18. Однос образовања и радног мјеста

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Млади су током фокусних група истакли да, према њиховом мишљењу, Бања Лука нема довољну понуду радних мјеста да би могли да се запосле, а истакли су и повећано затварање постојећих фирми. Додатни отежавајући фактор у њиховом запослењу млади виде у недостатку искуства за одређене послове, а искуство им се тражи приликом конкурсања за запослење. Односно, нису довољно конкурентни на тржишту рада јер немају почетно искуство које већина послодаваца тражи.

Проблем 9. Постојећи систем не нуди довољну подршку за предузетништво младих.

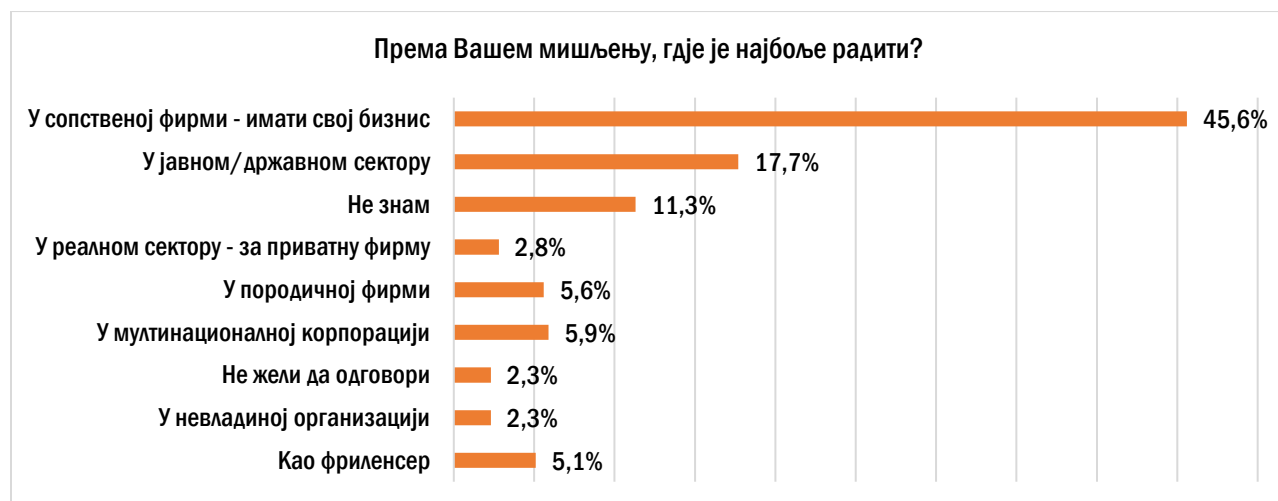
Када је ријеч о преференцијама у вези са радним мјестом, млади у Бањој Луци показују значајне промјене у односу на традиционална схватања. Наиме, скоро половина младих, тачније 45,6%, изразила је преференцу за сопствени посао или предузетништво. Државна фирма се налази на другом мјесту са 17,7% младих који сматрају да је то најбоље радно мјесто. Трећу групу пожељних послодаваца чине мултинационалне корпорације и породичне фирме. Рад као фриленсер преферира 5,3% младих Бање Луке, док свега 2,3% младих преферира рад у невладиним организацијама. Ови подаци указују на промјене у перцепцији младих у вези са идеалним радним мјестом, са нагласком на сопственом бизнису као пожељном избору. На фокус групи млади су изнијели већу заштићеност радничких права у односу на друге послодавце као разлог због којег државу и њене институције и компаније виде као адекватног послодавца.

Значајан је интерес младих Бање Луке за покретање сопственог бизниса, при чему је 55,6% испитаника изразило жељу за покретањем сопственог предузећа, али тренутно није у могућности то да оствари. У 2017. години⁶⁸ било је 59,58% младих који су одговорили да су размишљали о покретању сопственог бизниса.

Младих који већ активно раде на покретању сопственог бизниса има 9,5%, те је незнатно више мушкараца у односу на жене у овој групи. Млади у добној групи од 25 до 30 година су у нешто већој мјери спремнији покренути сопствени бизнис и већ су га покренули. У доби од 20 до 24 године налази се највише младих који желе покренути бизнис, с тим да немају могућности да га покрену. Додатно, млади из старосне групе од 20 до 24 године су у највећој мјери рекли да већ активно раде на покретању бизниса.

⁶⁸ Град Бања Лука, Савјет омладинских организација Бања Лука (2017). Омладинска политика Града Бање Луке за период 2018–2022, доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2018/02/omladinska_politika-1.pdf/

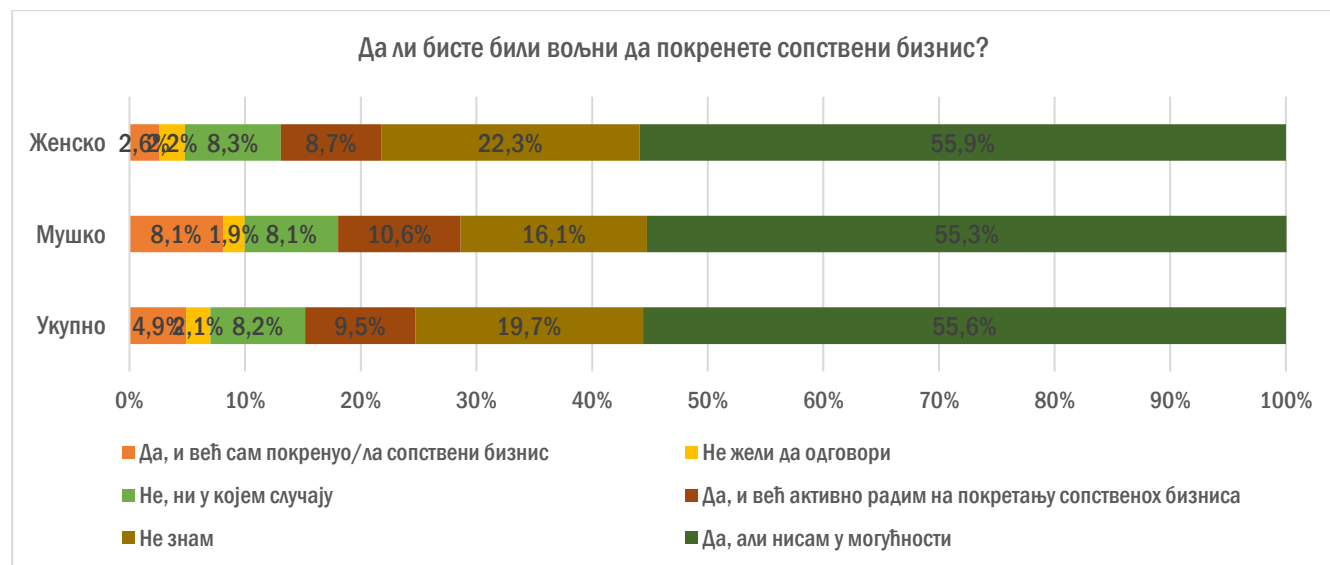
Графикон 19. Најбоље радно мјесто

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Занимљиво је да 19,7% младих не зна да ли би хтјело да покрене бизнис, те су жене нешто неодлучније у односу на мушкарце по овом питању. Додатно, резултати показују да већи број младих мушкараца (8,1%) већ има свој бизнис у поређењу са младим женама (2,6%).

Графикон 20. Став младих о покретању сопственог бизниса

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Млади из Бање Луке изражавају висок интерес за различите облике подршке у покретању сопственог бизниса, при чему финансијска подршка предњачи са чак 56%. У претходној анализи⁶⁹ овог типа било је 63,8% младих који су рекли да је недостатак финансија кључни разлог због којег се не одлучују да покрену сопствени бизнис. Осим тога, млади истичу потребу за едукативном подршком о бизнису (17,2%) и савјетодавног/менторског подршком (15,9%) током развоја и покретања бизниса. Додатно, млади су истакли и потребу за другим врстама подршке, попут професионалне подршке специфичној дјелатности, подршке у тржишном повезивању с купцима те правне подршке. Ова разнолика очекивања од подршке сугеришу на важност интегрисаних програма подршке који би обухватили различите аспекте предузетничког развоја.

⁶⁹ Град Бања Лука, Савјет омладинских организација Бања Лука (2017). Омладинска политика Града Бања Лука за период 2018–2022, доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2018/02/omladinska_politika-1.pdf/

Графикон 21. Подршка за покретање сопственог бизниса

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Ови подаци указују на комплексност изазова с којима се евентуални млади предузетници суочавају и сугеришу на потребу за подршком и ресурсима који би омогућили младима остваривање предузетничких амбиција, посебно женама које исказују интересовање за предузетништво, али наилазе на препреке у остваривању тог циља.

У складу са тим, локалне заједнице које желе да подрже бизнисе младих требало би да развијају свеобухватне програме подршке који не само што укључују финансијска средства већ и пружају едукацију, менторску подршку и ресурсе за специфичне индустрије, чиме се повећава шанса за одржив и успјешан развој младих предузетника.

На фокус групама смо провјерили да ли су одговори младих о покретању бизниса заиста одраз њихових ставова и понашања, или је у питању давање социјално пожељних одговора. У одговорима младих могли смо да закључимо да је знатан дио њих већ размишљао или размишља о покретању сопственог бизниса, те да неки од њих већ дјелују у бијелој или „сивој“ зони пословања. Примјери које смо чули говоре о великој креативности и жељи младих да се економски осамостале, али и о изазовима тржишта и административног окружења са којима се ваља носити и гдје би им била неопходна подршка да своје таленте и креативност претворе у одржив извор прихода.

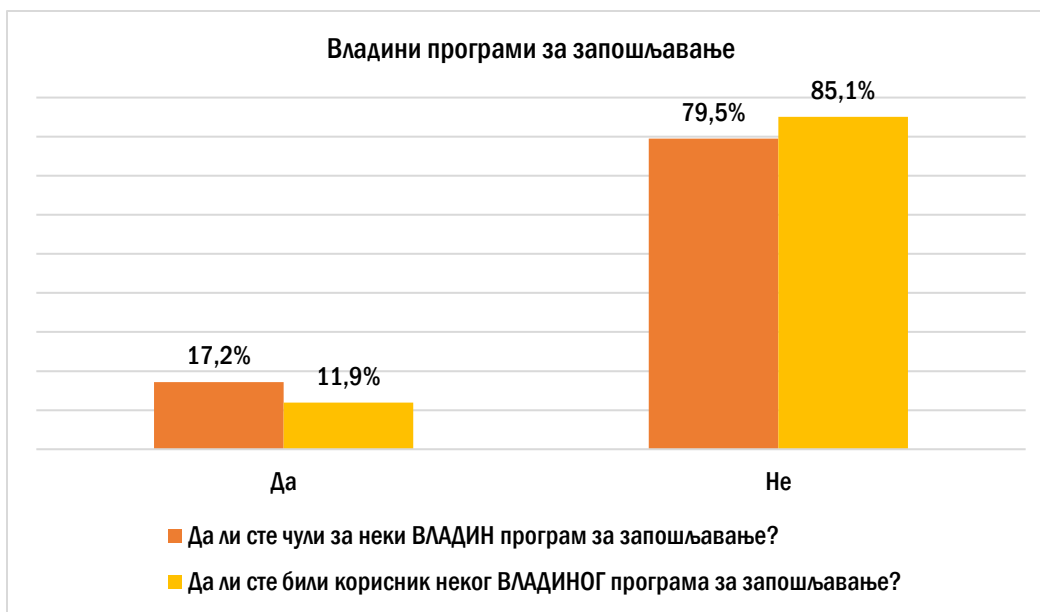
Проблем 10: Слаба информисаност и слаба искоришћеност владиних програма запошљавања.

Резултати анализе показали су потребу за (ре)креирањем, али и адекватном промоцијом владиних програма за запошљавање. Наиме, тек 17,2% испитаних младих изјаснило се да је чуло за неки владин програм за запошљавање, а са друге стране, од оних који су чули за овакве програме запошљавања, њих само 11,9% су били корисници неког владиног програма за запошљавање. У односу на укупан узорак, то је 2,1% младих који су користили неке владине програме запошљавања.

Ова ситуација сугерише да постоје одређени изазови у комуникацији између владиних институција и младих када је ријеч о доступним програмима за запошљавање. Повећана свијест међу младима о постојању ових програма, уз побољшан приступ информацијама, могла би да повећа ефикасност тих

програма и допринесе смањењу незапослености међу младима. Стога је важно да се ради на побољшању видљивости, приступачности и промоцији владиних програма за запошљавање како би се подстакло њихово коришћење међу младима.

Графикон 22. Познавање владиних програма за запошљавање

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Стратешки циљ 2 – Бања Лука је примјер града који младима обезбјеђује хуману безбједност; млади Бање Луке имају социјалну заштитеност, промовишу здраве животне стилове и навике и безбједни су у свом граду.

Приоритет 2.1. Млади Бање Луке су добро информисани и без препрека користе права и програме социјалне и здравствене бриге

Потребе и проблеми младих у области социјалне бриге и здравствене заштите

Говорећи о програмима из домена социјалне бриге које локална власт има, а које млади препознају и за које су чули, издваја се већ поменуто стипендирање студената и ученика. Додатно, знају и за програме који се тичу бесплатних уџбеника и превоза. Такође, напоменули смо да су млади фрагментарно упознати са програмима који се тичу подршке рјешавању стамбеног питања те подршке младим брачним паровима у домену биомедицински потпомогнуте оплодње.

Проблем 1. Положај младих са инвалидитетом.

Према подацима Републичког завода за статистику, у 2022. години су у Бањој Луци живјела 1.954⁷⁰ малолетна лица која су била корисници социјалне заштите (у овај број улазе и лица која по Закону не потпадају у категорију младих јер су млађа од 15 година). У овој групи је било 700 лица која могу да се подведу под категорију лица са инвалидитетом. Иако Град Бања Лука улаже напоре да прилагоди инфраструктуру како би олакшао кретање лица са инвалидитетом, још увијек постоји значајан број јавних установа града Бање Луке гдје је потребно прилагођење улаза и простора установе како би се омогућило лицима са инвалидитетом да самостално користе услуге. Набавком опреме са звучним и сензорним опцијама унутар јавних установа олакшао би се приступ корисницима и већи број лица са инвалидитетом би самостално могао да користи услуге у установама.

Проблем 2. Млади су недовољно информисани о бесплатним савјетовалиштима у оквиру ЈУ „Центра за социјални рад“ Бања Лука.

Иако Центар за социјални рад Бања Лука у складу са законом о социјалној заштити поред водитеља случаја има савјетодавне услуге у оквиру породично-правне заштите (у случајевима пријаве вршњачког насиља, ако имају сметње у развоју, ако су родитељи у поступку развода брака и потребно је укључивање органа старатељства), млади или немају довољно информација или су стигматизовани да користе ове капацитете.

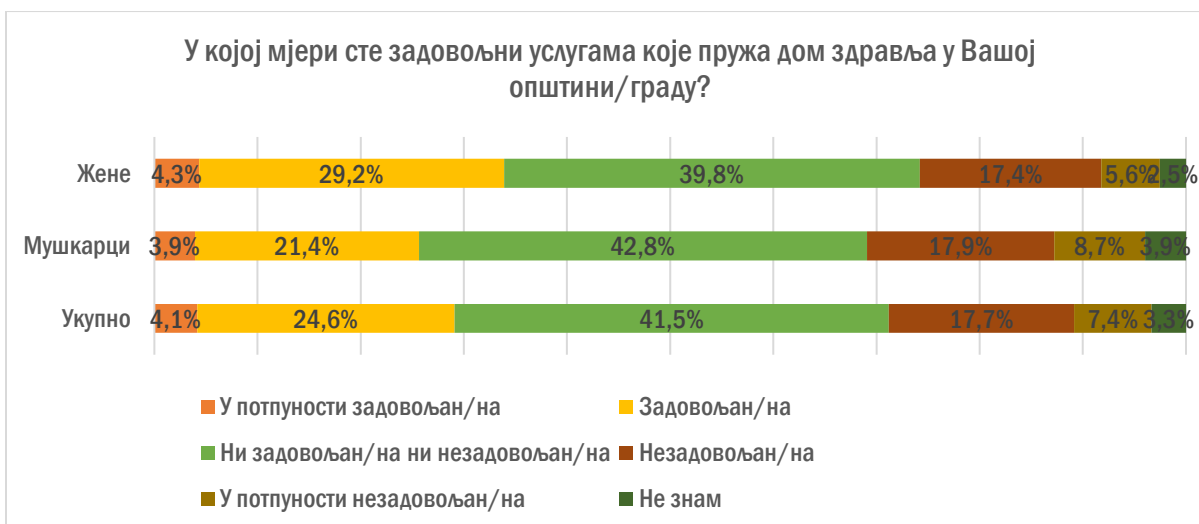
Проблем 3. Мање од трећине младих је задовољно и потпуно задовољно квалитетом здравствених услуга.

Када је у питању оцјена квалитета услуга које нуде локални домови здравља, 28,7% младих је задовољно и у потпуности задовољно услугама које пружа дом здравља, док је 25,1% младих незадовољно и у потпуности незадовољно услугама које пружа дом здравља са пратећим амбулантама у њиховој локалној заједници. Ипак, највећи је дио младих који су нити задовољни нити незадовољни (41,5%) услугама дома здравља у њиховој локалној заједници.

У претходној анализи овог типа 70,43% младих је било задовољно својим породичним доктором, док их 29,57% није било задовољно. Иначе, на фокус групама које смо спровели 2024. године млади су изјавили да су у много већој мјери задовољни стручношћу и односом љекара према њима у односу на задовољство (или прецизније речено незадовољство) системом здравствене заштите.

⁷⁰ Републички завод за статистику РС. Градови и општине Републике Српске 2023.

Графикон 23. Задовољство услугама које пружа дом здравља

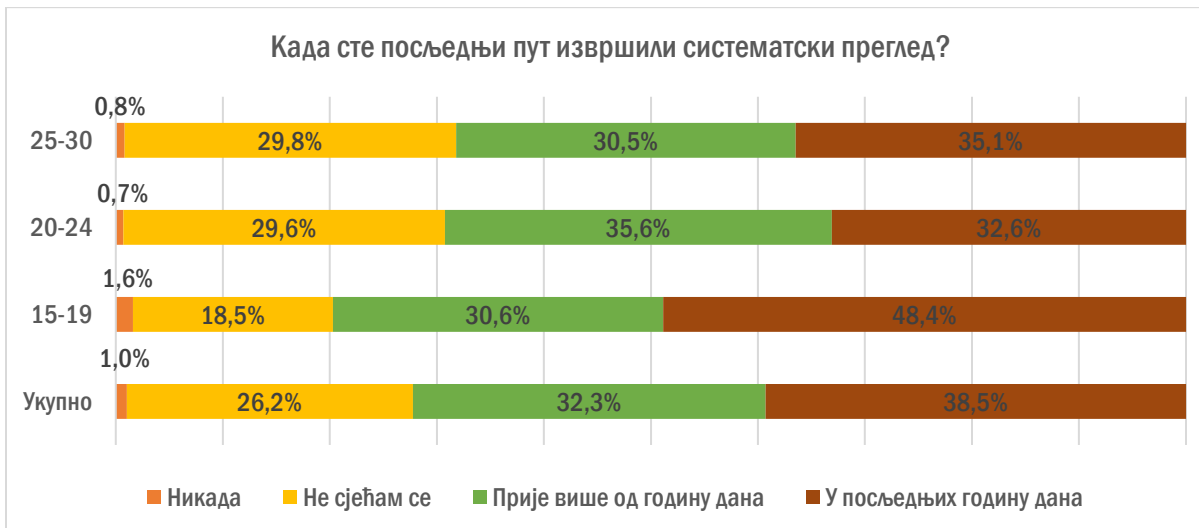

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Проблем 4. Ниска свијест старијих група младих (20–30) о важности превенције у здравственој заштити.

Важан показатељ бриге о здрављу младих представља развијена свијест о важности превентивних и редовних здравствених прегледа. Само 38,5% младих је исказало да су у посљедњих годину дана извршили систематски преглед, док је једна трећина (32,3%) систематски преглед извршила прије више од годину дана.

Графикон 24. Систематски преглед

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Забрињавајући је податак да се 26,2% младих не сјећа када су посљедњи пут извршили систематски преглед. Истраживање о систематским прегледима међу младима пружа дубљи увид у обрасце здравствених навика у различитим добрима, а можемо да кажемо да старије добне групе имају значајно лошије навике по питању одласка на систематске прегледе. Одлазак на систематски преглед међу младима углавном је повезан са спољним факторима и потребама, као што су добивање возачке дозволе, упис на факултет и/или тражење посла (31%). Ово је уједно и дио разлога због којих најмлађа добна група има највећи удио у онима који су обавили систематски преглед у посљедњих годину дана.

На фокус групама млади тврде да за систематски немају времена, нико их није научио важности систематског прегледа, или је тај преглед упитног квалитета. Ови резултати указују на потребу за циљаним интервенцијама усмјереним на јачу свијест о значају систематских прегледа, посебно међу старијом популацијом младих. Побољшане едукативне кампање и прилагођени приступи могли би да играју кључну улогу у подстицању редовних здравствених провјера унутар ове заједнице.

Графикон 25. Разлози систематског прегледа

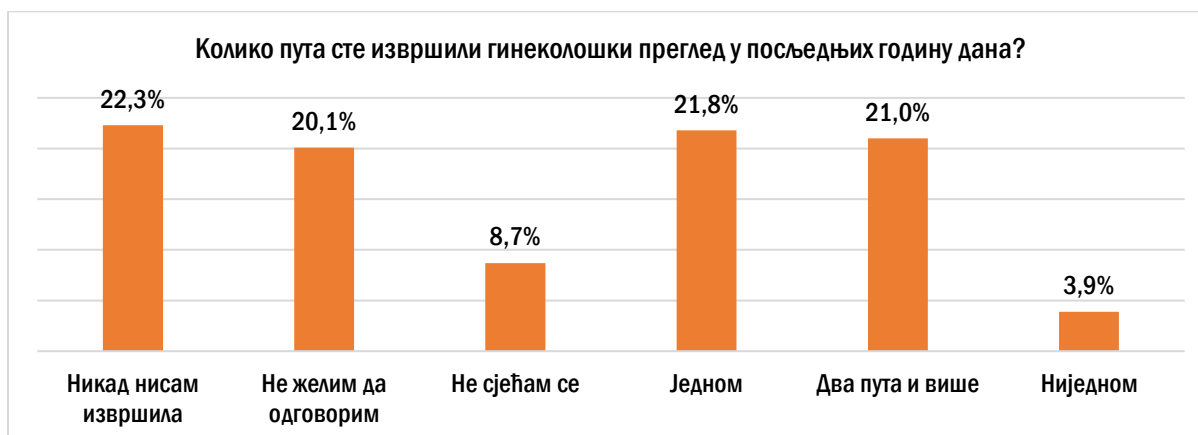

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Проблем 5. Низак ниво бриге о репродуктивном здрављу.

22,3% младих жена које никада нису извршиле гинеколошки преглед, уз додатак оних које нису то учиниле ни у референтној години (3,9%), представља више од једне четвртине младих жена и упозорење у погледу бриге о сопственом здрављу међу младим женама. Међу младим женама које никада нису извршиле гинеколошки преглед доминирају младе жене из ванградских средина, те 42,2% свих младих жена из ванградских средина никада није извршило гинеколошки преглед. Важно је напоменути да се, иако су жене саме попуњавале упитнике, тема гинеколошких прегледа и даље сматра осјетљивом или табу, што се очитује у високом постотку (20%) жена које су избјегле да одговоре на ово питање

Графикон 26. Гинеколошки преглед

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Ова сазнања указују на потребу за посебним приступима у комуникацији и образовању како би се смањила стигма и потакнуо отворен разговор о женском репродуктивном здрављу, а посебно на потребу за креирањем посебних едукационих или информационих активности усмјерених на здравље жена из ванградских средина.

Напокон, чињеница да младе жене најчешће први пут изврше гинеколошки преглед у доби од 18 до 20 година наглашава важност едуковања и подстицања на рано започињање превентивних здравствених пракси.

Приоритет 2.2. Подршка младима у стамбеном збрињавању креира основу за останак и повратак младих у Бању Луку

Потребе и проблеми младих у одлуци за останком и стамбеном збрињавању

Проблем 1. Одлазак младих.

Одлазак становништва из Босне и Херцеговине, посебно међу младима, представља значајан изазов за друштво. Према прикупљеним подацима, 98,4% младих у Бањој Луци извјестило је да је неко из њихове уже или шире породице напустио земљу у последњих седам година. Осим тога, импресивних 67,7% младих навело је да је неко из њиховог комшилука такође емигрирао у истом периоду.

У Бањој Луци се примјећује релативно висок интерес младих за напуштањем Босне и Херцеговине, што произлази из разних фактора који обликују њихове будуће одлуке. Према доступним подацима, већина младих (50,5%) изражава интерес за живот изван земље, при чему свака четврта особа (27,7%) осјећа снажну жељу за тим кораком. Насупрот томе, 24,1% младих показује отвореност за идеју о одласку из БиХ, али нема изражен интерес, док 19,7% њих нема никакву жељу или интерес за напуштањем земље. У 2017.⁷¹ години било је 51,17% младих који су жељели да напусте Републику Српску и Бању Луку.

Графикон 27. Интерес младих за одласком из БиХ

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Анализирајући перспективе младих из Бање Луке о будућим плановима напуштања Босне и Херцеговине, уочава се све израженији тренд дугорочног одласка из земље. У наредној години само 8,5% младих изражава чврсту намјеру да напусти БиХ, док тај постотак значајно скаче на петогодишњем хоризонту, гдје се чак 25,1% младих види изван граница земље.

Свака десета млада особа Бање Луке (9,7%) је преузела конкретне кораке за одлазак у иностранство (учење језика, тражење посла/студија, аплицирање за визу и слично), док отприлике исти постотак младих (11%) није предузео конкретне кораке за одлазак у иностранство, али планира у наредних годину дана да их предузме.

⁷¹ Град Бања Лука, Савјет омладинских организација Бања Лука (2017). Омладинска политика Града Бања Лука за период 2018–2022, доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2018/02/omladinska_politika-1.pdf

Графикон 28. Разлози евентуалног одласка у иностранство

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Анализа података о разлозима због којих млади из Бање Луке размишљају о одласку у иностранство показује неколико кључних фактора. Ови подаци сугеришу да млади из Бање Луке разматрају одлазак у иностранство због комбинације економских, социјалних и каријерних разлога. Недостатак перспективе у земљи, бољи стандард живота и веће могућности запослења изван граница Босне и Херцеговине чине кључне факторе који обликују њихове одлуке о будућности.

„Бољи стандард и квалитет живота у иностранству“ са значајних 43,6% указује на жељу младих за побољшањем квалитета живота, укључујући приступ бољим здравственим услугама, образовању, становању и осталим аспектима живота који могу да буду недоступни у Босни и Херцеговини.

49,7% испитаника планира одлазак због недостатка стабилних послова и перспектива унутар земље. Млади се осјећају ограничено у погледу каријерних могућности и животног стандарда, што их подстиче на размишљање о одласку у иностранство.

Трећи важан фактор је недостатак перспективе у БиХ, с 30% младих који су га одабрали. Ова висока стопа указује на осјећај несигурности и недостатка јасних путева за напредак унутар земље. Једно од најважнијих животних питања сваког појединца је мјесто гдје ће да живи, односно стамбено питање. Код младих је ово посебно важно питање јер његово рјешавање није једноставно из више разлога (цијене некретнина, недостатак запослења, висина примања, неадекватан уговорни ангажман и сл.). Према подацима истраживања за израду Омладинске политике града Бања Лука за период 2018–2022.⁷² године, велики број младих људи није имао ријешено стамбено питање, није имао потомство и није имао запослење, што говори о вези између непосједовања некретнине и формирања породице.

Проблем 2. Неријешено стамбено питање младих, а план стамбеног збрињавања младих у граду Бањој Луци не постоји.

Иако је истраживање указало на то да многи млади људи до своје тридесете године не ријеше основна животна питања, као што су стамбено питање, брак, породица, стално или стабилно запослење, није

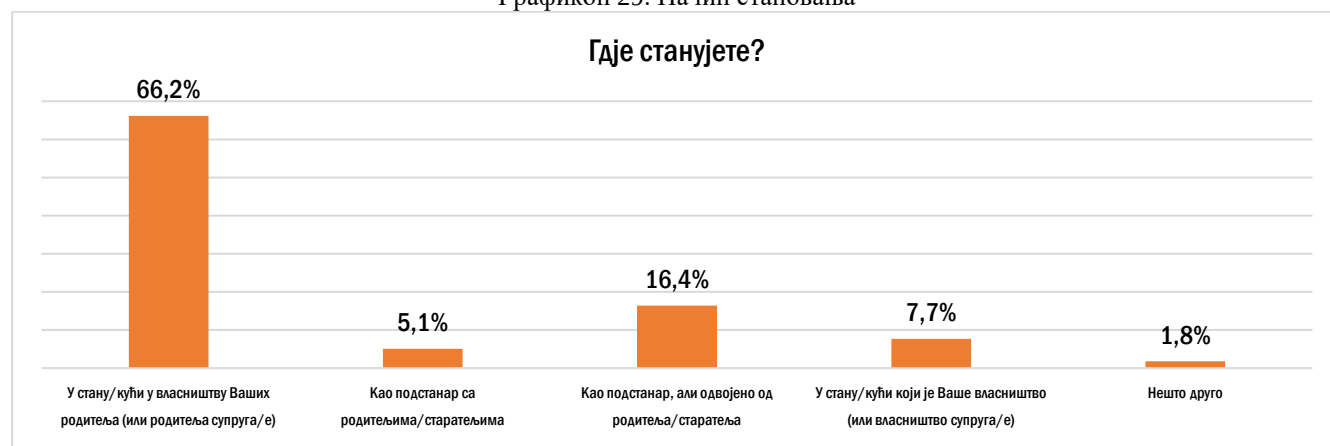
⁷² Омладинска политика Града Бања Лука за период 2018–2022, доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2018/02/omladinska_politika-1.pdf/

постојала иницијатива од стране институција Републике Српске у погледу стамбеног збрињавања младих. У Бањој Луци не постоје програми подршке у области стамбеног збрињавања младих који се спроводе кроз јавне установе на подручју града, а понајвише због недовољног сагледавања стварних потреба младих те због непостојања подзаконског акта којим се регулише поступак стамбеног збрињавања младих, а у складу са Законом о социјалном становању РС-а. Позитивна праска се показала у пројектима који су реализовани уз помоћ Владе Републике Српске и Европске уније, а за стамбено збрињавање расељених и избјеглих лица (Регионални стамбени програм, потпројекат БиХ 3 и БиХ 6).

Према подацима истраживања о положају и потребама младих на подручју града Бање Луке урађеном за потребе израде Омладинске политике града Бање Луке за период 2025–2029. године, млади најчешће живе у становима или кућама који су у власништву њихових родитеља, те двије трећине младих (66,2%) Бање Луке има своје стамбено питање (тренутно) ријешено на овакав начин. Заједнички са родитељима, али као подстанари живи 5,1% младих. Ова два податка указују на то да 71,3% младих живи са родитељима (независно од тога у чијем власништву је некретнина у којој живе). Одвојено од родитеља (као подстанари или у сопственој некретнини) живи скоро једна четвртина младих (24,1%). Као подстанари и одвојено од родитеља живи 16,4% младих, док их 7,7% живи у некретнини која је њихово власништво или власништво супружника.

Важно је примјетити да демографске разлике долазе до изражаја у смислу да млади у доби од 20 до 24 године и од 25 до 30 година чешће живе одвојено од родитеља у поређењу са најмлађом старосном групом.

Графикон 29. Начин становања

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Додатно, млади из ванградских средина знатно рјеђе живе као подстанари одвојено од родитеља у односу на младе из градских средина. Сходно томе, млади из ванградских средина чешће живе са родитељима у кући или стану који је у власништву родитеља у односу на младе из градских средина. Као разлоге живота са родитељима млади наводе економско стање (недостатак финансија за осамостаљењем), немогућност проналаска посла (за који су се школовали), високе цијене некретнина и најма, те културолошке разлоге који се тичу боравка у проширеним породицама.

Слични подаци су уочени и у претходној анализи,⁷³ када је 75,35% младих изјавило да живи са родитељима (24,65% их је изјавило да живе сами или одвојено од родитеља), те можемо да примјетимо да у периоду од 7 година није дошло до значајних промјена на овом плану. Додатно, млади су препознали важност програма који омогућавају младима да се осамостале и започну самосталан живот, независно од родитеља, или који им на неки начин у томе доприносе. Истовремено, млади само фрагментарно препознају програме који им се нуде или на које могу да аплицирају, а што указује на додатну потребу да се овакви програми

⁷³ Град Бања Лука, Савјет омладинских организација Бања Лука (2017). Омладинска политика Града Бања Лука за период 2018–2022, доступно на: https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2018/02/omladinska_politika-1.pdf/

јасније, конкретније и адекватније искомунуцирају према младима, како би се повећала њихова видљивост, а потенцијално и искористивост.

Иако Стратегија демографског развоја Града Бање Луке за период од 2023–2030. године⁷⁴ садржи мјеру подршке рјешавању стамбеног питања младих брачних парова, истовремено, према подацима које је доставила Радна групе за стамбено збрињавање младих, за наредни период не постоји план стамбеног збрињавања младих, а неки од разлога су и неформирана листа приоритета, што онемогућава планирање и издвајање буџетских средстава за намјену подршке стамбеног збрињавања младих.

Проблем 3. Немогућност коришћења расположивих стамбених јединица због неутврђеног статуса.

У граду постоје слободне стамбене јединице којима није утврђен статус (неријешени имовинско-правни односи, непотпуне евиденције, неажурирани подаци и слично) и које не могу да се користе. За одржавање постојећих станова недостају средстава.

У току је и проналазак модалитета и законског основа за додјелу грађевинских парцела које су у власништву Града младим брачним паровима.

⁷⁴ Стратегија демографског развоја Града Бање Луке 2023–2030, доступно на: <https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2023/03/Strategija-demografskog-razvoja-grada-Banje-Luke-.pdf>, приступљено 22. 3. 2024. г.

Приоритет 2.3. Безбједност за све – млади су информисани и едуковани о облицима насиља у заједници и школи те знају коме могу да се обрате за помоћ у ризичним ситуацијама.

Потребе и проблеми младих у области безбједности

Друштвене појаве и промјене које се дешавају, а које неријетко за цијену имају пораст проблема и изазова за безбједност грађана, а посебно младих као најактивније популације у друштву, представља посебан изазов институцијама власти, али и надлежним тијелима и службама које су задужене за питање безбједности те захтијева ангажман свих релевантних институција и служби.

На понашање и безбједност младих данас утичу различити проблеми и изазови; незапосленост, сложени социјални односи у друштву, пораст различитих облика насиља се рефлектују на понашање младих. Безбједност младих подразумева различите облике безбједности, од физичке безбједности младих, преко личног осјећаја безбједности међу вршњацима, безбједности на интернету и саобраћају, па све до личног осјећаја економске и социјалне безбједности.

Напредак технологије и нове друштвене околности утичу на промјене безбједносних изазова те приступа и начина потребних за креирање и пласман адекватних одговора у сфери безбједности. Глобални феномен је да је насиље на интернету и друштвеним мрежама у сталном порасту, а да су млади посебно рањива категорија. Поред пораста сајбер насиља, расте и број случајева насиља у породици, као и вршњачког насиља, које захтијева посебну пажњу па чак и хитне мјере како би се ситуација поправила.

Безбједност и заштита младих у свакодневном животу морају да буду у фокусу институција власти и снага за провођење закона. Потребно је унаприједити степен повјерења младих особа у полицијске службенике и полицијске органе, који треба да буду лако доступни и у могућности да адекватно и по потреби дјелују.

У смислу безбједности од овог вида насиља, нужно је да се ради на превенцији, а кроз увођење нових едукативних садржаја који би пружили безбједност младима, али и ангажман цјелокупне заједнице на рјешавању безбједносних изазова за младе. У смислу одржавања безбједности, потребно је да се јасно искомунуцирају модели и кораци самозаштите, али и начини на које нарушавање безбједности у овој сфери може да се пријави надлежним органима.

Анализа проблема и потреба младих у седам тематских области које су биле предметом истраживања у оквиру припрема за израду ове стратегије даје увида у ставове младих о стању заштићености основних вриједности друштва, постојећих сервиса и институција, те остваривања основних људских права и учешћа у процесима доношења одлука у Бањој Луци.

Проблем 1. Безбједност од криминалитета – физичка безбједност и безбједност живота, безбједност имовине

Задовљство општом и безбједносном ситуацијом у мјесту у којем боравимо је врло важан фактор општег квалитета живота, а млади из Бање Луке су у већој мјери задовољни безбједносном ситуацијом. Но, податак да 39% младих није задовољно и да не осјећа безбједно у својој заједници указује на потребу константног рада. Током разговора у фокусној групи са младима истакнуто је да се у неким насељима осјећају безбједније него у другим дијеловима града.

Графикон 30. Задовољство безбједносном ситуацијом

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Када је у питању мишљење младих о раду полицијских служби у Бањој Луци, највише је неодлучних, односно нити задовољних нити незадовољних радом органа безбједности, оних који не желе да се изјасне и оних који не знају шта би рекли (34,2%). Поред тога, незадовољних и потпуно незадовољних има 32,6%, а задовољних и потпуно задовољних њиховим радом има 23,4%.

Графикон 31. Задовољство радом полицијских служби

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Поједини млади су у фокусној групи казали како им се не свиђа што полицајци без разлога на улици или парку претресају младе, а да им њихово присуство на улицама, генерално, улијева сигурност.

Став Радне групе за безбједност младих је да би се перцепција младих о безбједности у свом непосредном окружењу унаприједила и њиховим укључивањем у редове цивилне заштите јер би се тиме постигао већи број обучених младих за случај безбједносних пријетњи. Промоција сектора цивилна заштите и анимирање младих да се укључе у редове цивилне заштите ојачало би и повезаност у заједници, али и учешће младих у креирању динамике односа бриге у заједници.

Проблем 2. Врсте насиља које представљају опасност за младе

Млади су изложени ризицима по безбједност у истој мјери као и остатак становништва, али због своје специфичности чешће постају жртве различитих кривичних дјела попут експлоатације, али и занемаривања и/или насиља у породици. Заштити ових младих би допринијело постојање адекватних прихватних станица или једне станице за дјецу и омладину затечену у скитњи и просјачењу, дјецу која су злостављана и занемарена, која су жртве насиља и слично. Посебно рањива категорија су млади из ЈУ Дом за небринуту дјецу Рада Врањешевић, који су у посебном ризику и за које би требало да се развије програм развоја и јачања капацитета за резистентност на насиље. Постојање програма за рад са младим насилницима, без обзира на то о којој се врсти насиља ради, такође би унаприједило стање безбједности.

Оно што усложњава напоре на унапређењу безбједносне ситуације је и недостатак података о безбједности младих на локалном нивоу, укључујући податке о изложености насиљу, разврстане по полу, обиму и облику насиља, као и посебно ризичним локацијама на територији града Бање Луке. Такође, у овој области би требало да се ради на развоју стратешког приступа безбједности жена и дјевојчица и интеграције безбједносних политика у локалне стратегије, али и на већој подршци услугама за младе на локалном нивоу, превенцији насиља те бољим могућностима за савјетовање.

Према подацима⁷⁵ Полицијске станице за безбједност саобраћаја ПУ Бања Лука, у периоду од 2020. до 2023. године на подручју града је забиљежено 9260 саобраћајних незгода у којима су учествовала лица од 14 до 30 година, а у којима је погинуло 30 особа, 1128 је лакше, а 228 теже повријеђено. Углавном су саобраћајне незгоде биле изазване непоштовањем саобраћајне сигнализације. Честа измјена саобраћајне сигнализације доприноси томе да грађани не успијевају да се на вријеме прилагоде новим правилима, што доприноси и повећаном броју саобраћајних несрећа

Проблем 3. Безбједност стабилности, душевног мира и личног интегритета и облици насиља међу младима

Безбједност стабилности, душевног мира и личног интегритета, односно обезбјеђење од кршења и/или занемаривања људских права, затим доживљај прихваћености и прихватања и укључености нужни су за формирање како личности тако и за формирање заједништва и осјећаја припадности. Изложеност младих неком од облика насиља испитивана је у смислу добивања податка о размјерама и водећим врстама насиља којима су млади изложени, те на начин да утврдимо да ли испитаници познају некога ко је био жртва неког од наведених облика насиља или да препознају ако су сами били жртва неког облика насиља. Истраживању изложености насиљу нужно је приступити на овај начин јер упркос индикаторима који указују на обим присуства насиља у окружењу младих, жртве насиља ће веома ријетко да се очитују и изјаве да су биле жртве неког облика насиља, насиља у породици, на радном мјесту или сексуалног насиља. Када смо питали младе познају ли некога ко је био жртва насиља, 35,4% младих рекло је да познаје особе које трпе насиље у породици, 38,5% младих је одговорило да познаје некога ко је био жртва међувршњачког насиља, а 27,2% младих истиче да познаје жртве насиља на интернету. Жртву сексуалног насиља познаје 20,3% младих, а 16,9% испитаника познаје жртве насиља на радном мјесту. Поред тога, млади Бањалучани одговорили су да познају и неке жртве разбојништва, и то је 11%, а 22,1% њих истакло је да познаје жртве насиља од стране партнера или партнерице. Млади испитаници (10,5%) познају и оне који су претрпјели насиље од одређене екстремистичке групе (навијачке, религијске и слично). Младих који нису хтјели да одговоре на питање да ли познају неку жртву насиља има 8,5%. Иначе, 29,5% младих одговорило је да не познаје никога ко је био жртва било којег облика насиља.

На питање да ли су они били жртве неког облика насиља, 59,5% их је казало како никада нису били жртве, а 7,4 % испитаника није жељело да одговори на ово питање. Но, 17,9% их је одговорило да су били жртве међувршњачког насиља (45,7% мушкараца и 54,3% жена). Поред тога, 6,9% младих (59,3% жене и 40,7% мушкарци) одговорило је да су били жртве онлајн насиља. Надаље, 5,6% их је одговорило да су били жртве насиља у породици, од чега је 72,7% жена и 27,3% мушкараца. Поред тога, 5,4% испитаника одговорило је да су били жртве сексуалног насиља (71,4% жене и 28,6% мушкарци). Насиље на радном мјесту, према резултатима испитивања, доживјело је 4,9% младих, а насиље од партнера, према њиховим одговорима, претрпјело је 3,8% испитаних.

На питање да ли су они сами или чланови њихове породице били жртве провале или крађе у последњих пет година, 78,5% их каже да нису били жртве, док их је 10,5% одговорило потврдно. Да се не сјећају да ли су били жртве провале или крађе одговорило је 8,5% младих.

⁷⁵ Евиденција саобраћајних незгода МУП-а РС-а и друге евиденције МУП-а РС-а, информација достављена у оквиру материјала Радне групе за безбједност младих у оквиру израде Омладинске политике Града Бање Луке 2025–2029.

Стратешки циљ 3. Млади Бање Луке су примјер изврсног одговорног дјеловања младих у заједници

Приоритет 3.1. Млади на квалитетан начин проводе слободно вријеме захваљујући богатим и промовисаним културним и спортским садржајима према младима.

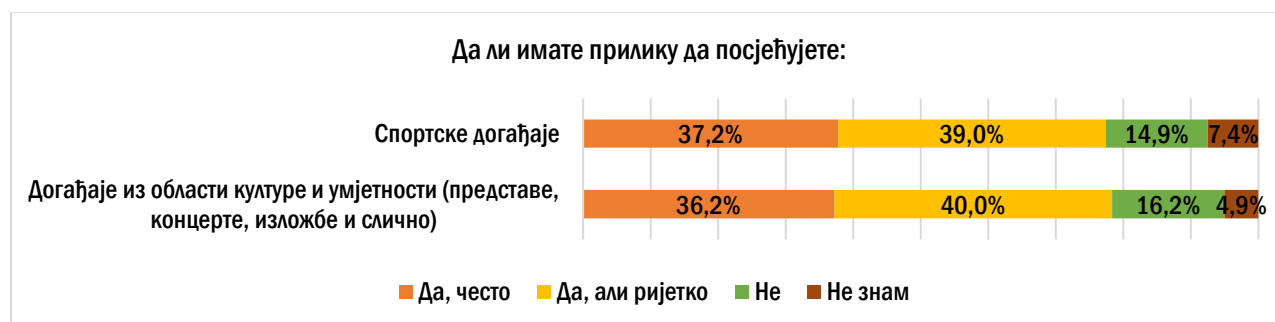
Потребе и проблеми младих у области културе, спорта и слободног времена

Према подацима које смо прикупили са терена, али и на основу информација прикупљених током разговора у фокус групама, можемо да кажемо да су млади генерално задовољни понудом културних садржаја у Бањој Луци. Посебно се то односи на културне и забавне садржаје током љетњих мјесеци, када се дешава низ фестивала и других садржаја занимљивих већини младих. Подаци су врло слични када говоримо и о приликама да посјећују спортске садржаје. Млади из градских средина у већој мјери тврде да имају прилике да посјећују културне и спортске садржаје у односу на младе из ванградских средина.

Проблем 1. Одржати постојећу понуду културно-умјетничких и спортских дешавања и учинити је доступнијом младима, посебно групи од 15 до 19 година и младима из ванградских средина.

Иако је великом постотку младих релативно једноставно уживати културно-умјетничке и спортске садржаје, 21,11% младих, претежно из ванградских насеља, нема прилика или не зна какве су им прилике за посјећивање догађаја из области културе, док 21,13% младих тврди исто за посјете спортским догађајима. Мушкарци у већој мјери тврде да немају прилике да посјећују културне садржаје. Највећи број младих који немају прилике за посјетом ових садржаја припада најмлађој старосној групи (15–19 година).

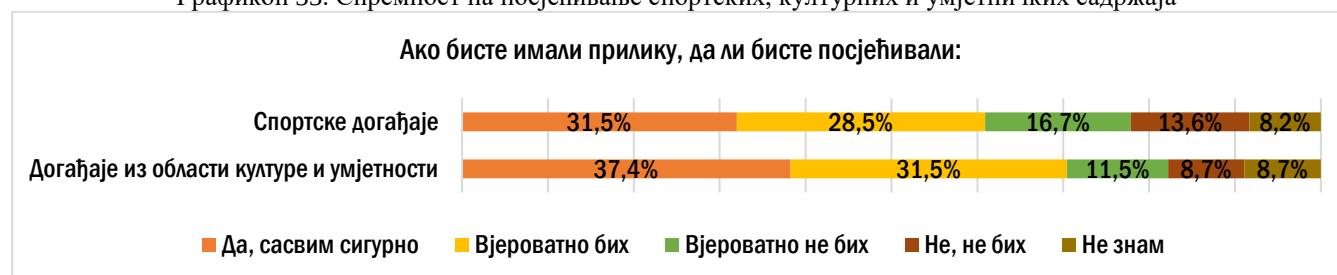
Графикон 32. Перцепција прилика за посјећивањем културних и умјетничких садржаја/спортских догађаја

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Када је у питању спремност за посјећивање спортских догађаја и догађаја из културе и умјетности, интерес је велики и скоро двије трећине младих (60%) је исказало да би сасвим сигурно или вјероватно посјећивало спортска догађања, а чак 68,9% их је исказало спремност на посјећивање догађаја из области културе и умјетности (сасвим сигурно и вјероватно).

Графикон 33. Спремност на посјећивање спортских, културних и умјетничких садржаја

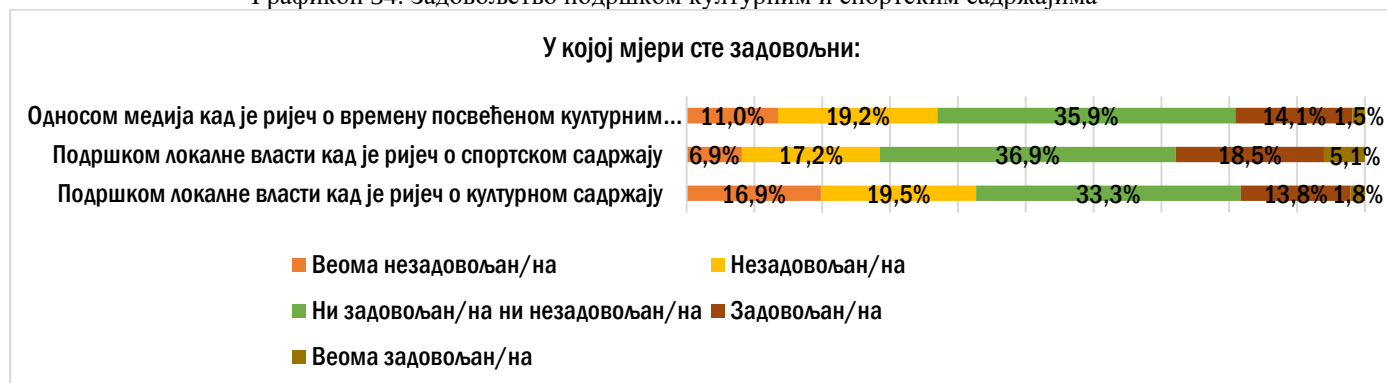
Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Током разговора у фокус групама млади су нам појаснили да су у већој мјери задовољни понудом забавних садржаја (концерти, фестивали, забавна дешавања у граду, понуда мјеста за изласке и сл.), а мање су задовољни понудом културних садржаја у форми позоришне или филмске умјетности те понудом музејских садржаја у Бањој Луци, који им нису довољно привлачни и разнолики или их не перципирају довољно привлачно да их разматрају као опцију за културни развој. Додатно, млади препознају и да нису сви у толикој мјери заинтересовани за културне садржаје, те више преферирају забавне садржаје. Публике, односно корисника културних садржаја има, и они износе ставове у просторима за унапређење, али су свјесни да одређена група младих није заинтересована за такве садржаје, независно од квалитета понуде.

Проблем 2. Унаприједити подршку власти и медија садржајима културе и умјетности

Поредећи задовољство младих са односом медија и локалних власти према спортским и културним садржајима, примјетно је да већина младих изражава неутралност. Међутим, најмање задовољства млади доживљавају у погледу подршке локалних власти културно-умјетничким садржајима и у просјеку 36,4% младих изражава незадовољство или је веома незадовољно подршком локалне власти културним дешавањима и садржајима. Ови резултати указују на потребу за побољшањем ангажмана локалних власти у подршци културним и спортским иницијативама како би се задовољство младих повећало, стварајући динамичнију и подстицајнију културну и спортску сцену у Бањој Луци. Ово добија посебну димензију имајући у виду претходно наведену информацију да су млади генерално углавном задовољни културним (а посебно забавним) садржајима у Бањој Луци.

Графикон 34. Задовољство подршком културним и спортским садржајима

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Проблем 3. Слабе спортске навике и смањен број младих, посебно жена, који се баве спортом и рекреацијом.

Графикон 35. Бављење спортом младих

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Податак да се 30,5% младих спортом не бави никако указује на општи низак ниво ангажмана младих у спортским и рекреативним активностима. Чак 36,7% младих жена се уопште не бави спортом и спортским активностима. На фокус групи смо испитивали узроке, а одговори младих могу се сажети у томе да их спорт не занима, немају мотивације за дугорочно постизање резултата, не желе да издвајају вријеме за спорт, или не виде сврху у бављењу спортом. Ови резултати сугеришу потребу за предузимањем иницијатива које би потакнуле повећање спортске партиципације међу младима у Бањој Луци.

Уочена родна разлика у спорској активности може да послужи као полазиште за развој прилагођених програма и подстицање женске партиципације у спортским активностима.

Млади старости од 15 до 19 година се највише баве спортом или рекреативним активностима, док се овај ангажман смањује код старосне групе 20–24, која је најмање активна, а затим благо расте у групи 25–30 година.

Приоритет 3.2. Млади Бање Луке су активни учесници у демократском друштву кроз адекватну системску подршку за омладинско организовање, учешће у одлучивању, волонтеризам, информисање за бригу о околини и друга питања од значаја за младе.

Потребе и проблеми младих у области активизма и учешћа младих (организовање младих, заштита животне средине, мобилност и информисање младих)

Како би се млади интензивније укључивали у све сегменте живота локалне заједнице те са компетенцијама учествовали у доношењу одлука, Град Бања Лука ће у наредном периоду да ради на савладавању изазова те на јачању људских капацитета у сектору омладине, подстиче развијање свијести о активном учешћу младих у друштву, промовише повећање волонтерског ангажмана младих и подржава активно укључивање младих у процес доношења одлука на локалном нивоу.

Проблем 1. Чланство младих у организацијама цивилног друштва, свијест о заштити животне средине и активизам су на ниском нивоу у Бањој Луци.

Графикон 36. Чланство младих у организацијама

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Млади у највећој мјери, њих 72,1%, нису чланови организација. Од младих који јесу укључени у неке организације обично (19,5%) се ради о чланству у омладинским организацијама. Најмање младих је

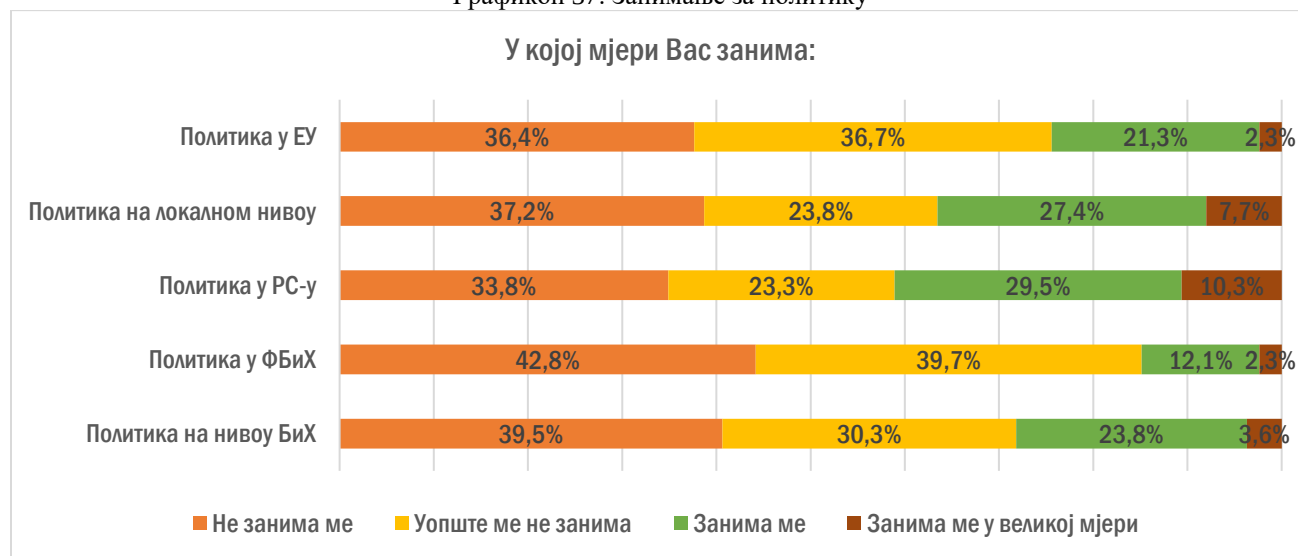
ангажовано у области заштите животне околине. Подаци показују да су од ангажованих младих 67,1% особе женског, а 32,9% особе мушког пола. Да су чланови политичких странака потврдило је 4,6% младих, а у организацијама за људска права или хуманитарну помоћ је 3,1% испитаника. У 2017.⁷⁶ години 38,12% младих је изјавило да су чланови неке организације, док их 49,95% нису били чланови било какве организације. И тада је највише младих био члан омладинских организација, а затим политичких партија.

На питање да ли су у протеклој години учествовали у активностима које су организовале неке организације или су волонтирали за организације без обзира на то да ли су чланови или не, 70,5% испитаних младих из Бање Луке одговорило је да нису били учесници никаквих активности, док је 23,3% младих одговорило да су волонтирали у омладинским организацијама. У активностима омладинских организација политичких странака учествовало је 2,6% младих, религијским 1,3%, политичким странкама 6,5%, околишним организацијама 1,8%, организацијама које се баве људским правима или хуманитарним радом 3,6%.

Проблем 2. Млади не вјерују да имају утицај на одлуке које их се тичу и нису заинтересовани за политику.

Да су избори следеће седмице, 55,9% младих каже да би обавили своју грађанску дужност и гласали (58,3% жена и 41,7% мушкараца). Не би гласало 13,6% младих испитаника. Но, занимање младих у Бањој Луци за политику је прилично ниско са ниским нивоом ангажмана у овој сфери. Велики постотак испитаних младих није никако заинтересован за политику, ни на којем нивоу. Када се све сагледа, младе у Бањој Луци примарно највише занима оно што се дешава у ентитету у којем живе (39,8%), на другом мјесту је занимање за оно што се дешава на локалном нивоу (35,1%), а на трећем мјесту је занимање за оно што се дешава у држави (27,4%).

Графикон 37. Занимање за политику

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Иако скоро трећину испитаника интересује политика на локалном нивоу, резултати истраживања указују на значајан осјећај немоћи и недовољног утицаја међу младима када је ријеч о доношењу одлука на локалном нивоу. Тек 3,3% младих вјерује да има велики утицај на одлуке које их се тичу. Песимистичних младих по питању сопственог утицаја на доношење одлука на локалном нивоу које их се тичу има двије трећине младих (64,6%), сматрајући да имају мало или нимало утицаја на одлуке које се доносе на локалном нивоу. Овај податак указује на потребу за јачањем партиципације младих у процесима доношења одлука како би се обезбиједила адекватна заступљеност њихових интереса.

⁷⁶ Град Бања Лука, Савјет омладинских организација Бања Лука (2017). Омладинска политика Града Бања Лука за период 2018–2022, доступно на: <https://www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2018/02/omladinska-politika-1.pdf>

Графикон 38. Утицај младих на доношење одлука

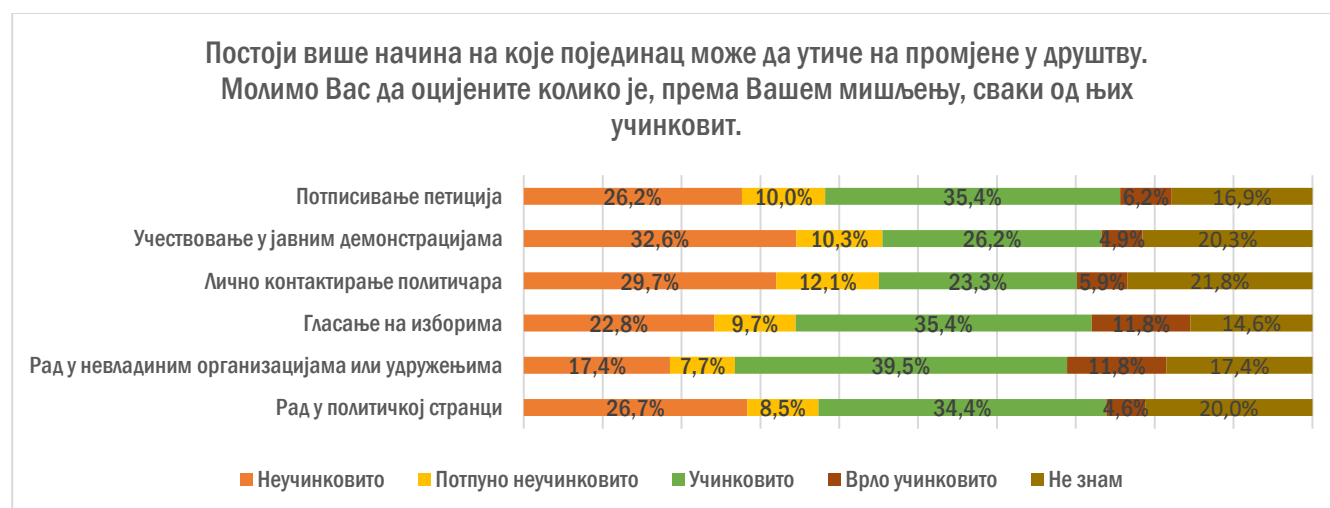
Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Са друге стране, 28,8% младих сматра да имају одређени степен (донекле и много) утицаја на одлуке које их се тичу на локалном нивоу. Овај сегмент популације препознаје могућност утицаја, што може да буде основа за даље промовисање активног учешћа младих у локалним иницијативама. Укупно, ови резултати истраживања пружају увид у потребу за јачањем ангажмана младих у процесима одлучивања на локалном нивоу како би се обезбиједила већа репрезентативност њихових ставова и потреба. Важно је напоменути да мали постотак младих (5,4%) није сигуран у мјеру свог утицаја на одлуке на локалном нивоу, што може да указује на потребу за бољом информисаношћу младих о механизмима партиципације и начинима како остварити своје интересе у локалној заједници.

Млади у Бањој Луци свјесни су да појединац може да утиче на промјене у друштву, а у оквиру истраживања су оцјењивали ефикасност различитих начина за креирање друштвених промјена. Скоро половина испитаних младих (47,2%) сматра да је гласање на изборима учинковит и потпуно учинковит начин за промјене у друштву, а 39,0% испитаника рад у политичкој странци види као ефикасан и јако ефикасан. За 41,6% младих у Бањој Луци потписивање петиција може да буде генератор промјене у друштву, а демонстрације као учинковите и врло учинковите види укупно 31,1% младих.

Занимљиво је да 51,3% младих рад у невладиним организацијама или удружењима види као најучинковитији начин да се врши промјена у друштву.

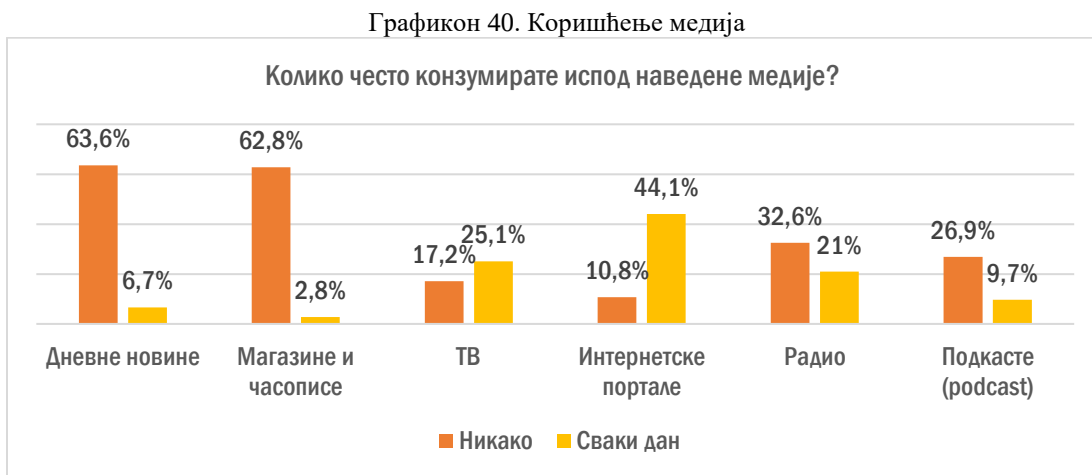
Графикон 39. Учинковитост начина промјена у друштву

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Проблем 3: Млади немају повјерења у медије и информације пласиране кроз традиционалне медије.

Медији које за информисање у Бањој Луци млади свакодневно прате су интернет портали (44,1%) и телевизија (25,1%). Штампани медији, попут дневних новина, магазина и часописа, најмање су популарни међу младима. Радио и даље задржава своју релевантност међу младима и 21% младих свакодневно слуша радио. Подаци да чак 63,6% испитаних младих уопште не прати дневне новине, док 62,8% њих не прати магазин и часописе, сугеришу да пласирање информација путем локалних интернет портала и локалног радија има највећу вјероватност да ће да буде примијећено и правилно прихваћено од стране младих.

Извор: Институт за развој младих КУЛТ

Током фокус група млади су истicali да су њихови примарни извори информација интернет, портали и нека од друштвених мрежа. Такође, 90,3% младих користи паметни (мобилни) телефон као главно средство приступа интернету и нема повјерења у традиционалне медије и информације пласиране кроз њих. За информације везане за политику углавном се ослањају на родитеље, док се за забавне, културне и спортске садржаје информишу преко пријатеља и вршњака

Имајући у виду ове навике младих, изузетно је важно да информисање о темама од значаја буде у формату за пласман кроз канале информисања и комуникације које млади користе.

4. ПРИКАЗ ЦИЉЕВА, ПРИОРИТЕТА, МЈЕРА И ИНДИКАТОРА

Ознака и назив	Индикатори	Полазна вриједност индикатора	Циљне вриједности индикатора
СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1. Град Бања Лука као образовни и пословни центар је примјер заједнице која младима обезбјеђује предуслове за одржив развој.	Повећан постотак младих који вјерују да ће им образовање помоћи при запошљавању	34,1%	39%
	Смањена стопа незапослености младих	47,4%	44,5%
Приоритет 1.1. Унаприједити подршку образовању младих кроз квалитетно формално и неформално образовање које олакшава стицање знања и вјештина којим остварују своје дугорочне циљеве у даљем школовању и на тржишту рада.	Смањен постотак младих који недостатак практичне наставе виде као највећи проблем образовног система	33,1%	28%
	Повећано је учешће младих у доби 20–24 године у неформалном образовању	45,9%	50%
	Израђене смјернице за практичну наставу	Не	Да
	Смањен постотак младих који у даљем образовању не виде смисао	6,9%	5%
Мјера 1.1.1. Модернизовати и унаприједити квалитет наставе тако да младима пружа знање и вјештине потребне за запослење у струци.	Урађена ревизија програма практичне наставе	Не	Да
Мјера 1.1.2. Промовисати практичну наставу и унапређивати сарадњу са привредним субјектима ради унапређења практичне наставе.	Број споразума о сарадњи у организовању практичне наставе, менторства и пројеката за ученике	Не	5
	Број спроведених кампања	0	5
Мјера 1.1.3. Обезбиједити понуду неформалног образовања у областима и вјештинама које млади могу врло директно да ставе у функцију.	Повећано је учешће младих у неформалном образовању	49,7%	54%
Мјера 1.1.4. Повећати број младих у Бањој Луци који примају стипендије од Града.	Повећан број младих у Бањој Луци који примају стипендије од Града	9,2%	12%
Мјера 1.1.5. Обезбиједити инфраструктуру и капацитет школских установа која подржавају потребе младих у Бањој Луци за образовањем.	Израђен средњошколски центар	Не	Да
Приоритет 1.2. Креирати стимулативан амбијент који унапређује конкурентност, подстиче предузетништво, а младима олакшава приступ тржишту рада и запошљавање младих.	Смањена стопа незапослености младих	47,4%	44,5%
	Повећан број младих који су покренули и који раде на покретању сопственог бизниса	14,4% (4,9% + 9,5%)	(6,5% + 13,%)
Мјера 1.2.1. Унаприједити конкурентност и заштиту радничких права младих.	Смањен постотак младих који са послодавцем немају уговор	15,1%	20%
Мјера 1.2.2. Унаприједити систем институционалне подршке за младе	Креиран систем подршке младима у бизнису те издвојена материјална средства за	Не	Да

при запошљавању и оснивању сопствених бизниса.	покретање сопственог бизниса као и обучен ментор/координатор		
Мјера 1.2.3. Унаприједити искоришћеност владиних програма запошљавања кроз каријерно оријентисање, менторство и информисање.	Повећан постотак младих, корисника неког владиног програма запошљавања	11,9%	15%
СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2: Бања Лука је примјер града који младима обезбјеђује хуману безбједност; млади Бање Луке имају социјалну заштитеност, промовишу здраве животне стилове и навике и безбједни су у свом граду.	Повећан постотак младих одређених за останак	19,7%	23,5%
	Повећан број младих који су обавили систематски преглед из сопствене иницијативе	13,3%	15%
	Стратешки приступ безбједности младих кроз стратегију Града за превенцију и заштиту од сексуалног насиља, вршњачког насиља и насиља на интернету	Не	Да
	Повећан постотак младих у доби 25–30 година који су стамбено самостални	Непознато	3%
Приоритет 2.1. Млади Бање Луке су добро информисани и без препрека користе права и програме социјалне и здравствене бриге.	Повећан број младих који су обавили систематски преглед из сопствене иницијативе	13,3%	15%
	Број јавних установа са обезбијеђеним приступом за младе особе са инвалидитетом	Непознато	>30%
	Смањена стопа младих жена које никада нису урадиле гинеколошки преглед	22,3%	20%
Мјера 2.1.1. Смањити архитектонске баријере и обезбиједити да младе особе са инвалидитетом имају неометан приступ јавним установама града.	Број јавних установа са обезбијеђеним приступом за младе особе са инвалидитетом	Непознато	>30%
Мјера 2.1.2. Информисати младе о програмима социјалне бриге и подршке.	Програм информисања кроз канале које млади користе постоји	Не	Да
Мјера 2.1.3. Обезбиједити одрживост и сачувати квалитетне праксе у социјалној и здравственој заштити младих (програми који се развијају као програми и пројекти).	Број програма подржаних кроз буџет Града	Непознато	5
Мјера 2.1.4. Унаприједити ниво бриге коју млади посвећују здрављу и превенцији болести.	Повећан број младих који су обавили систематски преглед из сопствене иницијативе	13,3%	15%
	Смањена стопа младих жена које никада нису урадиле гинеколошки преглед	22,3%	20%
Приоритет 2.2. Подршка стамбеном збрињавању креира основ за останак и повратак младих у Бању Луку.	Повећан постотак младих у доби 25–30 година који су стамбено самостални	7,7%	12%
Мјера 2.2.1. Ојачати интерес младих за останком кроз приоритизовање и подршку стамбеном збрињавању младих.	Повећан постотак младих одређених за останак	19,7%	23,5%

Мјера 2.2.2. Правни основ којим се предвиђа пружање подршке у стамбеном збрињавању младих.	Усвојен је законски и подзаконски акт (правни основ) којим се предвиђа могућност пружања подршке у стамбеном збрињавању младих	Не	Да
Мјера 2.2.3. Промовисати све видове подршке која је расположива за стамбено збрињавање младих	Број промотивних догађаја	Непознато	4
Приоритет 2.3. Безбједност за све – млади су информисани и едуковани о облицима насиља у заједници и школи те знају коме могу да се обрате за помоћ у ризичним ситуацијама.	Постоје програми превенције за младе у ризику	Не	Да
	Развијен програм рада са починиоцима насиља/млади у сукобу са законом	Не	Да
	Стратешки приступ безбједности младих кроз стратегију Града за превенцију и заштиту од сексуалног насиља, вршњачког насиља и насиља на интернету	Не	Да
Мјера 2.3.1. Унаприједити одговоре на врсте насиља којима су млади изложени.	Повећан постотак младих који су задовољни безбједносном ситуацијом	51,3% (35,1% + 16,2%)	55%
Мјера 2.3.2. Успостављен стратешки приступ безбједности младих.	Донесена и усвојена стратегија Града за превенцију и заштиту од сексуалног насиља, вршњачког насиља и насиља на интернету	Не	Да
Мјера 2.3.3. Јачати капацитете младих за унапређење безбједности у заједници.	Број младих укључених у систем цивилне заштите	Непознато	10%
СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3: Млади Бање Луке су примјер изврсног одговорног дјеловања младих у заједници.	Смањен постотак младих који нису чланови никакве организације	72,1%	68%
	Повећан постотак младих који су заинтересовани да посјећују догађаје из области културе и умјетности	37,4%	40%
Приоритет 3.1. Млади на квалитетан начин проводе слободно вријеме захваљујући богатим и промовисаним културним и спортским садржајима према младима.	Смањен постотак младих који се никако не баве рекреативним активностима	35%	30%
Мјера 3.1.1. Одржати и унаприједити постојећу понуду културно-умјетничких и спортских дешавања и учинити је доступнијом младима, посебно групи од 15 до 19 година и младима из ванградских средина.	Програмско финансирање за област слободног времена, културе и спорта	Не	Да
Мјера 3.1.2. Унаприједити подршку власти и медија садржајима културе и умјетности.	„Дом омладине“ као дефинисана јавна установа	Не	Да
Мјера 3.1.3. Унаприједити спортске навике и повећати број младих који се баве спортом и рекреацијом.	Смањен број младих, посебно жена које се не баве спортом и рекреацијом	30,5% Ž 51,2%	27% Ž 47,5%
Приоритет 3.2. Млади Бање Луке су активни учесници у демократском друштву кроз адекватну системску подршку за омладинско организовање, учешће у одлучивању, волонтеризам,	Повећан број младих који гласају на изборима	56,9%	60%
	Смањен постотак младих који нису чланови никакве организације	72,1%	68%

информисање, бригу о околини и другим питањима од значаја за младе.			
Мјера 3.2.1. Промовисати омладинско организовање и заштиту животне средине.	Већи број младих укључених у омладинске организације и асоцијације и/или организације које се баве заштитом околиша и људских права	25,4%	27,5%
Мјера 3.2.2. Унаприједити интерес и учешће младих у доношењу одлука.	Повећан број младих које занима политика на локалном нивоу Усвојена иницијатива за већи број контејнера у граду	35,1% (27,4% + 7,7%) Да	37% Не
Мјера 3.2.3. Унаприједити информисаност младих о темама омладинског организовања, активног учешћа у одлучивању, волонтеризма и другим областима од значаја за младе.	Градска управа развија и користи систем информисања прилагођен младима	Не	Да

5. МЕХАНИЗМИ ЗА ПРОВОЂЕЊЕ ОМЛАДИНСКЕ ПОЛИТИКЕ

6.1. Мониторинг и евалуација

Евалуација је процес, обично систематичан и објективан колико је то могуће, којим се одређују вриједности или значај активности, политике или програма, планиране интервенције, интервенције у току или завршене интервенције.⁷⁷

Евалуација омладинске политике помаже да се одговори на питања о интервенцији као што су следећа:

- Који су утицаји спроведених мјера?
- Да ли се мјере спроводе у складу са планом?
- Ко и какву корист има од спроведених мјера?

Мониторинг је стална функција која користи системско прикупљање података о одређеним индикаторима да би се менаџменту и главним укљученим странама текуће развојне интервенције обезбиједили показатељи степена напретка и остварења циљева и напретка у употреби додијељених средстава.⁷⁸

Мониторинг и евалуација омладинске политике треба да се заснивају на праћењу и вредновању резултата. Систем заснован на резултатима помаже креаторима омладинске политике, онима који су је усвојили и онима који прате њене резултате у односу на циљну групу те другим укљученим странама да одговоре на основна питања о томе да ли су остварени предвиђени исходи.

Мониторинг заснован на резултатима је континуиран процес одређивања напретка ка експлицитним, краткорочним, средњорочним и дугорочним резултатима праћењем показатеља кретања ка остварењу специфичних, унапријед одређених циљева (исхода) употребом индикатора. Процесом прикупљања и анализирања информација заснованих на кључним индикаторима те поређењем стварних резултата са очекиваним резултатима одређује се колико добро се проводи омладинска политика. Мониторинг заснован на резултатима обезбиједиће повратну информацију о напретку (или непостојању напретка) особљу и онима који доносе одлуке, који информације могу да користе на различите начине како би побољшали учинак.

Мониторинг укључује одређивање напретка ка остварењу исхода или утицаја. Исход не може да се одреди директно, стога је одређен сет индикатора који, кад се правилно измјере, обезбјеђују информације о томе да ли су или нису остварени исходи или жељени учинци, тј. да ли су преузете мјере допринијеле приближавању испуњења визије омладинске политике.

Индикатор учинка јесте „варијабла која омогућава верификацију промјена у развојној интервенцији или показује исходе релативне онемо што је планирано“⁷⁹.

Евалуација заснована на резултатима јесте процјена планираних, текућих или завршених интервенција како би се одредили њихова релевантност, ефективност и ефикасност, утицај и одрживост. Намјера је обезбиједити информације које су вјеродостојне, употребљиве омогућавајући укључивање научених лекција у процес доношења одлука. Евалуација мјеру посматра у ширем погледу, постављајући питање да ли је напредак ка циљу или одређени исход узрокован мјером или постоје нека друга објашњења за промјене које је одабрао систем мониторинга. Питања евалуације могу да укључују следеће:

- Да ли су исходи вјеродостојни?
- Колико ефективно и ефикасно се остварују?
- Који неочекивани ефекти су узроковани мјерама?
- Да ли мјера представља стратегију за рјешавање одређеног скупа потреба која је највише исплатива и одржива?

⁷⁷ Глосар Организације за економску сарадњу и развој (OECD) / Развојног комитета за помоћ (DAC) (OECD 2000, стр. 21).

⁷⁸ Исто (OECD 2002, стр. 27–28).

⁷⁹ Исто (OECD 2002, стр. 29).

Систем мониторинга и евалуације пружиће правовремену информацију свим укљученим странама о напретку постизања учинка омладинске политике и помоћи у раној идентификацији евентуалне слабости која захтијева корективне мјере. Подаци мониторинга такође ће обезбиједити информације о нетипичним вриједностима (подручја која раде нарочито добро или нарочито лоше).

Циљеви евалуације се огледају кроз:

а) евалуацију тренутног стања – циљ евалуације тренутног стања може да послужи да бисмо након евалуације послје спроведене активности могли да утврдимо до каквих је промјена (по могућности побољшања) дошло. Евалуацију тренутног стања добили смо истраживањем које смо спровели прије израде омладинске политике;

б) евалуацију насталих промјена – код евалуације насталих промјена анализирамо процес од почетног до новог стања. Најчешће процјењујемо спроведене активности у односу на постигнути резултат;

ц) евалуацију учинковитости – евалуација учинковитости такође анализира процес, али онај који наступа након евалуације спроведених активности. Она процјењује да ли је активност, па напосљетку и цијела омладинска политика, била учинковита, тј. шта се то у заједници побољшало.

Евалуација фокусирана на резултате

У акционим плановима по областима наведени су жељени резултати који намјеравају да се постигну планираним активностима. Са обзиром на то да је планиран низ активности, најбоље је евалуацију спроводити убрзо након спровођења активности, како бисмо сазнали да ли је активност била одговарајућа и да ли је циљна група сматра добром.

Евалуација појединих активности не треба да се претвори у евалуационо истраживање, већ треба да да одговор на основна питања која би оцијенила да ли је активност постигла жељени резултат, тј. довела до значајних промјена.

Питања дијелимо на она која постављамо корисницима активности и на она која постављамо себи као евалуатору.

Евалуација кроз кориснике активности

Питамо ли кориснике за њихово мишљење, активности можемо да вреднујемо на неколико начина, на примјер:

- упитником;
- интервјуом;
- групном дискусијом и сл.

Без обзира на то коју технику користили, погодна су нам сљедећа питања:

- Да ли је активност била прилагођена вама као корисницима?
- Која активност је постигла резултат код вас?
- Да ли активност треба да се примјењује убудуће и да ли нешто треба промијенити?
- Да ли је активност спроведена у одговарајућем периоду?

Одговори на ова питања помоћи ће нам да одговоримо на питања која постављамо у интерној евалуацији.

Интерна евалуација

Интерном евалуацијом допуњавамо одговоре које смо добили од корисника.

Постављамо себи сљедећа питања:

- Да ли је активност спроведена онако како је планирана?
- Да ли смо обухватили циљну групу?

-
- Да ли је активност спроведена на вријеме?
 - Да ли је одговорна особа/институција добро обавила свој посао?
 - Да ли је активност довела до жељеног резултата?
 - Да ли активност може да послужи као добар примјер из праксе?

Евалуација учинковитости омладинске политике

За омладинску политику можемо да кажемо да је постигла учинковитост ако су досегнути жељени резултати, предвиђени у плановима дјеловања. Учинак омладинске политике односи се на специфичне показатеље који потврђују постизање жељених резултата из плана дјеловања.

6.2. Закључак о мониторингу и евалуацији омладинске политике

За потребе израде мониторинга и евалуационог плана потребно је да се:

- именује радна група која ће да прати провођење омладинске политике;
- изради мониторинг план;
- изради методологија за провођење евалуације.

Како би се обезбиједило континуирано праћење провођења омладинске политике, радна група за праћење провођења омладинске политике треба да буде успостављена најкасније три мјесеца након усвајања документа.

Литература

- Резолуција Вијећа Европске уније и представника влада држава чланица, који су се састали унутар Вијећа, о оквиру за европску сарадњу у подручју младих: Стратегија Европске уније за младе за раздобље 2019.–2027. (Ц 465-1, 2018.).
- Закон о омладинском организовању Републике Српске („Службени гласник РС“, 98/04, 119/08, 1/12).
- Закон о младима Брчко дистрикта Босне и Херцеговине („Службени гласник Брчко дистрикта БиХ“, 18/17).
- Закон о младима Федерације Босне и Херцеговине („Службене новине Федерације БиХ“, 36/10).
- Стратегија развоја града Бања Лука. („Службени гласник Републике Српске“, број 63/).
- Закон о спорту у РС-у, („Службени гласник РС“, број 79/20).
- Попис 2013. (доступно на: <https://www.popis.gov.ba/popis2013/knjige.php?id=0>).
- Закон о омладинском организовању („Службени гласник РС“, 98/04, 119/08 и 1/12).
- Омладинска политика Бања Лука 2007–2011.
- Омладинска политика Града Бања Лука за период 2013–2017. године.
- Омладинска политика Града Бања Лука за период 2018–2022. године.
- Омладинска политика РС-а 2023–2027.
- Публикација „Градови и општине Републике Српске“.
- Званична веб-страница Града Бања Лука.
- Билтен Републичког завода за статистику 2023. године.
- Град Бања Лука: Буџет Града Бања Лука за 2025. годину.
- Стратегија развоја образовања Републике Српске.
- Истраживање тржишта рада у Републици Српској 2022/2023; Тематски извјештај „Тржиште рада и образовање“.
- Закон о посредовању у запошљавању и правима за вријеме незапослености.
- План о смјерницама политика тржишта рада и активним мјерама запошљавања у Босни и Херцеговини за 2023. годину; мјере активне политике запошљавања.
- Преглед политика запошљавања у БиХ за 2020. годину.
- Закон о социјалној заштити Републике Српске, „Службени гласник Републике Српске“, број: 37/2012, 90/2016, 94/2019, 42/2020, 36/2022.
- Закон о дјечјој заштити, „Сл. гласник РС-а“, бр. 114/17, 122/18, 107/19 и 119/221.
- Закон о подршци незапосленом родитељу четворо и више дјеце у Републици Српској.
- Станоградња за младе – Подршком до крова; Агенција за развој предузећа Еда, Бања Лука; Драганић, Павлица и Пуцар.
- Стратегија социјално-непрофитног становања Града Бања Луке за 2015–2020. годину.
- Стратегија демографског развоја Града Бање Луке 2023–2030.

-
- Кривични законик Републике Српске („Службени гласник РС“, бр. 64/2017, 104/2018 – одлука УС, 15/2021, 89/2021 и 73/2023).
 - Закон о заштити и поступању са дјецом и малолјетницима у кривичном поступку („Службени гласник РС“, бр. 13/2010, 61/2013 и 68/2020).
 - Закон о спрјечавању и сузбијању злоупотребе опојних дрога, „Службени гласник БиХ“, број 08/06.
 - Стратегија БиХ за превенцију и борбу против тероризма 2021–2026.
 - Акциони план за борбу против сајбер криминалитета (2023–2024).
 - Закон о локалној самоуправи Републике Српске, „Службени гласник РС“, бр. 97/2016, 36/2019 и 61/2021.
 - Званична страница Министарства породице, омладине и спорта Републике Српске, Ресор за омладину.
 - Републички завод за статистику РС. Статистички годишњак (2019–2023).
 - Републички завод за статистику РС. Градови и општине Републике Српске 2023.
 - Град Бања Лука, Савјет омладинских организација Бања Лука (2017).
 - Омладинска политика Града Бања Лука за период 2018–2022.
 - Стратегија демографског развоја Града Бање Луке 2023–2030.
 - Глосар Организације за економску сарадњу и развој (OECD) / Развојног комитета за помоћ (DAC) (OECD 2000, стр. 21).